

Semantičko polje glazbe u poljskoj, ukrajinskoj i hrvatskoj frazeologiji

Matijević, Vedrana

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:484862>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-03**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ZAPADNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI

KATEDRA ZA POLJSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

ODSJEK ZA ISTOČNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI

KATEDRA ZA UKRAJINSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Vedrana Matijević

**SEMANTIČKO POLJE GLAZBE U POLJSKOJ, UKRAJINSKOJ I
HRVATSKOJ FRAZELOGIJI**

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Neda Pintarić, red. prof.

Komentorica: dr. sc. Ana Dugandžić, v. lekt.

Zagreb, studeni 2021.

SADRŽAJ

1	UVOD	4
2	TEORIJSKE OSNOVE	6
2.1	FRAZELOGIJA.....	6
2.2	POVIJEST FRAZELOGIJE U UKRAJINI, POLJSKOJ I HRVATSKOJ	7
2.2.1	Razvoj frazeologije u Ukrajini	8
2.2.2	Razvoj frazeologije u Poljskoj	10
2.2.3	Razvoj frazeologije u Hrvatskoj.....	11
2.3	FRAZEM I ZNAČAJKE FRAZEMA.....	12
2.3.1	Klasifikacija frazema.....	14
2.3.2	Ekvivalentnost frazema	16
3	ANALIZA HRVATSKIH, POLJSKIH I UKRAJINSKIH FRAZEMA SA SASTAVNICOM IZ SEMANTIČKOG POLJA GLAZBE	17
3.1	FRAZEMI SA SASTAVNICOM KOJA OZNAČAVA NAČIN STVARANJA GLAZBE	18
3.1.1	Svirati	18
3.1.2	Pjevati.....	19
3.1.3	Zviždati/fučkati	24
3.1.4	Trubiti.....	26
3.1.5	Zvoniti	26
3.2	FRAZEMI SA SASTAVNICOM KOJA OZNAČAVA NAZIV GLAZBENE VRSTE I OBLIKA	28
3.2.1	Pjesma	28
3.2.2	Hvalospjev (oda, himna)	30
3.2.3	Koncert.....	31
3.2.4	Opera	31
3.2.5	Balada.....	32
3.3	FRAZEMI KOJIMA JE SASTAVNICOM GLAZBENI POJAM (TERMIN).....	32
3.3.1	Muzika/glazba	33
3.3.2	Nota	34
3.3.3	Ton	35
3.3.4	Takt.....	36
3.3.5	Akord.....	37
3.3.6	Sluh.....	37

3.3.7	Glas.....	38
3.3.8	Zvuk	41
3.3.9	Ples	42
4	FRAZEMI KOJIMA JE SASTAVNICOM NAZIV ORKESTRALNOG GLAZBALA ILI NJEGOVIH DIJELOVA.....	45
4.1	ŽIČANI INSTRUMENT ILI NJGOV DIO	45
4.1.1	Violina.....	45
4.1.2	Kontrabas	46
4.1.3	Žica/struna	47
4.1.4	Gudalo	48
4.1.5	Harfa.....	49
4.1.6	Glazbala s tipkama	50
4.2	PUHAČKA GLAZBALA	50
4.2.1	Rog	50
4.2.2	Truba	51
4.3	INSTRUMENT IZ SKUPINE UDARALJKI	53
4.3.1	Zvono	53
4.3.2	Bubanj	55
5	FRAZEMI KOJIMA JE SASTAVNICOM RIJETKO ILI TRADICIJSKO NARODNO GLAZBALO.....	56
5.1	Svirala, duduk.....	56
5.2	Diple	58
5.3	Gajde.....	59
5.4	Gusle.....	60
5.5	Orguljice	61
5.6	Lira.....	62
5.7	Tambura.....	62
6	FRAZEMI KOJIMA JE SASTAVNICOM NAZIV ZA NOSAČ ZVUKA.....	63
7	ZAKLJUČAK	64
8	PRILOG: ABECEDNI POPIS HRVASKIH, POLJSKIH I UKRAJINSKIH FRAZEMA IZ SEMANTIČKOG POLJA GLAZBE.....	66
8.1	POPIS HRVATSKIH FRAZEMA	66
8.2	POPIS POLJSKIH FRAZEMA.....	75
8.3	POPIS UKRAJINSKIH FRAZEMA.....	82
9	LITERATURA.....	90
10	SAŽETAK.....	95

1 UVOD

U ovom se diplomskom radu analiziraju frazemi poljskog, ukrajinskog i hrvatskog jezika koji pripadaju semantičkom polju glazbe. Glazba se može definirati kao umjetnost, znanje ili vještina vremenske organizacije zvuka, kombiniranja zvukova prema pravilima koja variraju ovisno o području i razdoblju u kojem se pojavljuju, a također i kao sam proizvod te umjetnosti, odnosno skladba, kompozicija ili pjesma. Riječ *glazba* (< glas-ba, glas = zvuk) jedan je od rijetkih slavenskih naziva, a u hrvatski jezik uveo ju je tvorac hrvatske terminologije Bogoslav Šulek u 19. stoljeću. U hrvatskom se upotrebljava paralelno sa sinonimom *muzika* koji se koristi u većini drugih jezika (HE: s.v. *glazba*).

Nalazi i spomenici iz najdavnijih vremena dokazuju da se razvoj glazbe veže uz same početke ljudskog izražavanja i potvrđuju univerzalnost postojanja muzike u svim društvima. Glazba je u prapovijesno doba prije svega pratila rad, religiozne obrede, svečanosti i obično je bila povezana i s plesom. Služila je, dakle, kao magično i tajno sredstvo za uspješno izvršavanje radnji (Reich 1985: 2). U antici se glazba već vezala uz poeziju, a tada su nastali i prvi sustavi notnog pisma te teoretske rasprave o glazbi (PE: s.v. *glazba*). U srednjem vijeku, osim što je pratila sve značajne društvene događaje kao što su obredne, svadbene svečanosti i tome slično, služila je i potrebama aristokratskih dvorova te Crkve. Daljnjim razvojem i s pojavom klasa u društvu, počela se razlikovati glazba širokih masa od one koja je služila vladajućoj klasi (Reich 1985: 3). Značajnu ulogu glazba je dobila u romantičkim nacionalnim pokretima u Europi, kad je služila kao sredstvo za uzdizanje domoljubnih osjećaja i borbenog duha, o čemu svjedoči pojava mnogobrojnih domoljubnih pjesama i budnica. Jačanjem građanske klase dolazi do potpunog preokreta u glazbenom svijetu i demokratizacije glazbe, promijenio se društveni položaj glazbenika te je on postao neovisan stvaralac. Glazbena umjetnost je specifična i znatno se razlikuje od drugih umjetnosti. Od umjetnosti vezanih za prostor kao što su slikarstvo, kiparstvo i arhitektura se razlikuje u tome što se odvija u vremenu, a od ostalih oblika čovjekova stvaralaštva koji protječu u vremenu (književnost, posebice dramska književnost) u tome što je potreban posrednik između skladatelja i publike kako bi glazbeno djelo zaista postojalo. Drugim riječima, djelo skladatelja živi tek kad se reproducira, tj. kad glazbeni umjetnici oblikuju note u tonove (HE: s.v. *glazba*).

Muzika je u povijesti čovječanstva stekla specifičan status i društveni značaj. Glazba i glazbeni instrumenti duboko su ukorijenjeni u čovjeku i sastavan su element duhovne i materijalne

kulture svakog naroda, stoga ne iznenađuje utjecaj i prisutnost glazbenih motiva u hrvatskoj, poljskoj i ukrajinskoj frazeologiji. Cilj ovog diplomskog rada je komparirati poljske, ukrajinske i hrvatske frazeme iz semantičkog polja glazbe, ukazati na njihove sličnosti i razlike te u sklopu semantičke analize utvrditi njihovo podrijetlo, značenje i motiviranost odnosno pozadinsku sliku.

Rad se sastoji od uvoda, šest glavnih poglavlja s potpoglavljima, zaključka, popisa literature i izvora te sažetka. U prvom dijelu rada se nakon uvoda, koji je ujedno i uvod u pojam glazbe, njezin utjecaj i shvaćanje u društvu, najprije daje kratak prikaz frazeologije kao samostalne lingvističke discipline te prikaz razvoja frazeologije u Ukrajini, Poljskoj i Hrvatskoj. Potom se definira frazem kao osnovna frazeološka jedinica, navode se značajke frazema, klasifikacija i ekvivalentnost istih. Nakon toga slijedi analiza prikupljenog korpusa hrvatskih, poljskih i ukrajinskih frazema, pri čemu se propituju ekvivalencijski odnosi frazema te njihovo podrijetlo, motiviranost i značenje unutar semantičke analize, što predstavlja ključan dio rada.

Korpus se sastoji od hrvatskih, poljskih i ukrajinskih frazema kojima je sastavnicom jedan ili više leksema iz semantičkog polja glazbe, zatim frazema koji ne pripadaju sastavnicama, ali svojim značenjem pripadaju semantičkom polju glazbe, a također i od pronađenih ekvivalenata koji se ne odnose na koncept glazbe. Korpus je nastao ekscerpiranjem iz jednojezičnih i višejezičnih općih i frazeoloških rječnika poljskog, ukrajinskog i hrvatskog jezika navedenih na kraju rada u literaturi, a za potrebe ovog rada odabran je samo reprezentativan dio primjera. Građa je upotpunjena i frazemima koji se koriste u svakodnevnom govoru, čije se postojanje provjeravalo pretraživanjem raznih internetskih stranica. Za pronalaženje ekvivalenata su osim navedenog poslužili i razni priručnici i enciklopedije također navedeni u popisu literature te vlastita jezična kompetencija.

2 TEORIJSKE OSNOVE

2.1 FRAZEOLOGIJA

Sam je termin *frazeologija*, koji potječe od grčkog *phrasis* (izraz) i *lógos* (riječ), prije svega dvoznačan te se frazeologija kao lingvistička, ali i kulturološki mnogoslojna disciplina može proučavati iz raznih perspektiva. Prema Fink-Arsovski (2002: 5), prvo značenje naziva frazeologija upućuje na lingvističku disciplinu, odnosno znanost o ustaljenim izrazima čvrste strukture, dok se drugo odnosi na ukupnost frazema raspoređenih prema različitim kriterijima i podskupinama, pa tako razlikujemo zoonimsku i somatsku frazeologiju, internacionalnu i nacionalnu, zatim posuđenu, arhaičnu, dijalektnu i regionalnu, mogu se izdvojiti i proučavati frazeologija nekog književnika, strukturni frazeološki tipovi itd.

U *Hrvatskoj enciklopediji* također se navode dva značenja termina *frazeologija*. Njime se prije svega imenuje znanstvena disciplina odnosno dio lingvistike koji proučava i opisuje frazeme ili frazeologizme, tj. ustaljene višечlane izraze u jeziku koji se u govoru reproduciraju kao cjelina i kod kojih značenje nije zbroj značenja pojedinih sastavnica (npr. **jabuka razdora**, **baciti koplje u trnje**, **ići grlom u jagode**, **prevesti žedna preko vode** i sl.), a istodobno označava i način i tehniku izražavanja, odnosno strukturiranja teksta svojstvene nekom piscu.

Antica Menac (2007) frazeologiju promatra kao sveukupnost frazeoloških sredstava jezika.

Frazeologiju jednoga jezika tvore izrazi čvrsto vezane strukture, nastali na različite načine i pridošli iz različitih izvora, koji svi zajedno na specifičan način zrcale i ilustriraju tip mišljenja, odnos prema stvarnosti, povijesne reminiscencije, povezanost s okolnim svijetom i još mnogo toga što je za jednu jezičnu zajednicu karakteristično (Menac 2007: 15-16).

Valja istaknuti kako terminologija i definicije frazeologije nisu ujednačene te se u lingvističkoj literaturi možemo susresti s različitim pogledima na frazeologiju kao na lingvističku disciplinu. Tako Kovačević (2012: 3) u svom djelu *Hrvatski frazemi od glave do pete* navodi da se frazeologija najčešće prikazuje kao samostalna jezikoslovna disciplina ili kao relativno samostalna jezikoslovna disciplina u vrlo bliskoj vezi s leksikologijom.

Nadalje, govoreći o frazeologiji treba razlikovati *frazeologiju u užem smislu* od *frazeologije u širem smislu*¹. Kovačević (2012: 12) tvrdi kako je ta podjela bila osobito važna u periodu oblikovanja i traženja frazeologije kao zasebne discipline. Frazeologija u užem smislu, kako navodi Vidović Bolt (2011: 16), obuhvaća frazeme u užem smislu, odnosno ustaljene desemantizirane sveze riječi koje se reproduciraju u gotovu obliku ustaljenu dugom uporabom. Sastav i redosljed sastavnica takvog skupa riječi je u većini slučajeva stabilan i nepromjenjiv, a s obzirom na to da su njegove sastavnice u manjem ili većem stupnju desemantizirane, značenje pojedinačnog frazema ne odgovara zbroju značenja svih sastavnica. Prema tome frazemi u širem smislu predmet su proučavanja frazeologije u širem smislu (npr. **crno tržište**, **pranje novca**, **nevidljiva ruka**, **donijeti zaključak**, **pustiti u promet**, **ruski rulet** itd.). Desemantizacija dijelova takvih ustaljenih sveza riječi nije provedena ili su sastavnice djelomice desemantizirane te zadržavaju svoje leksičko značenje. Frazeme u širem smislu ne karakterizira konotativno značenje, ekspresivnost ni idiomatičnost, ali im je zato svojstvena ustaljenost izraza, čvrsta struktura i cjelovitost (Vidović Bolt: 2011: 16). Ako među frazeme uvrstimo i navedene frazeme u širem smislu, onda se frazemi vrlo često nalaze i u administrativnome te u znanstvenomu funkcionalnom stilu jer se zbog nepotpune desemantizacije ovdje ubrajaju i znanstveni nazivi (npr. **siva ekonomija**), izrazi u procesu frazeologizacije kao što su žurnalizmi (npr. **okititi se olimpijskom medaljom**) i administrativizmi (npr. **izvršiti uplatu**) (Mihaljević i Kovačević, 2006: 3).

O samom razvoju frazeologije kao znanosti, a zatim i njenom razvoju u Hrvatskoj, Poljskoj i Ukrajini bit će riječ u sljedećem poglavlju.

2.2 POVIJEST FRAZELOGIJE U UKRAJINI, POLJSKOJ I HRVATSKOJ

Frazeologija je na glasu kao jedna od najmlađih jezikoslovnih disciplina koja se počela razvijati tek u 40-tim godinama 20. stoljeća, a temelji su joj postavljeni na području bivšeg Sovjetskog Saveza. No valja napomenuti kako se u lingvistici, kada je riječ o počecima frazeologije, najčešće navodi švicarski filolog Charles Bally, a upravo iz razloga što se on u svojoj knjizi *Précis de stylistique* (1905) po prvi put dotaknuo frazeologije s čisto lingvističkog stajališta i potaknuo pitanje određivanja frazema kao posebnih jezičnih jedinica. Charles Bally u jeziku izdvaja dvije vrste sveza riječi: prve su nestalne i promjenjive sveze koje se stvaraju u govornom

¹ Sukladno prijedlozima frazeologa da se i frazemi terminološki razlikuju na one u užem i širem smislu, N. Vajs i V. Zečević (1994: 177) frazeme u užem smislu zovu *izričajima*, a frazeme u širem smislu *lokucijama* (Vidović Bolt 2011: 16).

procesu, dok su druge one stalnoga sastava i značenja kojima su komponente izgubile samostalnost, zbog čega te sveze imaju smisao samo u danoj kombinaciji. Ta je definicija, počevši od ruskog jezikoslovlja, prenesena u lingvistiku mnogih slavenskih i neslavenskih jezika kao osnovna frazeološka koncepcija (Hrnjak, 2017: 9-10).

Iako je studija Charlesa Ballya važna za razvoj frazeologije, ipak je njenom izdvajanju iz leksikologije i osamostaljenju kao lingvističke discipline ponajviše pridonijelo rusko jezikoslovlje u 20. stoljeću (Polivanov, Vinogradov, Šanskyi, Rojzenzon, Telija, Molotkov, Mokienko), otkuda se frazeologija i zanimanje za nju ubrzo proširilo i na ostale slavenske zemlje. Međutim, osoba koja je najviše pridonijela povijesnom razvoju frazeologije u slavenskim zemljama te istodobno stekla titulu oca ruske frazeologije je ruski jezikoslovac Viktor Vladimirovič Vinogradov. On 1947. godine, bazirajući se na teoriji C. Ballyja, objavljuje rad *Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku* u kojem odvaja frazeologiju od leksikologije, definira frazeološke jedinice te tipove veza među frazeološkim sastavnicama (usp. Vidović Bolt 2011: 14). Istraživanja Vinogradova udarila su temelje vinogradovljevoj školi (od 1946. do 60-ih godina 20. stoljeća), a neki od njenih istaknutih predstavnika bili su frazeolozi V. Arhangel'skyi, O. Babkin, M. Šanskyi, B. Larin, A. Kunin, J. Avaliani, L. Rojzenzon, V. Žukov itd. (Užčenko, Užčenko 2005: 8). Sovjetska je frazeološka škola postala vodeća u svijetu, a kako navodi Telija (1996: 7) prema Dugandžić (2019: 4) „osnovni zadatak te škole bilo je izdvajanje leksičkosintaktičkih karakteristika frazema nasuprot slobodnih sveza riječi te razgraničavanje značenja frazema kao nominativnih jedinica jezika od značenja riječi“.

2.2.1 RAZVOJ FRAZELOGIJE U UKRAJINI

Ukrajinska frazeologija zasnovana je na ruskoj tradiciji te su ukrajinski frazemi bili predmet jezikoslovnih istraživanja od samog početka, što je razumljivo s obzirom na to da je Ukrajina bila dio Sovjetskog Saveza u kojem se frazeologija i razvila kao samostalna disciplina.

Telija (1996: 8) prema Užčenko, Užčenko (2005: 9) navodi kako su poznati pokušaji određivanja etapa proučavanja istočnoslavenske frazeologije, sukladno čemu E. Malinovskiy razlikuje tri razdoblja. Prvo razdoblje obuhvaća 20-te do 40-te godine 20. stoljeća, kada se pokušavao odrediti položaj frazeologije među jezičnim disciplinama. Za drugo razdoblje, od 50-ih do 60-ih godina 20. stoljeća, karakterističan je razvoj ideja V. Vinogradova, razrada osnovnih koncepcija, formiranje dvaju pristupa za određivanje opsega frazeologije - šireg i užeg. U trećem razdoblju, odnosno 70-ih do 80-ih godina, dolazi do uključivanja jezičnih,

povijesnih, folklornih, etnografskih podataka u istraživanja. Potonje je također poznato kao razdoblje strukturno-semantičkog proučavanja frazeologije.

Važno mjesto u povijesti frazeologije, a posebice ukrajinske frazeologije, zauzima istaknuti ukrajinski jezikoslovac i utemeljitelj psihološkog smjera u slavenskoj lingvistici Oleksandr Potebnja (1835-1891). Gotovo da nema ozbiljnog frazeološkog istraživanja koje se ne referira na njegov rad. Ono što nam je danas poznato kao *frazem*, *idiom*, *frazeološka jedinica* on je nazivao *приповідка*, *приказка* ili *постійне сполучення слів*. Potebnja je polazio od genetsko-povijesnog pristupa jezikoslovnim pojavama i frazeologiji te je jezične pojave proučavao u širokom kontekstu kulture i duhovnog života naroda (običaji, praznovjerja, obredi). Upravo široki povijesno-etnografski kontekst, duboko poznavanje mitologije i psihologije narodnog stvaralaštva te slavenske simbolike karakteriziraju njegova djela i njega kao preteču ukrajinske frazeologije (Užčenko, Užčenko 2005: 27-32).

Na temelju etnografskih, folklorističkih, etnolingvističkih, općefiloloških i leksiko-frazeografskih radova O. Potebnje i M. Sumcova, I. Franka i M. Kostomarova, M. Nomysa i P. Čubyns'kog i mnogih drugih, razvija se ukrajinska frazeologija 19. stoljeća. U 20. su se stoljeću ukrajinski frazeolozi počeli baviti raznim aspektima frazeologije kao što su semantički, stilistički aspekt, povijest, definiranje pojma frazema i etimologija. Krajem 20. i početkom 21. stoljeća aktualni još postaju psihokognitivni i etnokulturni aspekt u istraživanju frazeologije te se prikuplja i obrađuje dijalektna (narodna, arealna) frazeologija. Intenzivnije se istražuju različiti aspekti ukrajinske književne frazeologije te se nastavljaju pokušaji utvrđivanja kategorijalnih obilježja frazeološke jedinice (ibid: 13).

Neka od značajnijih djela vezanih uz sustavno proučavanje ukrajinske frazeologije koja Užčenko i Užčenko (2005) navode su: *Фразеологія української мови* (1973) L. Skrypnyk, *Формування фразеологічного фонду української літературної мови (кінець XVIII - початок XIX ст.)* (1984) O. Jurčenka, *Українська фразеологія: Чому ми так говоримо* (1977; 1982) F. Medvedjeva, *Теоретичні питання фразеології* (1987) M. Alefirenka, *Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень)* (1997) J. Pradida, *Історія та етимологія української фразеології: Бібліографічний покажчик* (1864–1998) te *Українська народна фразеологія: ономасіологія, ареали, етимологія* (1999) autora A. Ivčenka, a od velikog je značaja i djelo *Фразеологія сучасної української мови* (2007) V. D. Užčenka i D. V. Užčenka. Bitni su i frazeografski radovi *Фразеологічний словник української*

мови u dva toma (1993, autori: V. Bilonoženko, V. Vynnyk, I. Gnatjuk i dr.), *Русско-украинский и украинско-русский фразеологический тематический словарь. Эмоции человека* (1994) J. Pradida, *Російсько-український словник сталих виразів* (2000, urednik M. Nakonečnyj) te *Словник фразеологізмів української мови* (2003, autori: V. Bilonoženko i dr.).

2.2.2 RAZVOJ FRAZELOGIJE U POLJSKOJ

Rad ruskih jezikoslovaca, a posebno Vinogradova, pridonio je razvoju frazeologije ne samo u Ukrajini (području bivšeg Sovjetskog Saveza), već i u Poljskoj i Hrvatskoj. Od šezdesetih godina 20. stoljeća proučavanje frazeologije postaje sve značajnije i u ostalom dijelu Europe.

Poljska se frazeologija također razvila iz teorije V. V. Vinogradova, čija je koncepcija proizašla iz one Charlesa Balleya. Autorom prvog poljskog znanstvenog djela iz područja frazeologije postao je Stanisław Skorupka nakon što je 1952. objavio *Z zagadnień frazeologii*. Iako su Vinogradovljeva istraživanja utjecala na Skorupku, nije se u potpunosti slagao s određenim njegovim tezama. Vinogradov se, na primjer, zalagao za to da frazeologija stekne status samostalne lingvističke discipline i da se odvoji od leksikologije, dok je Skorupka smatrao da je previše rano govoriti o frazeologiji kao jezikoslovnoj disciplini i znanosti. Zanimljivo je spomenuti da je Evgenij Dmitrievič Polivanov još 1931. godine, objašnjavajući kako frazeologija proučava značenje skupine riječi za razliku od leksikologije koja proučava značenje samostalnih riječi, također zagovarao samostalan status frazeologije (usp. Vidović Bolt 2011: 14-15).

Već su najstariji rječnici, poput rječnika Knapiusza (16. st.), Troca (18 st.) ili Lindea (poč. 19. st.) sadržavali registar nekih frazeoloških sveza. *Słownik języka polskiego* J. Karłowicza, A. A. Kryńskog i W. Niedźwiedzskog u osam svezaka prilično je bogat frazeologizmima, međutim, najpotpuniju sliku frazeologije 18. i 19. st. donosi *Słownik języka polskiego* pod redakcijom W. Doroszewskog. Brojan frazeološki materijal sadrže *Dobór wyrazów* R. Zawilińskog, kao i *Słownik wyrazów bliskoznacznych* S. Skorupke. Ipak, prvi rječnik u potpunosti posvećen frazeologiji - *Słownik frazeologiczny* A. Krasnowolskog, izdan je 1898.godine, a u kasnijim izdanjima ga je nadopunio M. Arcta (Skorupka 1967: 5-6). Od velike je važnosti rječnik Stanisława Skorupke *Słownik frazeologiczny języka polskiego* iz 1967. godine koji sadržava opširan frazeološki materijal sadržan u poljskom jeziku od polovice 18. stoljeća, a nakon njega je uslijedilo zatišje. Međutim, devedesetih godina 20. stoljeća pa tako i u 21.stoljeću javlja se

velika količina različitih frazeoloških rječnika. Neki od značajnijih jednojezičnih frazeoloških rječnika koje Vidović Bolt (2011: 15) izdvaja su: *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny* Stanisława Bąbe i Jarosława Libereka, *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami* Anne Kłosińskiej, Elżbiete Sobol i Anne Stankiewicz, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego* Piotra Müldnera-Nieckowskoga i *Słownik porównian* Mirosława Bańka.

2.2.3 RAZVOJ FRAZELOGIJE U HRVATSKOJ

Dok su u Sovjetskom Savezu prevladavala istraživanja jednog jezika, u Hrvatskoj su se frazeološka istraživanja od samih početaka fokusirala na usporedbu s drugim jezicima (Dugandžić 2019: 7). Drugim riječima, hrvatski frazemi proučavali su se sa strukturnog, kategorijalnog, semantičkog, sintaktičkog aspekta, zatim se proučavalo i njihovo podrijetlo, rasprostranjenost u dijalektima i sociolektima, upotreba u funkcionalnim stilovima, načini njihova transformiranja, mehanizmi nastajanja novih frazema i tako dalje.

Frazeologija se u Hrvatskoj počela proučavati sedamdesetih godina 20. stoljeća, a početkom frazeoloških istraživanja smatra se članak *O strukturi frazeologizma*² (objavljen u časopisu *Jezik XVIII*, 1, 1970/71) autorice Antice Menac, koju se drži za utemeljiteljicu hrvatske frazeologije. Upravo je ona potaknula razvoj frazeologije na području Hrvatske, vodeći se ruskom frazeološkom teorijom i tradicijom. Menac je ubrzo oko sebe okupila grupu suradnika, prije svega rusista, i stvorila tako Zagrebačku frazeološku školu (Vidović Bolt 2011: 15; Fink-Arsovski, 2002: 6). Objavila je cijeli niz članaka na tu temu, a već je 1985. godine pokrenula seriju *Mali frazeološki rječnici* u koautorstvu s drugim lingvistima koja se sastoji od niza dvojezičnih ili trojezičnih rječnika³. Antica Menac je također suautorica i urednica *Rusko-hrvatskog ili srpskog frazeološkog rječnika* iz 1979./80. godine, odnosno prvog velikog dvojezičnog frazeološkog rječnika u dva sveska u bivšoj Jugoslaviji.

² S vremenom je većina hrvatskih lingvista termin *frazeologizam* zamijenila terminom *frazem* zbog usustavljanja s drugim lingvističkim jedinicama: fonem, grafem, morfem, leksem itd. (Fink-Arsovski 2002: 6)

³ Prvi je izdan Menac, A., Trostinska R. I. *Hrvatskosrpsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik* (1985), a uslijedili su: Menac, A., Sesar, D., Kuchar, R. *Hrvatskosrpsko-češko-slovački frazeološki rječnik* (1986); Menac, A., Pintarić, N. *Hrvatskosrpsko-poljski frazeološki rječnik* (1986); Menac, A., Vučetić, Z. *Hrvatskosrpsko-talijanski frazeološki rječnik* (1988); Menac, A., Blaževac, K. *Hrvatskosrpsko-francuski frazeološki rječnik* (1988); Menac, A., Rojs, J. *Hrvatsko-slovenski frazeološki rječnik* (1992); Cvjetković-Kurelec, V. *Hrvatsko-novogrčki frazeološki rječnik* (1994); Brčko, M., Salopek, D., *Hrvatsko-grčki frazeološki rječnik* (1994); Novaković, D., Perić, O., Tajčević, L., Vratović, V., *Hrvatsko-latinski frazeološki rječnik* (1994). Drugo izdanje imali su *Hrvatsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik* (1993), *Hrvatsko-talijanski frazeološki rječnik* (1995), *Hrvatsko-češko-slovački frazeološki rječnik s indeksom čeških i slovačkih frazema* (prošireno i dopunjeno izdanje, 1998).

Govoreći o samim začetcima hrvatske frazeologije, valja spomenuti i istaknutog jezikoslovca Josipa Matešića, urednika prvog jednojezičnog *Frazeološkog rječnika hrvatskoga ili srpskog jezika* iz 1982. godine, a među prvima su se frazeologijom počeli baviti još i Stefan Rittgasser te Josip Jernej (Vidović Bolt 2011: 15). Uz Anticu Menac i Josipa Matešića, trećom najznačajnijom osobom u razvoju hrvatske frazeologije smatra se Željku Fink-Arsovski, autoricu prve frazeološke monografije *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra* (2002), brojnih drugih članaka i nekolicine rječnika te se može reći da oni „čine trojicu hrvatske frazeologije koji je dao poticaj mnogim kasnijim istraživačima frazeologije, kako frazeolozima, tako i onima kojima frazeologija nije primarno područje istraživanja, ali je se dotiču makar u nekim od svojih radova“ (Opašić 2011: 188-189).

Neka od značajnijih frazeografskih djela u Hrvatskoj su *Hrvatski frazeološki rječnik* (2003) autora A. Menac, Ž. Fink-Arsovski i R. Venturina, odnosno prvi jednojezični frazeološki rječnik nakon Matešićevog, zatim knjiga *Hrvatska frazeologija* (2007) u kojoj su prikupljeni radovi A. Menac frazeološke tematike izdani od 1971. do 2005. godine te nesumnjivo bitan *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema* (2006), autorice Ž. Fink-Arsovski te suautora i suradnika za druge slavenske jezike. Svi znanstveni i stručni radovi hrvatske frazeologije objavljeni u razdoblju od 1970. do 2009. godine pregledno su sabrani u *Bibliografiji hrvatske frazeologije* (2010) autorica Ž. Fink-Arsovski, B. Kovačević i A. Hrnjak, a uz knjigu dolazi i CD s popisom svih frazema analiziranih u navedenim radovima. Godine 2017. pojavilo se i elektroničko izdanje *Bibliografije hrvatske frazeologije*, dopunjeno radovima izdanima od 2010. do 2015. godine, a uključuje popis frazeoloških i frazeografskih radova te popis frazema analiziranih u tim radovima.

2.3 FRAZEM I ZNAČAJKE FRAZEMA

Frazem ili frazeološka sveza je osnovna jedinica frazeologije. Menac (2007: 9) sveze riječi prema značenju dijeli na slobodne i frazeološke. Za razliku od slobodnih sveza (*čitati novine, izgubiti knjigu*) gdje svaka sastavnica zadržava svoje značenje, u frazeološkim svezama dolazi do promjene ili značenja nekih ili čak svih sastavnica sveze, stoga značenje frazema ne proizlazi iz značenja pojedine sastavnice (**sve u šesnaest**). „Takve se sveze rabe kao gotove, cjelovite jedinice, tako da ne nastaju u govornom procesu, nego su govorniku unaprijed poznate, na neki način zadane: on ne bira sastavnice, nego gotovu svezu“ (ibid).

Mnogo je različitih definicija frazema, a sve se izvode na temelju njegovih osnovnih osobina. Frazemi se određuju kao sveze riječi s ovim zajedničkim obilježjima: reproduciraju se, odnosno pojavljuju se u gotovu obliku kao čvrsta sveza riječi ustaljena u jeziku dugom upotrebom; uklapaju se u rečenicu kao njezin sastavni dio, odnosno uklapaju se u kontekst; za frazeme je karakteristično formalno ustrojstvo, što znači da čine neraščlanjiv skup riječi od kojih su barem dvije punoznačne te idiomatičnost - značenje frazema ne proizlazi iz zbroja značenja njegovih članova jer je najmanje jedan član doživio semantičku preobrazbu (Matešić 1989: 6). Kako navodi Kovačević (2012: 10), Menac (1994: 161) se djelomično slaže s Matešićevom definicijom te uz spomenuta četiri obilježja frazema navodi još neka poput metaforičnosti, neprobojnosti, emocionalnosti, nacionalnog karaktera i neprevodivosti na druge jezike. Fink-Arsovski (2002: 7) još ističe i ekspresivnost te konotativno značenje koje je najčešće negativno.

Ako se sabere i rezimira rečeno, može se jednostavnije reći da je frazem osnovna jedinica frazeološkoga jezičnog sustava koja se sastoji od najmanje dviju sastavnica, pri čemu jedna od njih mora biti punoznačnica, a osnovna su obilježja frazema čvrsta struktura, nepodudarnost značenja s leksičkim značenjem frazemskih sastavnica, ustaljenost, reproduktivnost, desemantiziranost i slikovitost, ekspresivnost i konotativno značenje te otežana mogućnost prevođenja dijela frazema (Vidović Bolt 2011: 19).

Nadalje, govoreći o osnovnoj jedinici frazeologije, valja napomenuti da još uvijek velik problem stvara sam naziv, jer ne postoje jedinstveni kriteriji za njezino određenje. Upravo to je dovelo do različitih autorskih pristupa i koegzistencije većeg broja različitih naziva za temeljnu frazeološku jedinicu (Kovačević 2012: 5). Nazivi za osnovnu frazeološku jedinicu s kojima se moguće susresti u literaturi su: *stalni izraz*, *stalni leksički kompleks*, *idiom*, *idiomatski izraz*, *idiomatska fraza*, *ustaljeni izraz*, *ustaljena kolokacija*, *ustaljena fraza*, *okamenjeni izraz*, *okamenjeni sklop*, *okamenjena fraza*, *frazem*, *frazeološka jedinica*, *frazeološki obrat*. Najčešće se pak upotrebljavaju izrazi *fraza*, *frazem*, *frazeologem*, *frazeologizam* i *idiom*, među kojima je danas uočljiva razlika jer su s vremenom poprimili određene nijanse u značenju (ibid: 6).

Ugledajući se na rusko jezikoslovlje, u Hrvatskoj se u početku koristio naziv *frazeologizam*, no ubrzo je zamijenjen terminom *frazem*, koji je tvorbeno nastao po uzoru na niz naziva jedinica

jezičnog sustava kao što su *fonem, morfem, semem, pragmem* itd.⁴. I u poljskoj se jezikoslovnoj literaturi rabe različiti izrazi za osnovnu jedinicu frazeologije: *frazeologizm, zwiqzek frazeologiczny, jednostka frazeologiczna, grupa frazeologiczna, idiom, idiomatyzm, zwrot, frazem, wyrażenie* itd. Termin *frazeologizm* u poljskom jeziku smatra se ekvivalentom hrvatskom terminu *frazem*⁵ (Vidović Bolt 2011: 17).

2.3.1 KLASIFIKACIJA FRAZEMA

Kako navodi Menac (2007: 20-21), frazeologija pojedinog jezika, zajedno s frazeologijom određenih njegovih narječja i dijalekata tvori sustav u kojem svaka frazeološka jedinica kao element sustava može biti klasificirana po različitim kriterijima i na taj način suprotstavljena drugim elementima tog sustava.

Osnovna jedinica frazeologije može se klasificirati na različite načine, no mi ćemo se voditi klasifikacijom Antice Menac koju je predložila u svojoj knjizi *Hrvatska frazeologija: podjela frazema prema podrijetlu, obliku i stilu*⁶.

2.3.1.1 PREMA PODRIJETLU

Prema podrijetlu, odnosno jeziku u kojem je pojedini frazem nastao, frazemi se mogu podijeliti u dvije glavne skupine: nacionalne i posuđene frazeme. Nacionalni frazemi nastaju u sklopu određenog jezika i naroda, prenose se u gotovo nepromijenjenom obliku s koljena na koljeno, često su utemeljeni na nacionalnim i folklornim motivima zbog čega su najčešće drugim narodima teško razumljivi i neprevodivi (npr. **na vrbi svirala, i mirna Bosna, praviti se Englez** itd.) (Menac, 2007: 109). Posuđeni su frazemi nastali u drugom jeziku te mogu biti preuzeti u izvornom, prevedenom ili preinačenom obliku (npr. **alfa i omega, in memoriam, željezna zavjesa** itd.). Njihovo je podrijetlo najčešće poznato, a mogu dolaziti iz jezika davatelja ili užeg izvora, kao što su npr. Biblija, latinski i starogrčki izvori, književna i publicistička djela itd. (ibid: 83).

⁴ J. Matešić (1979) zagovara uporabu termina *frazem* tvrdeći kako „frazem tvori terminološki red s jedinicom nižih nivoa leksemom, morfemom, fonemom“, a za upotrebu naziva *frazem* se također zalaže i D. Sesar koja ističe da *frazeologizam* nije u skladu s analognim tvorbama fonologija-fonem itd. (Vidović-Bolt 2011: 17).

⁵ Termin *frazeologizm* se ujedno smatra i hiperonimom poljskih naziva koji se upotrebljavaju za frazeme različitih strukturnih oblika i različitog stupnja desemantizacije (ibid).

⁶ Više o klasifikaciji frazeologije u Menac, A. (2007). *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra

Nadalje, podrijetlo frazema osim navedenog podrazumijeva i područja odnosno izvore iz kojih su uzeti, pa je tako moguće govoriti o frazemima koji su uzeti iz književnih i drugih djela (**gospoda Glembajevi, lula mira**), narodne književnosti (**čiča miča, gotova priča**), različitih žargona (**posljednji adut, carska ocjena**), a također različitih znanosti, struka i područja ljudske djelatnosti, kao u ovom slučaju iz glazbe (**davati ton, upravljati orkestrom, kriva nota**) (ibid: 16-17).

2.3.1.2 PREMA OBLIKU

Druga klasifikacija frazema je prema obliku, a taj oblik može biti fonetska riječ, skup riječi ili rečenica.

Fonetskom riječju smatra se sveza jedne samostalne i naglašene riječi i jedne (rijetko dviju) nesamostalne i nenaglašene riječi koje zajedno tvore naglasnu cjelinu. Takve su, na primjer, sveze **ispod časti, među nama, milo mi je, ni u ludilu, što ćemo** itd. Kako navodi Menac (2007: 18), pojedini frazeolozi smatraju da se samo sveze od dviju ili više samostalnih riječi mogu uvrstiti u frazeme, stoga ovakvim svezama ne dodjeljuju status frazema. Sveze **milo mi je, drago mi je, čast mi je** i sl. uzete su iz govornoga jezika i kulture ponašanja (u ovom slučaju pri upoznavanju) te ih Pintarić naziva *pragmafrazemima* i *kulturemima*, dok sveze **među nama govoreći, kako bih rekao, u svakom slučaju** i sl. naziva *automatiziranim pragmafrazemima* ili *frazeologiziranim podštapalicama* (Pintarić 2002: 234).

Najčešći oblik u kojem se frazemi javljaju je skup riječi, odnosno sveza dviju ili više samostalnih riječi uz pomoćne riječi ili bez njih. Razlikuju se sintaktičke sveze neovisnog i ovisnog tipa. Sveze neovisnog tipa odnose se na slučaj kad se sastavnice povezuju neovisnim veznicima, bilo sastavnim, suprotnim ili rastavnim. Primjeri takvih sveza su **živ i zdrav, ni riba ni meso, sad ili nikad** i njima slične. Što se tiče ovisnog tipa sintaktičke sveze, može se raditi o sročnosti (**začarani krug, plava krv, u svakom slučaju**), upravljanju (**poželjeti dobrodošlicu, čovjek od riječi, kriv za sve**) ili pridruživanju (**krivo gledati, mirno spavati, ići kući pjevajući**).

Uz spomenuta dva, frazemi po obliku mogu predstavljati i rečenicu, pri čemu se misli na frazeme kojima je rečenica osnovni strukturni oblik. Frazemi mogu odgovarati jednostavnoj rečenici (**duša boli koga, žena je varljiva**) ili složenoj rečenici (**na jedno uho uđe, a na drugo izade; trla baba lan da joj prođe dan**). Nadalje, valja obratiti pozornost i na leksički sastav frazema koji može sadržavati izostavljive dijelove (**bez kraja <i konca>**) ili međusobno

zamjenjive dijelove, često temeljene na sinonimiji (**poštena (časna) riječ**). Postoje slučajevi gdje zamjenjivi dijelovi nisu u sinonimskom odnosu ili čak ne pripadaju ni istoj vrsti riječi, međutim, njihovom zamjenom se značenje frazema ne mijenja (**spavati kao top (puh, klada, zaklan)**).

2.3.1.3 *PREMA STILU*

Frazeologija, isto kao i leksik pojedinog jezika, može pripadati različitim jezičnim stilovima. Također valja napomenuti da pripadnost i konotativna značenja frazeologije jednom jezičnom stilu nisu nepromjenjivi, s obzirom na to da neki frazemi mogu naknadno ili u posebnim prilikama dobiti konotativna značenja koja nisu imala, odnosno dobivanjem prenesenog značenja mogu prijeći u opći frazeološki fond, nakon čega često prelaze u drugi stil (Menac 2007: 19-20).

Frazemi mogu pripadati prije svega stilski neutralnoj frazeologiji (**imati pravo, licem u lice**) ili razgovornom stilu (**nije to bez vraga, mlatiti praznu slamu**). Razgovorni stil pod sobom podrazumijeva i svoju sniženu inačicu, odnosno vulgarni stil (**začepi gubicu, otegnuti papke**). Grubo vulgarni stil se donedavno nije mogao naći u rječnicima, međutim u novije doba se s tim stilom sve češće moguće susresti u književnosti, na sceni i televiziji, pa čak i rječnicima, a osim toga se za njega stvaraju i posebni rječnici (ibid). Takvi frazemi rabe se u razgovornom jeziku i emotivno su obojeni te se nazivaju *pragmafrazemima*.

2.3.2 **EKVIVALENTNOST FRAZEMA**

Frazemi se prema stupnju ekvivalentnosti mogu podijeliti na potpuno ili djelomično ekvivalentne frazeme.

Potpuno ekvivalentnim frazemima se smatraju oni istoga frazemskega i kategorijalnoga značenja, identičnoga leksičkog sastava i gramatičke strukture te identične slike, a mogućnost da ih se svrsta u potpuno identičan kontekst najpouzdanija je potvrda njihove ekvivalentnosti (Vidović Bolt 2011: 140-141). Kako navodi Vidović Bolt (2011:140), Fink (1994: 144) ističe da potpuno ekvivalentni frazemi moraju pripadati još i istom jezičnom stilu, dok Rytel (1982: 71) smatra da uz sve navedeno moraju imati i identične inačice.

Djelomično ekvivalentni frazemi imaju isto značenje i istu sliku, ali se razlikuju po svojim leksičkim, morfološkim i sintaktičkim obilježjima. S obzirom na to da mnogi frazemi imaju

više varijanata koje nisu uvijek ekvivalentne s varijantama frazema drugog jezika, Vidović Bolt smatra da uvjet o identičnosti inačica određenog frazema uvelike smanjuje potencijalni broj potpuno ekvivalentnih frazema. Stoga ona izdvaja zasebnu podskupinu frazema koju čine sveze koje se mogu smatrati potpuno ekvivalentnima i/ili djelomično ekvivalentnima, ovisno o tome koja se varijantna komponenta koristi, odnosno izostavlja li se ili koristi određena fakultativna komponenta frazema (ibid: 145).

3 ANALIZA HRVATSKIH, POLJSKIH I UKRAJINSKIH FRAZEMA SA SASTAVNICOM IZ SEMANTIČKOG POLJA GLAZBE

S obzirom na to da frazeologija odražava različite aspekte života ljudi, pa tako i kulturu, a glazba se smatra jednim od temeljnih oblika ekspresije ljudske kulture, nije iznenađujuće što u jeziku svakog naroda nailazimo na povećani broj frazema povezanih s glazbenom umjetnošću. U narednim poglavljima analizirat će se poljski, ukrajinski i hrvatski frazemi iz semantičkog polja glazbe.

Iako se frazemi mogu analizirati s različitih aspekata, trima osnovnim oblicima frazeološke analize smatraju se strukturni, sintaktički i semantički. U središtu pozornosti strukturne analize je određivanje opsega, leksičkog sastava i sintaktički glavne odnosno noseće sastavnice frazema. Strukturna se analiza, dakle, zanima čisto formalnom stranom. Sintaktička se pak analiza bavi uključivanjem frazema u diskurs i određivanjem njegove funkcije. Funkcija frazema određuje se uvrštavanjem frazema u pojedina kategorijalna značenja (Fink-Arsovski 2002: 8). Posljednjom, semantičkom analizom se utvrđuje stupanj desemantiziranosti frazeoloških jedinica, frazeologizacija⁷ te značenje, motiviranost i slikovitost frazema⁸ (Vidović Bolt 2011: 41). Frazemi sa sastavnicom iz semantičkog polja glazbe u ovome će se radu analizirati ponajprije sa semantičkog aspekta.

⁷ Vidović Bolt (2011: 41) objašnjava frazeologizaciju kao proces preoblike slobodne sveze riječi u čvrstu, ustaljenu desemantiziranu svezu riječi. Navodi kako frazemi, ovisno o stupnju semantičke preoblike odnosno desemantizacije, mogu biti djelomično ili potpuno desemantizirani. Djelomično desemantizirani frazemi su frazemi u kojima su neke sastavnice izgubile svoje primarno značenje, dok su ga druge zadržale i to primarno frazemsko značenje sudjeluje u formiranju frazemskoga značenja. S druge strane potpuno desemantiziranim frazemima smatraju se ustaljene jezične sveze čije su sve komponente izgubile svoje prvotno leksičko značenje i ono ne sudjeluje u izgradnji frazemskoga značenja, odnosno sve su sastavnice semantički preoblikovane.

⁸ Pozadinska slika je slikovna poruka (semantički talog) koja se zadržava u dubinskoj strukturi frazema nakon desemantizacije pojedinih ili svih njegovih sastavnica i koja pomaže pri formiranju frazeološkog značenja, a ujedno pomaže i pri dešifriranju tog frazeološkog značenja (Fink-Arsovski 2002: 7).

3.1 FRAZEMI SA SASTAVNICOM KOJA OZNAČAVA NAČIN STVARANJA GLAZBE

U ovu skupinu ubrajamo frazeme s glazbenom sastavnicom koja označava način stvaranja ili izvođenja glazbe. Glazba se može proizvoditi ljudskim glasom odnosno vokalno (*pjevati*, *fućkati*), s pomoću instrumenata odnosno instrumentalno (*svirati*) ili kombinacijom navedenog pa tada govorimo o vokalno-instrumentalnom načinu izvođenja glazbe.

Ukoliko je sastavnicom frazema jedan od navedenih leksema, ali i još jedan od vokalno-instrumentalnih elemenata, npr. instrument, takvi su frazemi analizirani i pridruženi drugim odgovarajućim skupinama.

3.1.1 SVIRATI

Svirati (polj. *grać*, ukr. *зпаму*⁹) znači 'izvoditi kakvu glazbu s pomoću glazbala' odnosno 'proizvoditi tonove na glazbenom instrumentu'. U hrvatskom jeziku može još u prenesenom i ironičnom smislu značiti 'uzalud ili isprazno govoriti' (VRH: s.v. *svirati*).

U hrvatskoj i poljskoj frazeologiji nailazimo na frazem **plesati (igrati) kako drugi (tko) svira**, na poljskom **tańczyć jak ktoś komuś zagra**, u značenju 'raditi (postupati) po čijoj volji, činiti ono što i kako drugi hoće' te dodatnog značenja 'biti komu slijepo poslušan'. Motivacija navedenih frazema je činjenica da je ples redovito popraćen glazbom te da se ples kao niz ritmičkih koraka određenog tempa izvodi prema taktu muzike (ibid: s.v. *ples*), on ga određuje. Isto frazemsko značenje ostvaruje se u ukrajinskim frazemima **танцювати під чужу (чию) дудку** te **скакати так, як заграє хто**, međutim oni se od poljske i hrvatske varijante ponešto razlikuju sastavnicama, pa tako u Ukrajini netko pleše kako drugi tko svira na svirali ili je pak sastavnica *plesati* zamijenjena sastavnicom *skakati*.

Često se u poljskom jeziku za opis izvanrednog sviranja na violini i virtuoznosti koristi poredbeni frazem **grać jak Paganini**, a odnosi se na talijanskog violinista i kompozitora Niccolu Paganinija, umjetnika koji je zbog svojih izvanrednih muzičkih i fizičkih sposobnosti u povijesti glazbe ostao zapamćen kao jedinstvena i nedostižna pojava (ME III: 23-24). Njegov potpuni hrvatski ekvivalent je **svirati kao Paganini**, a ukrajinski **грати мов Паганіні**. Za

⁹ U poljskom jeziku glagol *grać*, isto kao i u ukrajinskom glagol *зпаму* ima više značenja: 'glumiti u kazalištu ili filmu, sudjelovati u društvenim, sportskim ili hazardnim igrama' itd. (SJPDor: s.v. *grać*; SUM: s.v. *зпаму*).

razliku od poljskog frazema kojeg nalazimo u korpusima, hrvatski i ukrajinski frazem nisu zabilježeni u rječnicima i korpusima hrvatskog i ukrajinskog jezika, ali je njihova upotreba potvrđena u govoru i na internetu.

Poseban model čine konstrukcije „svirati na čemu“, u kojima se nazivi glazbenih instrumenata na zadnjem mjestu zamjenjuju leksemima koji nisu povezani s glazbom (Wysoczański 2014: 354). Takvim primjerima mogu poslužiti poljski frazemi **grać/zagrać komuś na (po) nosie** značenja 'omalovažavati, podcjenjivati koga, izrugivati se komu, živcirati koga' te **grać/zagrać komuś na nerwach** značenja 'razdraživati, nervirati koga, izbaciti koga iz ravnoteže', kojemu je u semantičkom talogu slika živčanih niti koje podsjećaju na žice na glazbalima. Potonji ima svoju istovjetnicu u ukrajinskom jeziku **грати на нервах чуїх (кому)**, dok je hrvatski djelomičan izrazni, a potpun značenjski ekvivalent **igrati se s čijim žvcima**.

Prefiksalni glagol *prosvirati* ima dva značenja: 'odsvirati (kompoziciju, pjesmu, melodiju itd.) radi vježbe, ugrijavanja i sl.', a u razgovornom jeziku znači 'proletjeti kraj uha, preko ili iznad glave (o metku) s predodžbom popratnog zvuka' (HJP: s.v. *prosvirati*). U hrvatskoj frazeologiji susrećemo se s frazemom **prosvirati glavu/mozak komu** u smislu 'ustrijeliti (ubiti) koga pucnjem u glavu'. Postoji i varijanta s povratno-posvojnomo zamjenicom **prosvirati sebi (si) glavu/mozak** značenja 'izvršiti samoubojstvo pucnjem u glavu'. Za navedena dva frazema nisu pronađeni poljski i ukrajinski ekvivalenti.

3.1.2 PJEVATI

S leksemom *pjevati* (polj. *śpiewać*, ukr. *chniamu*) povezujemo nekoliko definicija. U glazbenoj umjetnosti *pjevati* znači 'izvoditi ljudskim glasom niz melodičnih tonova', a isto tako i 'imati određenu vrstu glasa (npr. visinu, boju i slično)'. Nadalje, glagol *pjevati* može značiti 'slaviti, veličati koga ili što' te 'iskazivati misli u pjesmama, pisati pjesme'. Još neka sporedna značenja navedenog glagola su: 'glasno se izražavati pjesmom', 'glasati se pjevom (najčešće kada govorimo o pticama)', a u prenesenom smislu može značiti 'proizvoditi niz skladnih zvukova ili šumova'. U žargonu *pjevati* znači 'govoriti besmislice', a u razgovornom jeziku to znači 'imati visoku cijenu, biti skup' (VRH: s.v. *pjevati*; HJP: s.v. *pjevati*).

Prema Kovačević (2014b: 133) frazemi sa sastavnicom *pjevati* mogu se odijeliti u dvije veće grupe frazema. Prva grupa obuhvaća frazeme kojima su sastavnicom riječi *pjevati* i *pjesma*, a većinom se odnose na način govora. S obzirom na to da sadrže i sastavnicu *pjesma*, takvi

frazemi će u ovome radu biti analizirani u potpoglavlju 3.2.1. U drugu grupu mogu se uvrstiti frazemi koji se odnose na način pjevanja, „što znači da i svojom sastavnicom i značenjem pripadaju semantičkom polju glazbe“ (Opašić 2016: 566). Valja napomenuti da su u obzir uzete i prefiksarne izvedenice glagola *pjevati* kao što su *propjevati*, *zapjevati*, *otpjevati*, a koje često mijenjaju značenje leksema.

Na osobu koja lijepo pjeva odnosi se poredbeni frazem **pjevati kao ptica**, koji kao potpuni ekvivalent postoji i u poljskom (**śpiewać jak ptak**) i u ukrajinskom jeziku (**співати мов птах**). U hrvatskom jeziku možemo se susresti i s inačicom **pjevati (propjevati) kao ptičica**, no ona se od prethodno navedenog izraza razlikuje svojim frazeološkim značenjem – 'početi priznavati pod prisilom; priznati pod prisilom; odati što'.

U okviru koncepta 'lijepo pjevati' se u poljskom jeziku rabi još i poredbena sveza **śpiewać jak kanarek**. Kanarinac je malena ptica pjevica obično žute boje koja potječe s Kanarskih otoka, a sve su vrste kanarinaca na glasu kao izvrsni pjevači (HE: s.v. *kanarinac*). S kanarincem se susrećemo i u hrvatskom okazionalizmu **pjevati (propjevati) kao kanarinac**, koji je, kako navodi Vidović Bolt (2014: 332), pseudoekvivalent poljskom frazemu s obzirom na to da u hrvatskom jeziku ima značenje 'odati tajnu, propjevati'. U ukrajinskom se jeziku kanarinac također povezuje s lijepim pjevom te je uporaba sveze **співати, як канарка**, iako nije zabilježena u rječnicima i korpusima ukrajinskog jezika, potvrđena u govoru i na internetu.

S poredbenim frazedom **pjevati kao slavuj** značenja 'jako lijepo pjevati' ili 'prekrasno pjevati' možemo se susresti u mnogim europskim jezicima¹⁰, pa tako i u poljskom nalazimo frazem **śpiewać jak słowik**, dok je ukrajinski potpuni ekvivalent **співати як соловейко (соловей)**¹¹, a svima je u pozadinskoj slici upravo veličanstven slavujev pjev kojim mami ženke. Slavuj je ptica iz porodice ptica pjevica, a njegov pjev slovi kao najljepši među svim ptičjim pjesmama. Slavujev pjev ističe se bogatstvom i harmonijom tonova, mekoćom i silinom glasa te se smatra da mu nijedna ptica u tome nije ravna. Stoga ne čudi što je riječ *slavuj* u helenističkom razdoblju predstavljala „pjesmu“ ili „pjesništvo“ općenito (Ladan 2006: 231-236), kao ni nekadašnje

¹⁰ Vidović Bolt (2014: 330) navodi primjere iz različitih europskih jezika: bug. пєя катo славей (славейче), češ. zpívat jako slavík, eng. to sing like a nightingale, mak. nee како славеј (славејче), rus. петь как соловей, slovač. spievať ako slávik, sloven. peti kot slavček (škrjanček), tal. cantare come un usignolo.

¹¹ U rječnicima ukrajinskog jezika zabilježen je još jedan sastavnicama vrlo sličan frazem **співати (виводити, розливатися, заливатися) соловейком (солов'єм)** značenja 's prekomjernim žarom dugo i ponosito raspredati, govoriti o nečemu', stoga ga valja razlikovati od spomenutog **співати як соловейко (соловей)**.

vjerovanje da slavujevo meso poboljšava glas i izgovor (Vidović Bolt 2014: 331). Zanimljivo je da se slavujev pjev osim s ljubavlju povezuje i s tugom, čežnjom pa čak i sa smrću. U kršćanskoj tradiciji pjesma slavuja predstavlja čežnju za rajem, a vjeruje se i da njegov radostan jutarnji pjev simbolizira dolazak Kristova svjetla (Bruce-Mitford, 2008: 60). Pjev slavuja u pozadinskoj je slici još dvaju poljskih frazema - **trele slowicze** u značenju 'lijepo pjevanje' i **miec slowiczy glos** u značenju 'imati lijep glas, lijepo pjevati' (Vidović Bolt 2014: 331).

Prema legendi, slavuju se kao zavodljivom noćnom pjevaču suprotstavlja ševa, koja kao dnevni pjevač najavljuje dan, a njen pjev je ljubavnicima znak da se moraju rastati (Ladan 2006: 236). Ševa je ptica pjevica iz reda vrapčarki, redovito je pratila orače u polju, a njezin je pjev također ušao u pjesme, priče i poslovice (HE: s.v. *ševa*). Osobu koja lijepo i radosno pjeva opisuje se poredbenim frazemom **pjevati kao ševa**, čiji je potpuni poljski ekvivalent **śpiewać jak skowronek**, a ukrajinski **співати мов жайворонок**. Ovdje je još moguće spomenuti i hrvatski šaljivi frazem **zapjevala mu ševa** značenja 'snašla ga „sreća“' pri čemu leksem sreća, korišten u ironičnom smislu, znači obrnuto – *nesreća* (Pintarić, Tibenská i Komorowska 2018: 227).

Možemo primijetiti da su do sada navedeni frazemi sa značenjem 'prekrasno pjevati' ili 'jako lijepo pjevati' sadržavali ornitološku sastavnicu u zadnjem dijelu. Međutim, postoje mnogi poredbeni frazemi istoga značenja koji su umjesto ptičjim pjevom motivirani religijom, mitologijom i legendama o prekrasnoj glazbi koju proizvode nadnaravna bića. Tako je frazemu **pjevati kao anđeo** (polj. **śpiewać jak anioł**; ukr. **співати мов ангел**) u pozadinskoj slici vjerovanje da su anđeli duhovna bića koja umiju lijepo pjevati. Anđeli su predstavljeni kao nebeska vojska i zbor koji slavi i pjeva Bogu te su često prikazivani s glazbenim instrumentima, osobito harfom (Bruce-Mitford 2008: 188-189). Istog su značenja frazemi **pjevati kao boginja** (polj. **śpiewać jak bogini**; ukr. **співати як богиня**) i **pjevati kao vila**.¹²

S druge pak strane, ukoliko želimo opisati neugodnu boju i ton nečijeg glasa i osobu koja ne umije lijepo pjevati, poslužiti ćemo se poredbenim frazemom **pjevati kao svraka** značenja 'jako loše pjevati; imati slabe glasovne sposobnosti'. Svraka je ptica pjevica iz porodice vrana, a glasa se uznemirujućim i glasnim kreštanjem. Osim što simbolizira svadljivost i brbljavost, na zlu je glasu i zbog svoje crne boje te ju se smatra glasnikom smrti. S obzirom na to da voli u gnijezdo

¹² Više o analizi hrvatskih frazema koji se odnose na pjevanje i način pjevanja, njihovoj podijeli u skupine i motivaciji u Kovačević, B. (2014b). Tko to tamo pjeva i kako? *Frazeološki študij VI. Hudobné motívy vo frazeológii*, 133-143.

odnositi šarene i sjajne predmete, oduzimati tuđa jaja i male ptiće, povezuje ju se još i s kradljivošću (Pintarić, Tibenská, Komorowska 2018: 227). U poljskom se pak jeziku loše pjevanje uspoređuje s glasanjem jedne druge životinje – ovna. Frazem **śpiewać baranim głosem**, osim što se odnosi na neugodno, kreštavo i krivo pjevanje, ima primarno značenje 'plakati', a motiviran je neugodnim blejanjem ovaca. U ukrajinskom su jeziku potvrđeni brojni poredbeni frazemi sa sastavnicom *pjevati* i zoonimskom sastavnicom, a koji se odnose na loše i neugodno pjevanje: **співати, як муха в глечикy**; **співати, як порося в тину**; **співати, як жаба на кладці**; **співати, як півень на току**; **співати, як порося під лавкою**. U korpusu ukrajinskih frazema pronađen je i frazeološki izraz **пускати (ловити)/пустити (зловити) півня** značenja 'ispuštati krive zvukove tijekom pjevanja ili recitiranja'.

Dosad navedeni frazemi su se i sastavnicom i značenjem odnosili na semantičko polje glazbe, a u nastavku će biti analizirani frazemi s leksemom *pjevati* koji samo sastavnicom spadaju u značenjsko polje glazbe. Tako se na primjer frazem **другачіе pjevati** (polj. **inaczej śpiewać**; ukr. **співати інакше (інше і т. ін.)**) značenja 'popustiti, spustiti ton' sastavnicom odnosi, ali značenjem ne odnosi na semantičko polje glazbe.

Ukrajinski frazem **співати лазаря** utemeljen je na biblijskoj prisporodbi o siromašnom Lazaru koji je ležao sav u čirevima pred vratima jednog bogataša i priželjkivao nasititi se onim što je padalo s bogataševa stola. U stara vremena ubogi su prosjaci molili za milostinju i pjevali „duhovne pjesme“, a posebno često tužnu „pjesmu o siromašnom Lazaru“ nastalu po uzoru na biblijsku priču, što je naposljetku i motiviralo navedeni frazem kojemu je prvo značenje 'tražiti milostinju; prositi', a drugo 'žaliti se, glumiti nesretnika pogođenog teškom sudbinom' („Що означає не співай лазаря“, n.d.). I u hrvatskom je jeziku poznata sintagma *ubogi Lazar* u prenesenom značenju 'jadnik, bijednik, bogalj, prosjak' (HJP: s.v. *Lazar*), a jednako značenje ima i leksem *lazarz* u poljskom jeziku (SJPDor: s.v. *lazarz*).

U poljskom jeziku sveza **cienko śpiewać** ili **śpiewać cienkim głosem** ima dva značenja: 'ekonomski slabo stajati, biti u neimaštini, nemati novaca, oskudijevati' ili 'popustiti, biti skromniji u svojim zahtjevima, spustiti ton'. Djelomično mu je ekvivalentan hrvatski frazem **tanko svirati**, no ovdje je sastavnica *pjevati* zamijenjena leksemom *svirati* i odnosi se samo na prvo značenje frazema.

Zanimljiva je i poljska desemantizirana sveza **śpiewać sobie a muzom** u značenju 'pjevati isključivo za sebe, za svoje zadovoljstvo', a koja aludira na poetski izraz Jana Kochanowskog¹³ „sobie śpiewam a muzom“ (Wyrwas 2004) u doslovnom prijevodu „pjevam sebi i muzama“.

Dalje možemo izdvojiti hrvatske, poljske i ukrajinske frazeme kojima su sastavnice izvedenice glagola *pjevati* kao što su leksemi *otpjevati*, *pjevajući* i slično. Leksem *otpjevati* ima značenje 'završiti s pjevanjem, izraziti se ili odgovoriti pjesmom' (VRH: s.v. *otpjevati*), a njegovo značenje 'završiti s pjevanjem' prepoznajemo u semantičkom talogu frazema **otpjevao je svoje tko** (ukr. **проспівана (доспівана, скінчена) пісенька чия**) u smislu 'prošlo je čije vrijeme, završilo je čije djelovanje (aktivnost), došao je čiji kraj; završiti svoju ulogu ili završiti s neuspjehom'. Isti je glagol sastavnica frazema **otpjevati pjesmu** (ukr. **скінчити свою пісню**) značenja 'ne biti više sposoban/valjan za što; propasti'. Ukrajinskim pseudoekvivalentom mogao bi se još smatrati i frazem **співати відхідну кому, чому** kojemu je značenje 'smatrati koga, što osuđenim na propast, uništenje; opraštati se s kim, čim za svagda'.

Frazem **ići kući pjevajući** nosi značenje 'vraćati se nakon dobro i uspješno obavljena posla'. Leksem *pjevajući* u ovom kontekstu ima značenje 's veseljem, s radošću, bez brige, s lakoćom, kao od šale', a sam frazem motiviran je činjenicom da su sreća i dobro raspoloženje obično popraćeni pjevanjem. I u frazeološkim rječnicima poljskog jezika navodi se leksem *śpiewająco* sa značenjem 'jako dobro, s lakoćom, bez mnogo truda'. Ovaj je hrvatski frazem s teorijske strane ujedno primjer sintaktičke sveze ovisnog tipa i riječ je o pridruživanju gdje je ovisna riječ nepromjenjiva ili se rabi samo u osnovnom obliku (Menac 2007: 18). Nastavno na navedeno, ukrajinski frazem **серце (душа, все) співає у кому, у козо**, a isto tako i poljski frazem **serce śpiewa** odnose se na nekoga tko je dobre volje, tko se veseli. Također u ovom kontekstu još možemo spomenuti i poljski frazem **ze śpiewem (z uśmiechem) na ustach** značenja 'radosno, voljno'. S druge pak strane, frazem **nije кому do pjevanja** podrazumijeva

¹³ Jan Kochanowski - poljski književnik (1530 –1584) i najveći poljski pjesnik do A. Mickiewicza, čije su elegije vrhunac poljske renesansne književnosti. Školovan u klasičnoj humanističkoj tradiciji, za studija pisao ljubavne pjesme i epigrame na latinskom te na poljskom jeziku *Pjesan o potopu* (*Pieśń o potopie*, 1557) i refleksivnu pjesmu poznatu po prvom stihu *Što hoćeš od nas, Bože, za darove štedre?* (*Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary?*, 1562). Neka od njegovih poznatijih djela su satirično-politička poema uperena protiv plemstva *Satir ili divlji čovjek* (*Satyr, albo Dziki mąż*, 1564), zatim prva poljska renesansna tragedija, *Prijam grčkih poklisara* (*Odprawa posłów greckich*, 1578), nastala prema starogrčkim uzorima i s temom pada Troje, značajni su i ciklus idila *Ivanjska pjesma o krijesu* (*Pieśń świętojańska o sobótce*, 1590) te napose *Elegije* (*Treny*, 1580), svjedočanstvo pjesnikovih egzistencijalnih i vjerskih dvojbi, potaknutih gubitkom kćeri. Elegijska, himnička i prigodna lirika u zbirci *Pjesme* (*Pieśni*, 1584) uspostavila je temelje poljskoga pjesništva i poljskoga književnoga jezika (HE: s.v. *Jan Kochanowski*).

da se netko loše osjeća, potišten je, muče ga brige i potkrjepljuje činjenicu da loše raspoloženje i tuga nisu popraćeni pjevanjem.

Naposljetku, u ovoj potkategoriji možemo navesti još dva hrvatska frazema bez poljskog i ukrajinskog ekvivalenta: **neka on pjeva** značenja 'uzalud mu je sve, ne može mi ništa' i frazem koji sadrži i ornitološku sastavnicu - **druge bi komu ptice <danas> pjevale** značenja 'u drugim/u boljim prilikama bi se netko nalazio'. Osim glazbene, ornitološku sastavnicu sadrži i frazeološki izraz **to <već> i vrapci <na krovu> znaju (cvrkuću, pjevaju)** značenja 'to je svima poznato', kojem u ukrajinskom jeziku odgovara sveza (**про щось**) **вже всі горобці проспівали**, a u poljskom frazem bez glazbene sastavnice **wróble na dachu (o tym) ćwierkają/świergoczą**.

3.1.3 ZVIŽDATI/FUĆKATI

Zviždati ili *fućkati* (polj. *gwizdać, świstać*; ukr. *свистіти*) primarno znači 'posebnim namještanjem usana, jezika ili prstiju u ustima ili zviždaljkom proizvoditi zvuk', a kao drugo unutar istoga značenja navodi se i sljedeće podznačenje: 'izražavati na taj način nezadovoljstvo ili negodovanje' što je motiviralo hrvatski frazem **fućkati komu** značenja 'fićukom izražavati neslaganje, loše mišljenje i sl. (govornicima, glumcima i drugima na javnom nastupu.)'. Sljedeće značenje leksema *zviždati* je 'na taj način izvoditi melodiju' (HJP: s.v. *zviždati*).

U hrvatskom se jeziku za opis osobe kojoj je svejedno, nije joj stalo odnosno ne mari za koga ili što koristiti frazem **živo se fućka komu za koga ili što**¹⁴. Uz njega možemo navesti i frazem **fućkati na što**, kojemu je poljski ekvivalent **gwizdać na coś**, značenja 'ne držati do čega, ne voditi brigu o čemu, ne poštivati koga ili što, ne uvažavati ono što tko radi, govori, savjetuje itd'. Spomenute frazeme motivirala je činjenica da se fućkanje povezuje s nemarom, prepuštanjem, ima preneseno značenje podcjenjivanja, nevažnosti i ne obraćanja pozornosti na koga ili što. To je također moguće prepoznati u poljskoj svezi **na pół gwizdka** s obzirom na njezino značenje 'ne angažirati se u potpunosti'. Nadalje, prefigurirani particip poljskog glagola *gwizdać* sastavnica je frazema **mieć przegwizdane** u značenju 'propalo je što komu' (Pintarić 2010: 74). Slično značenje utjelovljeno je i u poljskom frazemu **cała para idzie/poszła w gwizdek** koji se koristi u situaciji kada nečiji rad i entuzijazam, unatoč uloženom trudu, ne donosi rezultate. *Fućkanje* se može odnositi i na nedolično ponašanje prema drugoj osobi što

¹⁴ Značenjem mu je sličan ukrajinski frazem bez glazbene sastavnice **і за вухом не свербить кому, у кого**.

pokazuje hrvatski frazem **fućkati za kim**, u slučaju kad se umjesto dozivanja nekoga imenom i sl. fućka za njim. *Fućkanje* kao sastavnicu nalazimo još i u frazemu **a dalje se fućka** značenja 'nastavak se zamišlja'. Prefiksna izvedenica *profućkati* u hrvatskom jeziku osim svog primarnog značenja 'početi fućkati, zviždati' ima i drugo značenje 'potrošiti, spiskati'. *Profućkati* je sastavnica frazema **profućkati imetak (imanje)** 'potratiti imetak (imanje)' te valja naglasiti kako se navedeni leksem u ovom slučaju ne može zamijeniti sa *zviždati* ili *prozviždati*.

U rječnicima ukrajinskog i poljskog jezika zabilježeni su frazeološki izrazi s konotativnim značenjem humora kojima je sastavnicom leksem *zviždati* odnosno *fućkati*, a koji su apsolutni ekvivalenti: ukrajinski frazem **як (коли, доки, поки) рак свичне** te poljski frazem **jak rak świśnie**¹⁵ značenja 'nikad, to se neće nikad dogoditi (desiti)'. U korpusu prikupljenih ukrajinskih frazema zabilježen je frazem **як у спасівку соловейко заспівав** koji je samo jedan u nizu mnogih značenjskih sinonima, ali njega u ovom kontekstu valja spomenuti iz razloga što također sadrži sastavnicu koja pripada semantičkom polju glazbe. Hrvatskim ekvivalentom navedenim frazemima možemo smatrati svezu **kad na vrbi rodi grožđe**, dakle, u hrvatskom jeziku ona ni sastavnicama ni značenjem nije povezana s načinom proizvođenja tonova.

Nadalje, u poljskom jeziku postoji psovka **niech kogo piorun świśnie**, gdje glagol *świstać* znači 'udariti' o gromu, a značenjske ekvivalente bez glazbene sastavnice ovoj svezi nalazimo kako u hrvatskom - **neka koga grom ošine, ošinuo te grom**, tako i u ukrajinskom jeziku - **хай кого грім поб'є, грім би тебе (його, її, їх) вдарив (побив)**. U hrvatskom jeziku leskeme *svisnuti*, *presvisnuti* nalazimo u sklopu frazema **svisnuti, presvisnuti od bola** sa značenjem 'umirati, teško se nositi s boli'.

Leksem *pištati* u *Hrvatskom jezičnom portalu* navodi se kao sinonim leksemima *zviždati/fućkati* zbog čega je frazeme s tom sastavnicom također moguće uključiti u ovaj rad. Primarno mu je značenje 'ispuštati pisak (o pticama i nekim životinjama)', a u glazbenoj umjetnosti pištati znači 'proizvoditi oštre, neugodne visoke zvukove i tonove (o muzičkim instrumentima, pištaljci i sl.)'. Navedeni je leksem ušao u sastav poljskog frazema **bieda aż piszczy** u značenju 'krajnja bijeda, veliko siromaštvo' koji se rabi za opisivanje jako loše situacije, prije svega financijske. Ukrajinski frazem **аж пищить (пищав, пищала, пищало)** odnosi se na nekoga tko se nalazi

¹⁵ U poljskom jeziku postoji i varijanta **jak rak świśnie, a ryba piśnie**.

u teškoj situaciji, zatim na nešto što se odvija, zbiva itd. vrlo intenzivno te na neutaživu želju da se nešto brže izvrši, realizira (SUM: s.v. *nuccamu*).

3.1.4 TRUBITI

Trubiti (polj. *trąbić*; ukr. *трубити*) prvotno znači 'svirati trubu', a zatim i 'davati zvučne signale trubom' što je motivacija ukrajinskog frazema **на приступ трубити (кликати і т. ін.)** značenja 'davati signal za napad, ataku'.

Nadalje, leksem *trubiti* može značiti i 'proizvoditi zvuk sličan zvuku trube (u prehladi i sl.)', što je motiviralo ukrajinski frazem **трубити в кулак** koji nosi dva značenja: prvo značenje ove sveze je 'trpjeti nestašicu, neimaštinu, glad', a drugo 'plakati zbog nezadovoljstva, uvrede'. Ovdje je prisutna slika glasnog plakanja, ridanja s dlanovima na licu, pri čemu osoba proizvodi zvukove koji se povezuju sa zvukovima trube kao što je šmrkanje, ispuhivanje nosa i slično.

Četvrto značenje leksema *trubiti* je 'raznositi, širiti glasine, senzacionalne vijesti, uporno ponavljati', a njega prepoznajemo u značenju ukrajinskog frazema **мов (начє і т. ін.) у труби трублять про кого, що** 'mного pričaju, govore o nekome, nečemu' koji je negativno konotiran i poljskih **roztrąbić/trąbić na wszystkie strony co** 'široko razglasiti/razglašavati, obznaniti/obznanjivati u javnosti' te **trąbić o czymś na cały świat** 'svuda razglašavati što' koji imaju svoj hrvatski ekvivalent **trubiti/rastrubiti svima, na sve strane što**¹⁶. Usto, u žargonu *trubiti* znači 'dosađivati pričanjem, zanovijetanjem' (VRH: s.v. *trubiti*) na temelju čega je nastao frazem **trubiti stalno jedno te isto**, čije se značenje povezuje upravo s ponavljanjem uvijek istog, dosađivanjem komu istim razgovorima i sličnim.

3.1.5 ZVONITI

Leksem *zvoniti* (pol. *dzwonić*; ukr. *дзвонити*) se u *Velikom rječniku hrvatskog standardnog jezika* povezuje s nekoliko značenja: 'oglašavati se zvonjavom', zatim 'pokretati zvono, stavljati zvono u funkciju' ili u prenesenom smislu 'zvučati visokim tonom kao zvono'.

¹⁶ Spomenuti frazemi imaju sinonime, a time i ekvivalente u druga dva jezika sa sastavnicama *zvono* i *bubanj*: **iznositi/iznijeti (dati) što na veliko zvono (na velika zvona), udariti/udarati (objesiti/vješati) na veliko zvono što** ili **udariti/udarati (objesiti/vješati i sl.) na velika (sva) zvona što** i **udariti/udarati na bubanj**. Vidi potpoglavlja 4.3.1. i 4.3.2.

Još jedno od značenja leksema *zvoniti* je 'odjekivati poput zvona', a ono je povezano s hrvatskim frazomom **zvoniti u ušima** u značenju 'sjećati se nekog imena ili čega drugoga što se čulo'. Njegov je djelomičan izrazni ukrajinski ekvivalent **ДЗВОНИТЬ У ВУХАХ (У ГОЛОВІ)**, no značenjem su oni posve nepodudarni jer se u ukrajinskom jeziku ovaj frazem odnosi na osjećaj zvonjave, zujanja u ušima (u glavi) uzrokovan napetošću, slabošću itd. (SUM: s.v. *дзвонити*). Nadalje, frazemska rečenica **čuo da zvoní, a ne zna gdje zvoní**, koja se u ironičnom smislu veže uz nekoga tko 'nije uspješno usvojio, nije dobro izveo, loše imitira čiji rad, ukus ili postupak; samo naslućuje (kad tko nešto izradi s nedovoljno poznavanja ili s poznavanjem pravila iz druge ruke, kad loše oponaša modne detalje u odijevanju i sl.)', ima svoj djelomičan izrazni i potpuni značenjski poljski ekvivalent **słyszysz że dzwonią, ale nie wie w którym kościele**. Zatim, na nekoga tko se jako boji, tko je u velikom strahu (šoku) odnose se poljski frazem **zęby dzwonią komu (ze strachu)** i ukrajinski frazem **ДЗВОНИТИ (ВИДЗВОНЮВАТИ, ЛЯСКАТИ, ЦОКОТИТИ І Т. ІН.) ЗУБАМИ**, pri čemu se aludira na to da škrgutanje zubima odjekuje poput zvona. Njima je značenjem podudaran hrvatski frazem **koljena klecaju (dršču, tresu se) <od straha> komu**, no on se razlikuje sastavnicama te nijedna ne pripada semantičkom polju glazbe. Naposljetku, u hrvatskom se jeziku na nekoga tko sluti da će se nešto važno dogoditi odnosi frazemska sveza **zvoní (pjeva) komu <lijevo> uho** koju također valja svrstati u ovu podgrupu i kojoj nisu pronađene poljske i ukrajinske istovrijednice.

Posljednje značenje glagola *zvoniti* koje je preostalo spomenuti je 'slati kakvu poruku zvonjavom', koje prepoznajemo u značenju frazema **zvoniti (svirati) na uzbunu** 'objavljivati zvonom kakvu opasnost, tj. upozoravati na opasnost, na potrebu za akcijom'. Ekvivalent mu nalazimo kako u poljskom - **dzwonić (bić) na alarm**, tako i u ukrajinskom jeziku - **ДЗВОНИТИ (БИТИ) НА СПОЛОХ (НА ГВАЛТ, НА ТРИВОГУ)**. Ovi frazemi motivirani su činjenicom da su crkveni zvonici u ranija vremena uz vjersku imali i svjetovnu ulogu, odnosno zvonilo se za uzbunu u slučaju opasnosti, npr. kad bi naselju prijetio požar, napad i slično. Možemo primijetiti da je u hrvatskom jeziku moguća varijantnost leksema *zvoniti* i *svirati*, a u poljskom i ukrajinskom jeziku *zvoniti* i *udarati*. Kao drugo unutar istoga značenja navodi se i podznačenje 'oglašavati zvonjenjem smrt', što je motiviralo hrvatski frazem **zvoniti naopako** sa značenjem 'zvoniti udarajući o jednu stranu, oglašavati zvonjenjem smrt', a utjelovljeno je i u ukrajinskom frazemu **продзвонити по душі** 'obavijestiti o čijoj smrti udaranjem u zvona'. Navedeno je između ostalog motivacija frazema **zazvonila mu motika** ili **kad zazvoni motika** ekspresivnog značenja 'umro je, pokopali su ga, kad dođe vrijeme umrijeti, kad kucne smrtni čas' te frazema

odzvonilo mu je, kojemu je sastavnica prefiksalni glagol *odzvoniti*, ironičnog značenja 'došao mu je kraj'.

3.2 FRAZEMI SA SASTAVNICOM KOJA OZNAČAVA NAZIV GLAZBENE VRSTE I OBLIKA

Glazbeni oblici ujedinjuju bitne elemente glazbe (melodiju, ritam, dinamiku i kolorit) u logično organiziranu, razumljivu i zaokruženu cjelinu. To su formalni okviri unutar kojih kompozitor iznosi svoje muzičke ideje.

Muzički oblici prema vrstama dijele se na vokalne i vokalno-instrumentalne koji obuhvaćaju svjetovnu i duhovnu glazbu, zatim instrumentalne i naposljetku glazbeno-scenske. Navedeni oblici dijele se još na jednostavačne i višestavačne. Najpoznatiji vokalni i vokalno-instrumentalni oblici su misa, pasija, oratorij i kantata, među višestavačnim instrumentalnim oblicima najpoznatiji su sonata, suite, koncert, simfonija, gudački kvartet, a od glazbeno-scenskih najpopularnija je opera (ME II: 712-714).

3.2.1 PJESMA

Leksem *pjesma* (polj. *pieśń*, *piosenka*; ukr. *пісня*) ima mnogo definicija, a u glazbenoj umjetnosti pjesma je 'niz riječi izgovorenih višim i nižim tonovima različita trajanja, složenih u melodijsku cjelinu' odnosno 'uglazbljeni tekst podijeljen na kitice' (HJP: s.v. *pjesma*) ili najjednostavnije rečeno – *pjesma* je 'glazbeno djelo koje se pjeva' (VRH: s.v. *pjesma*). Pjesmom se naziva i 'niz skladno povezanih životinjskih glasova, najčešće glasova ptica pjeвица i cvrčaka'.

Iako se pjesmom imenuje i 'niz uhu ugodnih prirodnih ili kakvih drugih šumova' (HJP: s.v. *pjesma*), mnogi frazemi sa sastavnicom *pjesma* imaju negativnu konotaciju. Frazem **stara pjesma**¹⁷ znači 'nešto već sasvim poznato, nešto otrcano', tj. odnosi se na neuvjerljivo ponavljanje čega starog, poznatog i dosadnog kao što se neka pjesma može slušati iznova i iznova. Isto frazemsko značenje ostvaruje se u poljskim frazemima **stara śpiewka**, **stara (ograna) melodia** te u ukrajinskom frazemu **стара (давня) пісня**.

¹⁷ U hrvatskom jeziku postoji i inačica ovog frazema gdje je sastavnica *pjesma* zamijenjena leksemom *priča*, no on se tada ne odnosi na glazbenu umjetnost.

Nadalje, frazem <uvijek> **ista pjesma**, kojemu su poljski ekvivalenti sveze **ta sama piosenka, zwykła (ta sama) śpiewka, wciaż ta sama śpiewka** te frazem **pjevati <uvijek> istu pjesmu**, kojemu su poljski ekvivalenti **śpiewać tę samą piosenkę, śpiewać zwykłą piosenkę**, a ukrajinski **співати однієї й тієї <ж>** značenjski su sinonimi, a također utjelovljuju koncept ponavljanja, govorenja, rađenja uvijek jednog te istog. Zabilježena je i varijanta **pjevati svoju pjesmu**, kojoj opet možemo naći istovrijednicu u poljskom jeziku **śpiewać swoją śpiewkę**, a ukrajinski značenjski i, ako se uzmu u obzir fakultativni članovi, djelomičan izrazni ekvivalent navedenom frazemu bila bi sveza **співати (вести) тієї <ж (самої, своєї)>**. Valja napomenuti da osim već navedenog značenja, frazem **pjevati istu (svoju) pjesmu** može značiti i 'ostajati pri svome mišljenju'. Usput rečeno, Menac (2007: 71) ističe kako na leksičkom planu postoje različiti tipovi variranja oblika leksema, a jedan od tih tipova se može nazvati leksičko-kvantitativnim variranjem jer izostavljanjem sastavnica frazem mijenja opseg, kao što je slučaj s gore navedenim frazedom **pjevati <uvijek> istu pjesmu**.

Spomenuti frazemi imaju i svoje protuznačnice pa tako sveza <to je> **druga pjesma (priča, drugi padež)**¹⁸ ima značenje '<to je> nešto <sasvim> drugo, <to je> druga stvar, to se razlikuje od svega'. Na *Hrvatskom jezičnom portalu* zabilježen je i frazem **to je druga muzika** sličnoga značenja '(ti) sada drugačije i prihvatljivije govori(š)'. Ukrajinskim djelomičnim ekvivalentom navedenim hrvatskim frazemima može se smatrati sveza **інша пісня**. Nadovezujući se na prethodno, frazemi **promijeniti pjesmu** te **pjevati drugu pjesmu**, kojima je ukrajinski ekvivalent **співати (заспівати) іншої пісні (іншу пісню)** ili **співати не тієї (не тії)**, nose značenje 'izmijeniti postupak, udariti u druge žice, drukčije govoriti'. Također, u poljskom i ukrajinskom jeziku nailazimo na frazem koji se odnosi na osobu bez svog stava i mišljenja i koja slijepo slijedi druge pa tako poljska sveza **śpiewać czyjaś piosenkę** i ukrajinska sveza **співати пісеньку чию**¹⁹ podrazumijevaju slaganje s kim u svemu, kimanje glavom, bivanje pod čijim utjecajem i dijeljenje istog mišljenja.

Nadalje, *pjesma* je sastavnica frazema **pjesmi je kraj** (polj. **koniec pieśni, cześć pieśni**) u značenju 'svršetak je čega, gotovo je', kojim se daje do znanja da je nečega dosta, sugerira kraj, završetak čega. Značenjem mu je podudaran ukrajinski frazem **ділу (справі) кінець**, no on sastavnicama ne pripada značenjskom polju glazbe. Nešto daleko i nestalno, nešto s malo

¹⁸ Kao što je vidljivo iz primjera, osim sastavnice *pjesma*, navedeni frazem u hrvatskom jeziku kao sastavnice može imati i leksema *priča* ili *padež*, no oni nisu povezani s glazbenom umjetnošću.

¹⁹ U istom se značenju pojavljuje još i ukrajinski frazem **співати з чужого голосу**.

izgleda za uspjeh i nesigurno opisuje se svezom **pjesma budućnosti**. Potpuni poljski ekvivalent navedenom frazemu je **pieśń (melodia, muzyka) przyszłości**. Možemo primijetiti kako se osim pjesme u poljskim frazemima pojavljuju leksemi *melodija* i *muzika*, koji se često koriste kao sinonimi leksemu *pjesma*.

Naposljetku, iz korpusa je moguće izdvojiti još po jedan ukrajinski i hrvatski frazem sa sastavnicom *pjesma*: ukrajinski frazem **довга пісня** koji se odnosi na nešto što zahtjeva mnogo vremena, što se ne može brzo odraditi, ispričati (hrv. **duga priča**) te hrvatska poredbena desemantizirana sveza **ide kao pjesma** značenja 'stvari se kreću dobrim smjerom' kojoj nisu pronađeni ekvivalenti u ostala dva jezika.

Sinonimom *pjesmi* se može smatrati leksem *pjev* koji primarno označava 'pjevanje ptica pjeвица', a u glazbi označava 'izvođenje melodičnih tonova glasom' (HJP: s.v. *pjev*). Tako se susrećemo s frazomom **labuđi pjev** ili **labuđa pjesma** (polj. **labędzi śpiew**; ukr. **лебединий спів, лебедина пісня**) u značenju 'posljednje djelo koje se smatra osobito važnim, djelo kojim se zaokružuje *čiji* opus'. Međutim, značenje frazema se proširilo i poprimilo općenitiji smisao pa osim na navedeno, odnosi se i na 'posljednji uspješni ostvaraj kakva talenta' (Kovačević 2014a: 30). S obzirom na to da je ovaj frazem moguće pronaći u svakom jeziku, može se reći da pripada internacionalnoj frazeologiji. Motiviran je antičkom legendom da „labudovi prije smrti ispuštaju glasove koji podsjećaju na tužnu i lijepu pjesmu“ (ibid).

3.2.2 HVALOSPJEV (ODA, HIMNA)

Hvalospjev (polj. *hymn*; ukr. *гімн*) je općenit naziv za pjesme i druge retoričke oblike spjevane u čiju čast. To je retorički i pjesnički oblik koji hvali koga ili što, a još označava i pismenu ili usmenu veliku hvalu u čiju čast, o čijim djelima ili zaslugama, često u smislu nekritičkog veličanja (VRH: s.v. *hvalospjev*).

Iako se hvalospjevom izražava poštovanje i veliča neka osoba, frazem **pjevati hvalospjeve (ditirambe) komu, čemu** ima negativnu konotaciju jer mu je značenje 'ulizivački hvaliti *koga, što*'. Djelomičan izrazni ukrajinski ekvivalent ovom frazemu je **співати гімн (гімна) кому, чому**, a poljski **piąć hymny pochwalne na cześć kogoś, czegoś**. Varijanta ovoga frazema u hrvatskom jeziku može biti i sa sastavnicom *ditiramb* koji u prenesenome značenju može biti sinonim hvalospjevu, slavopojci. U glazbenoj umjetnosti ditirambom se još naziva i kompozicija vrlo slobodna i uzbudljiva karaktera. *Ditiramb* uz navedeno označava svečanu

zbornu pjesmu u čast grčkog boga Dioniza u antici, a u književnosti je to lirski pjesma koja veliča život i prirodu (VRH: s.v. *ditiramb*; HJP: s.v. *ditiramb*). Ova frazemska inačica ima svoj potpuni ekvivalent u ukrajinskom jeziku **співати дифірамби кому, чому**. Štoviše, u ukrajinskom jeziku osim sa sastavnicom *hvalospjev* i *ditiramb* postoji još nekoliko frazema identičnoga značenja: **співати алілуя кому, чому**, **співати осанну кому, чому**, **співати хвалу кому, чому**, **співати славу кому, чому**, a u poljskom jeziku susrećemo još i frazem **riać peany na czyjaś cześć**. Valja istaknuti da u ukrajinskom i poljskom jeziku navedeni frazemi osim spomenutog ironičnog značenja imaju i pozitivnu konotaciju – 'odavati počast, slaviti *koga, što*'.

3.2.3 KONCERT

Koncert (polj. *koncert*; ukr. *концерт*) se definira kao javno izvođenje glazbene kompozicije pred publikom te opsežnije muzičko djelo za instrument i orkestar (VRH: s.v. *koncert*).

Za opis neskladnog i lošeg pjevanja ili sviranja odnosno neugodnu muziku u ukrajinskom se jeziku koristi desemantizirana sveza **котрячий концерт**. Hrvatski ekvivalent ovom frazemu bio bi **mačja derača (dernjava)** ili **mačja muzika**, a poljski **kocia muzyka**. Iz navedenog možemo primijetiti da je u ukrajinskom jeziku u upotrebi sastavnica *koncert*, dok je i hrvatskom i poljskom frazemu druga sastavnica *muzika*. Motivacija tih frazema povezana je s karakterističnim prodornim i neugodnim mijaukanjem i zvukovima kojima se mačke glasaju za vrijeme parenja. U poljskom se jeziku **kocia muzyka** još odnosi na lupanje u metalne predmete, zviždanje, buku i razne glasne zvukove koji se proizvode s ciljem da se nekoga nanervira ili da se nekome ne dopusti da dođe do glasa (Wysoczański 2014: 352).

U frazeološkim rječnicima ukrajinskog jezika zabilježen je još i frazem **давати/дати концерти** značenja 'činiti, raditi nešto neuobičajeno, rizično, nesigurno itd.', a navodi se i drugo značenje 'započinjati svađu, tuču'.

3.2.4 OPERA

Opera (polj. *opera*; ukr. *опера*) je glazbeno-scensko djelo u kojemu se pjevanjem i orkestrom oblikuje dramska radnja pisanog predloška (HJP: s.v. *opera*).

U korpusu ukrajinskih frazema nailazimo na svezu з **іншої (з другої, не з тієї і т. ін.) опери** u značenju 'ono što se neposredno ne tiče teme, razgovora, stvari itd'. Osim navedenog, postoji frazem u okviru istog frazemskog značenja kojemu je sastavnica *opera* zamijenjena leksemom *libreto*. *Libreto* (polj. *libretto*, ukr. *лібрето*) je dramski tekst opere, operete, oratorija, kantate napisan za glazbeno-scensko izvođenje (VRH: s.v. *libreto*), a navedeni leksem ušao je u sastav ukrajinskog frazema з **іншого лібрето**.

3.2.5 BALADA

Balada (polj. *ballada*; ukr. *балада*) je u glazbenoj umjetnosti vokalna ili instrumentalna kompozicija koja je u srednjem vijeku prvotno označavala plesnu pjesmu s pripjevom ili vokalnu višeglasnu skladbu, a u 18. – 19.st. označavala je vokalnu kompoziciju za glas i glasovir. Osim toga, baladom se naziva i suvremena tugaljiva narativna pjesma koja se izvodi uz glazbenu pratnju (VRH: s.v. *balada*), a svojstveno joj je i usredotočivanje na kakav tragičan povijesni događaj (HE: s.v. *balada*), pa možemo zaključiti da se navedeno nalazi u pozadinskoj slici hrvatskog frazema **otpjevati baladu** značenja 'loše završiti ili odati'. Navedenom frazemu nisu pronađeni ukrajinski i poljski ekvivalenti.

U književnoj umjetnosti *balada* također ima nekoliko definicija: u srednjovjekovnoj poeziji to je pjesma fiksne forme pjevana uz ples na romanskom jezičnom području, u Škotskoj i Engleskoj balada je pučka pjesma ratničkog i pustolovnog sadržaja, a od 18. st. baladom se naziva posebna književna vrsta lirsko-narativnoga karaktera, srodna romansi i legendi (HJP: s.v. *balada*). Moguće da je upravo završetak pjevanja takve epske pjesme motivirao hrvatski frazem **na kraju balade** značenja 'na kraju, nakon svih priča i događanja'. Njegovim poljskim pseudoekvivalentom može se smatrati sveza **koniec końców**, a ukrajinskim **кінець кінцем** koji utjelovljuju značenje 'naposljetku, na kraju krajeva, kad se sve sabere, napokon'.

3.3 FRAZEMI KOJIMA JE SASTAVNICOM GLAZBENI POJAM (TERMIN)

Ova skupina uključuje frazeme kojima je sastavnica leksem *muzika, nota, ton, takt, akord, sluh, glas, zvuk, ples*, odnosno frazeme kojima su sastavnicom određeni glazbeni pojmovi ili termini koji nisu obuhvaćeni u prethodno navedenim skupinama.

3.3.1 MUZIKA/GLAZBA

Muzika ili *glazba* (polj. *muzyka*; ukr. *музика*) je umjetnost izražavanja tonovima, glasovima i šumovima. Muzikom se također naziva i puhački orkestar koji svira u hodu ili na otvorenom prostoru (HJP: s.v. *muzika*).

Leksem *muzika* sastavnica je frazema **biti muzika (glazba) za čije uši**²⁰ koji se odnosi na nešto uhu ugodno, lijep zvuk, a također i na dobre vijesti i nešto dugo očekivano. Njegovim poljskim ekvivalentom može se smatrati frazem *coś jest muzyką dla czyichś uszu*, a ukrajinskim **це музика для вух**. S obzirom na to da se u hrvatskom jeziku osim termina *muzika* koji je stranog podrijetla koristi i njegov hrvatski sinonim *glazba*, u hrvatskoj je frazeologiji moguća varijantnost muzike i glazbe.

Moguće je navesti još nekoliko frazeoloških sveza čije se značenje odnosi na nešto vrlo ugodno, nešto što zvuči izuzetno, prekrasno: **rajska muzika** (polj. **rajska muzyka**; ukr. **райська музика**), **anđeoska muzika** (polj. **anielska muzyka**; ukr. **ангельська музика**); **božanstvena muzika** (polj. **boska muzyka**; ukr. **божественна музика**), **nebeska muzika** (polj. **niebiańska muzyka**; ukr. **небесна музика**). Motiviralo ih je preneseno značenje leksema *rajska*, *anđeoska*, *božanstvena*, *nebeska* u sva tri jezika koje podrazumijeva nešto divno, čudesno, izvanredno.

„Muzika“ odnosno karakteristično zujanje koje komarci proizvode nalazi se u semantičkom talogu hrvatskog frazema **i komarac je (komu) muzika** u značenju 'biti vrlo skroman, biti zadovoljan i sa sitnicom, ne zahtijevati mnogo, čak i dosadno pretvoriti u ugodno' (Opačić 2016).

Paralelizam **koliko para, toliko muzike** je frazem na nivou rečenice koji nosi značenje 'radit će se onoliko i onako kakva bude plaća', a drugim riječima - koliko čega damo, uložimo u nešto, toliko će nam se to isplatiti i vratiti. Sastavnice se ovdje moraju reproducirati određenim redosljedom jer promjenom redosljeda („koliko muzike, toliko para“) navedeni skup riječi gubi svoje frazemske značenje.

²⁰ U hrvatskom je jeziku potvrđen još jedan frazem istoga značenja – **praznik (blagdan) za čije uši**.

Naposljetku, *muzika* je sastavnica još dvaju ukrajinskih frazema: **гроб (гріб) з музикою** koji označava nešto jako loše, bezizlazno, nerješivo te frazema **як (мов, ніби і т. ін.) глухому музика треба, потрібно і т. ін.** koji se odnosi na nešto sasvim nepotrebno, suvišno.

3.3.2 NOTA

Nota (polj. *nuta*; ukr. *нота*) je u glazbi simbol kojim se označava glazbeni ton ili zvuk. Drugim riječima, nota je vizualni korelat za glazbeni zvuk.

Frazem **kriva nota** ima svoj potpuni ekvivalent kako u poljskom (**falszywa nuta**)²¹, tako i u ukrajinskom jeziku (**фальшива нота**). U ovom kontekstu sastavnica *kriva* znači 'neharmonična, disonantna' te su na temelju toga navedeni frazemi izgradili svoje značenje - njima se opisuje neiskrenost, dvoličnost, neistinitost.

U poljskom jeziku sveza **robić coś jak z nut** podrazumijeva da se nešto radi precizno i lako, bez poteškoća i bez oklijevanja, kao što se svira i pjeva bez greške i glatko ako se pritom čitaju note. Njegov djelomični izrazni i potpuni značenjski ukrajinski ekvivalent je **як (наче і т. ін.) по нотах**, dok se hrvatskom suznačnicom može smatrati frazem **učiniti <što> kao od šale**, no on ne pripada semantičkom polju glazbe.

Nadalje, poljska sveza **śpiewać na inną nutę** i njena ukrajinska suznačnica **співати в інший тон** zapravo su sinonimi ranije spomenutom u ovom radu hrvatskom frazemu **pjevati drugačije** te nose značenje 'promijeniti temu razgovora, ponašanje, stav itd.'²²

U ovoj skupini preostaje navesti još dvije sveze sa sastavnicom *nota* pronađene u korpusu ukrajinskih frazema: **на одній ноті** značenja 'monotono, jednolično' te frazem **на високих нотах** sa značenjem 'povišenim glasom (govoriti i sl.) zbog ljutnje, ogorčenosti, nezadovoljstva' koji je značenjem podudaran frazemima **povisiti ton (glas)** analiziranim u drugom odgovarajućem poglavlju.²³

²¹ U istom značenju pojavljuje se i poljski frazem **falszywy akord**.

²² Vidi potpoglavlje 3.1.2.

²³ Vidi potpoglavlje 3.3.3.

3.3.3 TON

Ton (polj. *ton*; ukr. *тон*) je zvuk određene visine koji posjeduje jakost, boju i trajanje. Tonovi se smatraju osnovnim materijalom, osnovnim elementom glazbe (usp. ME III: 586). *Ton* je sastavnica hrvatskog frazema **cijediti tonove** značenja 'pjevati sileći se/s mukom'.

Leksemom *ton* se između ostalog označava i karakteristična kvaliteta i boja nekog glazbala ili ljudskoga glasa (VRH: s.v. *ton*) što je motiviralo frazem **dati/davati ton** <*čemu*> (polj. **nadać/nadawać czemu ton**; ukr. **задати/задавати (дати/давати) тон чому/у чому**) značenja 'dati/davati (odrediti/određivati) stil (ugodaž, usmjerenje, način) *čega*'. Prema Fink (2014), riječ je o frazemu kojeg se može smatrati europeizmom. Isto tako poljski frazem **uderzać/uderzyć w <jakiś> ton (nutę)** znači 'naglašavati, dati svom iskazu neka karakteristična obilježja, značajke'. Nadalje, frazem **biti u tonu (s čim)** (polj. *coś jest w tonie*; ukr. **в тоні що**) nosi značenje 'biti u skladu (*s čim*)', kao što i određen zvuk u glazbi mora biti usklađen s nekim drugim zvukom. Ovi frazemi mogu sadržavati i pridjevsku sastavnicu, pa tako nešto može biti u dobrom ili lošem tonu.

U prenesenome smislu *ton* može označavati način obraćanja ili govora, odnosno način ophođenja u društvu (ibid), a upravo to preneseno značenje prepoznajemo u pozadinskoj slici frazema **ton čini muziku** značenja 'važno je na koji je način što rečeno' te dvaju antonimnih frazema: **povisiti (podići/podizati, dignuti/dizati) ton (glas)** (polj. **podnosić/podnieść głos**; ukr. **підвищувати (підвищити і т. ін.) тон**) značenja 'podviknuti/podvikivati obično u uzbuđenju (ljutnji), oštro podviknuti/podvikivati' te **spustiti/spuštati (sniziti) ton** (polj. **spuszcząć/spuścić z tonu**; ukr. **знізити (знизити) тон**) značenja 'ublažiti oštrinu govora, početi (nastaviti) mirnije (smirenije) govoriti, iznijeti umjereniji stav', a u rječnicima svih triju jezika navedeno je i preneseno značenje 'postati skromniji u svojim zahtjevima'. Fink (2014: 77) ističe da se značenje navedenih frazema ne odnosi isključivo na visinu tona odnosno glasa, već i na izražene emocije, pri čemu se misli na negativne emocije (razdraženost, ljutnja) u prvom frazemu te smireniji stav i blaže, umjerenije emocije u drugome frazemu. Ovdje je također moguće svrstati ukrajinski frazem **відповідати (відповісти, говорити, сказати і т. ін.) в тон** značenja 'odgovarati (govoriti) sugovorniku istom intonacijom, istim raspoloženjem itd. kakvim on govori'.

U poljskoj i ukrajinskoj frazeologiji možemo se susresti s frazemima koji sadrže komponentu *ton* i koji u tom slučaju označava raspoloženje: poljski frazem **być nastrojonym na jaki ton** 'biti *kakva* raspoloženja' te ukrajinski frazem **настроювати (настроїти) на тон який кого** 'izazivati određeno raspoloženje kod nekoga'.

3.3.4 TAKT

Osnovna definicija *takta* je 'smjenjivanje međusobno sumjerljivih elemenata i njihovo ponavljanje po nekom pravilu, ravnomjerno ponavljanje radnje' (VRH: s.v. *takt*). U glazbenoj umjetnosti *takt* ili *mjera* (polj. *takt*; ukr. *макс*) je jedinica za mjerenje muzičkog ritma te ona određuje broj i vrstu jedinica trajanja zvuka i pauza u sklopovima od najmanje dvije dobe (ME III: 594).

Upravo je osnovno značenje leksema *takt* motiviralo frazem **izići iz takta** značenja 'izgubiti nadzor nad sobom, razbjesnjeti se' te desemantiziranu svezu **izbaciti/izbacivati (baciti/bacati) iz takta (ravnoteže, koncepta) koga**²⁴ značenja 'uzrujati/uzrujavati koga, dovesti/dovoditi koga u stanje razdraženosti (zbunjenosti, nesigurnosti)', odnosno 'izazvati koga da se prestane normalno ponašati, razbjesniti'. Ukrajinskom istovrijednicom može se smatrati sveza **збивати (збити) з такту кого**, a poljskim djelomičnim ekvivalentom frazem **wybijać/wybić kogoś z rytmu (ze snu)**, pri čemu valja naglasiti da leksem *rytm* biva u sinonimnom odnosu s leksemom *takt*. Stoga je ovdje moguće navesti još i ukrajinski frazem sa sastavnicom *rytm* **потрапляти (втрапляти)/ потрапити (утрапити) в ритм чого, який** sa značenjem 'ponašati se kao drugi, prema određenim pravilima, kanonima, stilu, redu itd.'.

Takt u prenesenom smislu označava 'pažljivost, obzirnost i osjećaj mjere u komuniciranju i odnosu s ljudima, smisao za prikladno ponašanje u društvu' (VRH: s.v. *takt*). To preneseno značenje leksema *takt* motiviralo je frazem **imati takta** (polj. **mieć takt**; ukr. **мати почуття такту**) u značenju 'znati se ponašati' te njegov antonim **nemati takta** (polj. **nie mieć taktu**; ukr. **не мати почуття такту**) 'ne znati se ponašati'.

²⁴ U hrvatskim frazeološkim rječnicima nailazimo i na varijante gdje je sastavnica *takt* zamijenjena leksemima *ravnoteža* ili *koncept* koji se ne odnose na glazbenu umjetnost.

3.3.5 AKORD

Akord (polj. *akord*; ukr. *акорд*) se u glazbenoj umjetnosti definira kao suzvučje od tri ili više tonova različite visine (ME I: 20). U frazeologiji se leksem *akord* javlja kao sastavnica ukrajinskog frazema **заклучний (завершальний, сильний і т. ін) акорд** koji se odnosi na radnju, pojavu, događaj kojim se nešto završava. Iako hrvatski frazem **završni/posljednji akord** i poljski frazem **ostatni akord** nisu zabilježeni u hrvatskim i poljskim rječnicima, potvrđena je njihova uporaba u govoru te na internetu.

3.3.6 SLUH

Sluh (polj. *sluch*; ukr. *слух*) se u glazbi definira kao sposobnost pravilnog primanja, shvaćanja i izvođenja muzičkih tonova (VRH: s.v. *sluh*). Sukladno tome frazem **imati sluha za koga, što** osim u značenju 'biti glazbeno nadaren', u hrvatskoj frazeologiji u prenesenom smislu znači još i 'imati sposobnost da se *tko, što* shvati, imati razumijevanja za pojave oko sebe, biti istančan'. Njegov niječni parnjak **nemati sluha za koga, što** upotrebljava se u značenju 'ne imati razumijevanja *za koga, što*', a također se odnosi i na osobu koja nema smisla za glazbu, pri čemu leksem *nemati* označava nepostojanje ili neprisutnost čega. Sluh se kao komponenta pojavljuje i u svezi **po sluhu** (polj. **ze sluchu**, ukr. **по слуху**) značenja 'pjevati, svirati i sl. bez nota, napamet'.

Frazeologija hrvatskog, poljskog i ukrajinskog jezika bogata je antonimnim frazemima koji se odnose na glazbeni sluh. Takvi su na primjer frazemi **imati (dobro, muzikalno, fino) uho**, čiji je poljski ekvivalent **mieć (dobrze, wyczulone, wprawne, czujne itp.) ucho**, a ukrajinski **тонке вухо у когo** koji se odnose na odlično razvijen sluh i nekoga tko dobro čuje te njihove suprotnice **imati tvrde (potumplane) uši**, čiji je poljski značenjski ekvivalent **тęпę, стęпiалe ucho**, a ukrajinski **туге вухо у когo** koji se odnose na nekoga tko nema sluha i tko je nemuzikalan. Iz ovih je primjera vidljivo da se glazbeni sluh u prenesenom značenju povezuje s uhom.

Osim kod navedenih, uho kao organ sluha je sastavnica još nekih frazema koji ne sadrže glazbenu komponentu, ali značenjem pripadaju semantičkom polju glazbe. Frazeološka sveza **slon je komu prdnuo na uho** ima svoj ekvivalent kako u poljskom - **слоń комуś надeпнaл на ucho**, tako i u ukrajinskom jeziku - **слон (ведмiдь) на вухо наступив кому**. Valja napomenuti da u ukrajinskom jeziku leksem *slon* može biti zamijenjen leksemom *medvjed* ili

bik (**бик на вухо ратицею наступив**). Moguće je primijetiti kako je u hrvatskom jeziku, za razliku od poljskog i ukrajinskog, glagolska komponenta vulgarno obilježena. Navedeni su frazemi u svim jezicima negativno obojani i opisuju nemuzikalnu osobu, osobu s potpunim nedostatkom glazbenog sluha, a „motivirani su slikom slonove surle koja ujedno u savijenom položaju podsjeća na trubu“ (Vidović Bolt 2014: 333). Kako navodi Ladan (2006: 94), riječ *surla* je orijentalnog podrijetla, a znači 'frula, truba, puhački instrument'. Također, somatski frazemi **para uši komu što** i **probiti/probijati uši komu čime** (polj. **rozdierać uszy, uszy bola** (**puchną, pękają, wiedzna**) *od czegoś*; ukr. **вухо (вуха) різати/дерати, вуха в'януть**) značenja 'jako smeta komu što, teško je i čuti što' osim što se pojavljuju u kontekstu prodornih zvukova, često se odnose i na nemuzikalno, neugodno pjevanje koje može zaglušujuće djelovati na neku osobu (Kovačević 2014b: 139).

3.3.7 GLAS

Kako u hrvatskom, tako i u poljskom i ukrajinskom jeziku leksem *glas* (polj. *głos*; ukr. *голос*) može se tumačiti na više načina. *Glas* se prije svega povezuje sa zvukom koji nastaje radom govornih organa, a to primarno značenje možemo prepoznati u semantičkom talogu frazema **pukao je (puknuo je) glas** značenja 'saznalo se, doznalo se, proćulo se' gdje se puknuće glasa povezuje s nemogućnošću valjanog govorenja ili pjevanja i potpunom promuklošću zbog otkazivanja glasnica (HJP: s.v. *glas*). S gubitkom sposobnosti govorenja, razgovaranja povezan je i ukrajinski frazem [й] **голосу не відводити/не відвести**.

U glazbenoj umjetnosti *glas* označava visinu tona u pjevanju (VRH: s.v. *glas*) što je motiviralo mnoge frazeme kojima se opisuje način govora ili pjevanja. U slučaju kada ton obilježava način govora, leksemi *glas* i *ton* u takvim frazemima bivaju u sinonimskom odnosu. Desemantizirana sveza **u jedan glas** značenja 'jednoglasno, jednodušno, svi zajedno' ima svoj potpuni ekvivalent u ukrajinskom jeziku **в один голос**²⁵, dok se poljskim značenjskim ekvivalentom može smatrati sveza **jak jeden maż (człowiek)**. Značenje 'poćeti pjevati, glasno zapjevati' povezuje se s hrvatskim frazemom **pustiti glas**, a izrazom i značenjem mu je sličan ukrajinski frazem **розпускати/розпустити голос** 'bez suzdržavanja, jako glasno, svom silom vikati, pjevati itd.'.

²⁵ Navedeni frazem postoji i u varijanti **в одне горло**.

Nadalje, kad je riječ o frazemima koji opisuju način pjevanja ili govora, frazemi **u po (pol, pola) glasa [reći/govoriti, zapjevati/pjevati i sl.]** i **ispod glasa [reći/govoriti, zapjevati/pjevati i sl.]** imaju jednako značenje 'tihim glasom, tiho [reći/govoriti, zapjevati/pjevati i sl.]'. S druge pak strane, frazemi **iz sveg glasa (na sav glas)** (polj. **na cały głos**²⁶; ukr. **на весь (на повний, у повний) голос**) nose značenje 'što je moguće jačim glasom, najglasnije'. S obzirom na to da se glas proizvodi između ostalog grlom, tj. glasovnim, fonacijskim organom, grlo u prenesenom značenju može označavati glas. Navedeno je preneseno značenje leksema *grlo* motivacija dvaju istoznačnih frazema **iz sveg grla [povikati/vikati i sl.]** (polj. **na całej gardło**; ukr. **во все горло (всю горлянку)**) i **koliko koga grlo nosi [povikati/vikati i sl.]** značenja 'na sav glas, vrlo glasno [povikati/vikati i sl.]'²⁷. Slično značenje 'jako glasno, prodorno' ima i ukrajinski frazem **не своїм (нелюдським, несамовитим) голосом [кричати, верещати...]**, a značenjem mu je podudaran poljski frazem **wołać, krzyczeć wielkim głosem**.

Leksem *glas* javlja se kao sastavnica još jednog zanimljivog ukrajinskog frazema bez poljskog i hrvatskog ekvivalenta **у свинячий (у чортів) голос** u značenju 'jako kasno, ne na vrijeme'. Prema jednoj od verzija kojima se pojašnjava podrijetlo i motivacija ovog frazema, nekad davno svinje su tjerale na pašu, a proždrljive svinje često su se kući vraćale tek noću i pritom roktale. Tako su ljudi počeli govoriti „u svinjski glas“, imajući na umu 'vrlo kasno' („У свинячий голос“, n.d.).

Frazem **вести (водити) перед**, iako u ukrajinskom jeziku sastavnicama ne pripada semantičkom polju glazbe, u kontekstu glazbene umjetnosti ima značenje 'zapjevati ili izdvajati se glasom, održavajući pojedine visoke note u skupnoj pjesmi dulje od drugih'. U hrvatskom jeziku koristi se sveza **voditi/pjevati prvi glas**, a u poljskom **zawodzić pieśń** ili **śpiewać pierwszym głosem** te su one i sastavnicama i značenjem povezane s glazbenom umjetnošću.

Nadalje, leksem *glas* može označavati i mišljenje drugih o kome, ime, reputaciju, ugled. S tim je povezano značenje frazema **doći na svjetski glas** (polj. **nabrać rozgłosu**; ukr. **наробити слави**) u značenju 'proslaviti se diljem svijeta' te **biti na glasu/steći glas** (polj. **mieć, zyskać rozgłos**; ukr. **мати славу**) 'biti poznat po čemu', koji u kombinaciji s određenom pridjevskom

²⁶ U poljskom jeziku koristi se još i frazem **grać, śpiewać itp. na cały regulator** identičnoga značenja.

²⁷ Značenjem su slični poljski frazem **zdzierać gardło** te ukrajinski frazem **дерти горло (горлянку)** 'govoriti, vikati, pjevati mnogo i glasno, do promuklosti; naprezati se prilikom govora, vikanja, pjevanja'.

sastavnicom može biti pozitivno ili negativno obojan. Sukladno tome frazem **biti na dobru glasu/uživati dobar glas** (polj. **cieszyć się dobrą sławą**) pozitivno je obojan te su za njega navedena sljedeća značenja: 'biti poznat, slavan, ugledan, isticati se po čemu, biti viđen kao čovjek ili stručnjak; biti opisan ili shvaćen kao valjana, časna ili stručna osoba koja zaslužuje povjerenje, imati dobru reputaciju, biti cijenjen'. S druge strane, za nekoga tko ne uživa ugled, tko je poznat po čemu lošem, ima lošu reputaciju, ozloglašen je, nije cijenjen poslužit ćemo se frazomom **biti na lošu/zlu glasu** (polj. **cieszyć się złą sławą**). Iz navedenog je moguće primijetiti da je leksem *glas* u poljskim i ukrajinskim primjerima često zamijenjen leksemom *slava*.

Četvrto značenje leksema *glas* s kojim se susrećemo u *Velikom rječniku hrvatskog jezika* je 'vijest, novost'. Njega je moguće prepoznati u pozadinskoj slici brojnih frazema kao što su **crni glasi** što označava loše vijesti, nesreću, **glas se širi** u značenju 'vijest (novost, mišljenje) se širi među ljudima', zatim **ide glas** (polj. **chodzą słuchy**) značenja 'govori se, priča se' te **iznijeti (koga) na glas** (polj. **nadać czemu rozgłos**; ukr. **пускати (пустити) славу на (про) кого**) 'učiniti da se pročuje'. Osim toga sveza **proturiti glas** (polj. **rozpuszcć głos**) znači 'urediti s lošom namjerom da se što počne govoriti', a kako bismo pojasnili da za nešto prvi put čujemo u hrvatskom ćemo jeziku uporabiti desemantiziranu svezu **to mi je prvi glas**.

Frazem **glas varijućega (u pustinji)** (polj. **głos wołającego na puszczy/na pustyni**; ukr. **голос (глас) волаючого (вопіючого) в пустелі (в пустині)**) biblijskog je podrijetla i odnosi se na 'uzaludno upozoravanje, uzaludan poziv na što dobro ili za pomoć, vapaj bez odaziva'. Motivacija, a samim time i pozadinska slika frazema bit će nam jasna ako znamo da postoji biblijski tekst u kojem se izraz *glas jednoga koji više u pustinji* odnosi na Ivana Krstitelja koji je Židove pozivao na obraćenje najavljujući dolazak Krista (Opašić 2014a: 426).

Nadalje, ovo značenje leksema *glas* motiviralo je frazem **<nema> ni traga <ni glasa> komu, čemu, (od koga, od čega)** (polj. **ani widu ani slychu o kimś, o czymś**; ukr. **(ані) ні слуху, (ані) ні духу про кого, що, від кого, чого**) značenja 'nema koga, čega, nema ni najmanje vijesti (naznake) o kome, o čemu, nestati, ne javljati se' i njemu sličnom frazemu **nestati bez traga <i glasa>** (polj. **przepsać bez śladu (wieści)**; ukr. **і слід пропадає (пропав) за ким, чий; і чутка пропала за кого**) značenja 'potpuno nestati (izgubiti se), ne davati vijesti (glasa) o sebi, ne javljati se'. Iz primjera je uočljivo da u sva tri jezika nalazimo samo djelomične izrazne ekvivalente te da je često sastavnica *glas* hrvatskih frazema zamijenjena sastavnicom *sluh* u

poljskim i ukrajinskim svezama. Valja napomenuti kako postoje članovi frazema koji se mogu ispustiti i oni se nazivaju fakultativnim članovima. U spomenutim je hrvatskim frazemima sastavnica *glas* izborni (fakultativni) dio frazema, što znači da se frazem može pojaviti bez spomenute komponente, a značenje mu se neće promijeniti. U slučaju kad se pojavljuju inačice navedenih dvaju frazema bez fakultativnog člana *glas*, oni tada ne pripadaju semantičkom polju glazbe.

Posljednja dva sporedna značenja leksema *glas* su 'skup artikulacijskih i akustičkih svojstava' te 'pojedinačno izjašnjavanje u odlučivanju ili na izborima'. Potonje je motiviralo frazeme **brojenje glasova** (polj. **obliczać glosy**; ukr. **рахувати голоси**) u značenju 'brojanje listića kojima su se glasači izjasnili tijekom izbora', zatim **glas naroda** (polj. **głos narodu**; ukr. **голос народу**) 'javno mnijenje, stav i mišljenje naroda o čemu', frazem **(imati) pravo glasa** (polj. **mieć prawo glosu**; ukr. **мати право голосу**) u značenju '(imati) pravo sudjelovanja u odlučivanju i biranju, pravo iskazivanja svoga mišljenja' te **dati glas komu** (polj. **dać/oddać glos na kogoś**, ukr. **віддати голос за когось**) 'glasati za koga'.

Osim toga, *glas* je sastavnica frazema **dići/dizati glas** (ukr. **піднімати (підіймати, підносити і т .ін.)/підняти (підійняти, піднести і т .ін.) голос**) koji ovisno o nastavku može imati različito značenje. Tako frazem **dići/dizati glas protiv koga ili čega**, kojemu je poljski djelomičan ekvivalent **podnieść głos sprzeciwu** znači 'usprotiviti se, odlučno izricati svoje mišljenje, jasno se izjašnjavati protiv koga ili čega, protiviti se komu ili čemu', dok frazem **dići/dizati glas za koga ili što**, kojemu je djelomičan ukrajinski ekvivalent **подавати/подати <свій> голос за кого-що** ima suprotno značenje 'podupirati koga ili što, biti na čijoj strani, javno se izjašnjavati u čiju korist' (VRH: s.v. *glas*).

3.3.8 ZVUK

Zvuk (polj. *dźwięk*; ukr. *звук*) se definira kao 'valovito kretanje, mehaničko titranje koje se prima osjetilom sluha' (VRH: s.v. *zvuk*). U glazbenoj se umjetnosti pojam *zvuk* koristi kao sinonim za pojedinačna i skupna obilježja zvuka (npr. zvučnu boju) ili osjetilni dojam zvučanja nekih glazbala ili ansambala (zvuk orgulja, zvuk zbora itd.). Zvuk se u glazbi razlikuje od tona i šuma. Ako se zvuk očituje kao harmonično titranje onda govorimo o tonu, a ako je zvuk djelomično harmoničan ili posve neharmoničan, onda govorimo o šumu, prasku i slično (HE: s.v. *zvuk*).

Zvuk je sastavnica ukrajinskog frazema bez poljskog i hrvatskog ekvivalenta **ні звуку**, kojemu je prvo značenje 'apsolutna tišina, šutnja', a drugo 'šutjeti, ne odgovarati na što' te sveze **пустий (порожній) звук**, kojemu je poljski ekvivalent **pusty dźwięk**, a odnosi se na nešto beznačajno, nevažno, bezvrijedno ili prema poljskoj definiciji na izraz, riječ koja za nekoga nema nikakvo značenje (SJPDor).

Također, *zvuk* se nalazi u sklopu frazema **rajski zvuci** (polj. **rajskie dźwięki**, ukr. **райські звуки**) koji je zapravo sinonim ranije spomenutim frazemima rajska, nebeska muzika²⁸, pri čemu mu pozitivnu konotaciju daje leksem *rajski* koji se odnosi na nešto divno, očaravajuće.

3.3.9 PLES

Ples (polj. *taniec*; ukr. *танець*) se u glazbenoj umjetnosti definira kao 'niz ritmičkih koraka i pokreta tijela određenog tempa koji se izvode prema taktu muzike'. Osim ritmičkih pokreta tijela kao jednog od umjetničkih izraza, može označavati i društvenu zabavu na kojoj se pleše (VRH s.v. *ples*), s čim je povezan frazem **otvoriti ples** značenja 'započeti ples na velikoj plesnoj zabavi'.

Ples je sastavnica poljskog frazema **biały taniec**, a označava ples na koji žene pozivaju muškarce, a ne obrnuto. Potpuni ekvivalent mu nalazimo i u ukrajinskom jeziku - **білий танець**. Sinonimi spomenutom poljskom frazemu su sveze **biale tango** ili **biały walc**, dok se frazem **biały mazur**²⁹ značenjem ne odnosi na navedeno, već na posljednji ples pred jutro. Navedeni frazemi i izrazom i značenjem pripadaju semantičkom polju glazbe. Nadalje, *ples* je komponenta još jedne poljske književne desemantizirane sveze bez hrvatskog i ukrajinskog ekvivalenta **chocholi taniec** koji se odnosi na nekoga pasivnog, krotkog, slabog, nekoga tko nije sklon donositi odluke. Ovaj frazem podrijetlo vuče iz djela „Wesele“ Stanisława Wyspianskog gdje u zadnjoj sceni drame gosti plešu, obuzeti letargijom zbog Chochołove glazbe što simbolizira marazam i uspavanost poljskog naroda („Chocholi taniec i jego symbolika“, n.d.). Naposljetku, netko tko se umije i zabavljati i dobro raditi, tko se snalazi u svim životnim prilikama, odnosno netko svestran i na koga možemo računati u raznim situacijama opisuje se poljskim frazedom **ktoś do tańca i do rózańca**³⁰, kojemu je u korpusu

²⁸ Vidi potpoglavlje 3.3.1.

²⁹ *Mazur* je poljski narodni ples u tročetvrtinskom taktu, a navedeni leksem odnosi se i na društveni ples koji je bio u modi osobito u 19. stoljeću (HJP: s.v. *mazur*).

³⁰ U ovom kontekstu možemo navesti još i poljski frazem **człowiek orkiestra** koji se također koristi za opisivanje svestrane i multitalentirane osobe, nekoga tko se bavi s nekoliko stvari istovremeno.

ukrajinskih frazema pronađen značenjski ekvivalent **і швець, і жнець, і на (в) дуду грець** sa sastavnicom iz semantičkog polja glazbe.

Glagol *plesati* znači 'izvoditi koji ples', a on je sastavnica frazema **plesati (skakati i sl.) po glavi komu** (polj. **tańczyć/skakać komuś po głowie**) sa značenjem 'raditi s kim što je koga volja, iskorištavati čiju dobrotu i strpljivost' te frazema **plesati oko koga** (polj. **tańczyć koło kogo, przed kim**³¹) značenja 'ugađati kome (kako bi se što postiglo)', koji moguće da je motiviran slikom plesača na kraljevskim dvorovima koji su služili za zabavljanje plemstva. Leksem *plesati* nalazimo i u ukrajinskom frazemu **танцювати від печі** značenja 'krenuti od polazne točke; tražiti uzrok, početak čega', pri čemu glagol *plesati* implicitno ukazuje na kretanje misli u određenom ritmu, dok je upravo leksem *pec*, kao simbol iskonskog porijekla, obitelji, kontinuiteta života, glavni dio frazema i njegova motivacija (Demydenko 2017: 81).

U prenesenom smislu *plesati* može značiti 'održavati ravnotežu (u društvenim odnosima i sl.)', a upravo je to preneseno značenje motivacija frazema **plesati (balansirati) po žici** 'održavati ravnotežu između dvije strane, kolebati se između dvaju uvjerenja' boriti se za održanje između dvije strane'. S obzirom na to da u glazbenoj umjetnosti žica označava strunu odnosno elastičnu nit koja titranjem proizvodi zvuk, valja naglasiti da se u ovom se slučaju ne radi o takvoj žici, već o kao nit upredenoj kovini na kojoj se mogu izvoditi plesne točke. Uzimajući u obzir da je to izrazito zahtjevan i pogibeljan pothvat, frazem **ples na (po) žici**, koji je sastavnicama sličan prethodnom, označava 'vrlo opasnu (rizičnu) aktivnost'. Isto je značenje utjelovljeno u frazemu **plesati na vulkanu**, kojemu je potpuni poljski ekvivalent **tańczyć na wulkanie**.

Ples je najčešće uvjetovan sredinom, običajima i uvjerenjima određenoga društva, a upravo narodni plesovi odražavaju povijesne, društveno-gospodarske i kulturne osobitosti nekog područja. U korpusu hrvatskih frazema moguće je pronaći frazeološke jedinice koje sadrže sastavnicu *kolo*, a koja se odnosi na narodni ples koji najčešće oblikuje krug. Frazem **voditi kolo** ima doslovno značenje 'predvoditi plesno kolo', dok mu je drugo značenje 'predvoditi neku grupu, biti kolovođa'. Također, *kolo* je sastavnica još jednog hrvatskog frazema rečenične strukture **kad mačka ode, miševi kolo vode** značenja 'kad vođa (pretpostavljeni) ode, svi postaju smjeliji', nastao iz poslovice koje se obično ne uvrštavaju u frazeme, no često svojim cijepanjem ili skraćivanjem daju poticaj za stvaranje frazema (Menac 2007: 16-17). Kolo se u

³¹ U poljskom jeziku zabilježen je i frazem **tańczyć koło czegoś** sa značenjem 'truditi se *oko čega*, starati se o *čemu*, nastojati na *čemu*, *oko čega*'.

prenesenom smislu odnosi na koga ili što združenog ili povezanog zajedničkom osobinom ili svojstvom (HJP: s.v. *kolo*), a navedeno je značenje motiviralo frazeme **uhvatiti se u kolo s kim** 'udružiti se s kim obično u sumnjivim stvarima, naći se u lošem društvu' te frazem **vrzino kolo**, koji osim što označava sastanak vještica, označava još i zbrku, pometnju, metež. U korpusu ukrajinskih frazema moguće je pronaći one kojima je sastavnicom ukrajinski narodni ples pod nazivom *gopak* (gopak)³², pa tako sveza **у гопки йти** jednostavno znači 'plesati', a sveza **гопака одирати (садити і т. ін.)** znači 'plesati gopak sa zanosom'. Govoreći o narodnim plesovima, zanimljiv je i ukrajinski frazem s prefikslnim glagolom *zaplesati* - **потанцювати циганської халандри** značenja 'upasti u nevolju', koji se također koristi i kao prijetnja nekomu (**будеш <у мене> скакати (танцювати) <циганської> халандри; поскачеш (потанцюєш) <у мене, у нас> <циганської> халандри**). Naime, *халандра* je stari romski ples energične i poprilično bestidne prirode te je pretpostavka da upravo ta činjenica, u kombinaciji s etničkim stavom prema Romima, ovome frazemu daje negativnu konotaciju³³ (Demydenko 2017: 80-81).

Nadalje, kad je riječ o vrstama plesa, *tango* se kao sastavnica javlja u poljskom frazemu **pójść w tango** sa značenjem 'početi piti', dok *bal* kao komponentu frazema pronalazimo u sva tri jezika. Tako je u korpusu pronađen hrvatski frazem **kad je bal, nek je (masken)bal** s dvojakim značenjem: 'kad se troši, nek se troši' i 'kad si se u nešto upustio, nema natrag', zatim ukrajinski frazemi **правити бал** 'upravljati, gospodariti, vladati itd.' i **з корабля та на бал** 'odmah, ne oklijevajući, bez odugovlačenja' te poljski frazem **sprawić, wyprawić komuś bal** 'posvađati, obračunati se s kim'. U ukrajinskoj i poljskoj frazeologiji frazeologiji nailazimo i na frazeme sa sastavnicom *marš*. *Marš* ili *koračnica* je kompozicija srodna plesu koja služi usklađivanju koraka skupine ljudi, najčešće vojnika, u hodu odnosno maršu (ME II: 365). Ukrajinski frazem **кишки грають/заграють марш у кого** i poljski **kiszki komuś marsza grają** odnose se na nekoga jako gladnog, na osobu kojoj kruli u želucu od gladi, a u semantičkom im je talogu činjenica da su se primitivni ljudi služili između ostalog životinjskim kostima za sviranje i udaranje ritma.

³² *Gopak* je ukrajinski pučki ples živog tempa u dvočetvrtinskom taktu (HJP: s.v. *gopak*).

³³ Kako navodi Demydenko (2017: 81), ovaj frazem postoji i u varijanti **потанцювати і поскакати циганської халандри**, u kojem dodatna glagolska komponenta *skakati* pojačava omalovažavajući ton izraza, stvarajući asocijativnu vezu s poskakivanjem kao elementom romskog plesa.

4 FRAZEMI KOJIMA JE SASTAVNICOM NAZIV ORKESTRALNOG GLAZBALA ILI NJEGOVIH DIJELOVA

Glazbeni instrumenti sastavni su dio glazbene kulture svih vremena i naroda, a počela su se javljati još u pretpovijesno doba. Osim što ove naprave ili predmeti služe za proizvodnju zvukova u glazbene svrhe, instrumenti se mogu koristiti i u magijsko-ritualne, signalne i praktične svrhe.

S vremenom se pojavio velik broj najrazličitijih glazbala zbog čega je nastala potreba za klasifikacijom istih. S obzirom na to da postoje različite klasifikacije glazbala, za potrebe ovog rada spomenut ćemo podjelu na umjetnička i narodna ili pučka glazbala te podjelu glazbala prema izvoru zvuka u tri skupine: na gudaće, puhaće instrumente i udaraljke (ME II: 215; HE: s.v. *glazbala*). Sukladno tome su i frazemi kojima je sastavnicom glazbeni instrument ili njegov dio podijeljeni prema vrsti instrumenta i pridruženi odgovarajućim skupinama.

U poglavljima o žičanim, puhaćim glazbalima i udaraljka navedeni su isključivo orkestralni odnosno umjetnički instrumenti, dok su narodna i rijetka glazbala bez obzira na način proizvodnje tonova odvojena u posebnu skupinu.

4.1 ŽIČANI INSTRUMENT ILI NJEGOV DIO

Žičana ili kordofonska glazbala su glazbala koja proizvode zvuk titrajući žicama. Titranje žica se pokreće gudačkom, trzanjem ili udaranjem pa se u skladu s tim žičani instrumenti dijele na gudačke, trzalačke i instrumente s klavijaturom (Dearling 2005: 48).

4.1.1 VIOLINA

Violina (polj. *skrzypce*; ukr. *скрунка*) je instrument iz skupine gudačkih instrumenata koji se razvio u 16. stoljeću i sastoji se od četiri žice. Tonovi se na violini dobivaju prevlačenjem gudača preko žica. Violina je instrument sopranskog registra i u instrumentalnoj glazbi se smatra jednim od najvažnijih solističkih, komornih i orkestralnih glazbala (ME III: 671).

Ovo je glazbalo svoju slavu steklo 1626. godine u Francuskoj utemeljenjem gudačkog orkestra *24 violons du roi* Luja XIII., a djelovanje orkestra nastavilo se i za vladavine Luja XIV. Već su se u to vrijeme violine dijelile na prve i druge. Orkestar je obično vodio instrument s klavijaturom ili glavna prva violina, zbog čega se violinist tradicionalno počeo smatrati vođom

orkestra (Dearling 2005: 52). Dioba violina na prve i druge je uz nekoliko iznimaka prihvaćena i u današnjim orkestrima i gudačkim kvartetima, a upravo je ta podjela u pozadinskoj slici frazema **prva violina** (polj. **pierwsze skrzypce**; ukr. **перша скрипка**) u značenju 'najvažnija (najmoćnija) osoba, osoba koja svime upravlja, onaj koji ima glavnu riječ u čemu, najznačajniji predstavnik' i njegovog antonima **druga violina** (polj. **drugie skrzypce**; ukr. **друга скрипка**) u značenju 'zapostavljena (zanemarena, nevažna) osoba, osoba na drugorazrednom položaju, osoba koja je gurnuta u pozadinu'.

U hrvatskoj, poljskoj i ukrajinskoj frazeologiji susrećemo se s još jednim sličnim antonimnim parom frazema jednake motivacije, a to su frazemi **svirati prvu violinu** (polj. **grać pierwsze skrzypce**, ukr. **грати першу скрипку**) u značenju 'imati važnu (rukovodeću, prvorazrednu) funkciju (položaj), biti na prvom mjestu, voditi glavnu riječ' te **svirati drugu violinu** (polj. **grać drugie skrzypce**, ukr. **грати другу скрипку**) u značenju 'imati nevažnu (drugorazrednu) funkciju, biti zapostavljen (zanemaren)'. Desemantizirane sveze **prva violina** ili **svirati prvu violinu** i njihovi antonimi **druga violina** ili **svirati drugu violinu** su u hrvatskom, poljskom i ukrajinskom jeziku potpuni ekvivalenti, što znači da imaju jednak leksički sastav, gramatičku strukturu i jednako značenje.

Instrument violina ušao je u sastav još jednog poredbenog poljskog frazema **znać się na czymś jak wielbłąd na skrzypcach**, značenja 'uopće se ne razumjeti u što, ništa ne znati o čemu', pri čemu dolazi do, takoreći, sukoba značenja, a koji je postignut neizravnim negiranjem uz pomoć ironije³⁴.

4.1.2 KONTRABAS

Kontrabas ili skraćeno *bas*³⁵ je najdublji i najveći instrument iz skupine gudačkih glazbala koji ima četiri žice, a može imati i petu. Najčešće se upotrebljava u orkestralnoj i komornoj glazbi te u jazzu, a rjeđe za solističko sviranje. Zvuk se na kontrabasu također proizvodi povlačenjem gudalom po žicama ili u jazzu okidanjem žica, pizzicato (ME II: 360). Valja naglasiti da *kontrabas* ili *bas* osim instrumenta ujedno označava i najdublji muški glas ili osobu koja ima takav glas, a također i najdublju dionicu neke kompozicije, odnosno najdublji ton nekog akorda (HJP: s.v. *bas*).

³⁴ Vidi potpoglavlje 5.5.

³⁵ U njemačkoj je terminologiji i danas u uporabi riječ *bas* kao skraćeni naziv za *kontrabas* (ME I: 145).

S obzirom na to da je vrlo zahtjevno svirati kontrabas iz razloga što je težak i nespretan instrument, basisti se obično prvi u orkestru umore i ostanu bez snage zbog čega se svirka prekida. Moguće da je to motiviralo ukrajinski frazem **бас урвався (увірвався) кому** u značenju 'izgubio je snagu, moć *tko*' ili 'nekome je došao kraj, netko je izgubio priliku da se obogati ili zaradi na čemu, da vlada nad kim'.

Nadalje, *bas* je sastavnica još dvaju ukrajinskih frazema: **басом дивитися (поглядати)** značenja 'gledati krivim okom' te **на бас брати кого** 'ismijavati *koga*, izvrgnuti podsmijehu *koga*' kojemu je moguća motivacija činjenica da *bas* općenito označava da je nešto niže u svojoj vrsti, kao što uz nazive glasa ili instrumenata označuje da su po registru niži u svojoj vrsti (npr. bas-klarinet, bas-truba itd.) (HJP: s.v. *bas*). U poljskom i hrvatskom jeziku nisu zabilježeni frazemi s komponentom *bas* ili *kontrabas*.

4.1.3 ŽICA/STRUNA

Žice ili *strune* (polj. *struny*; ukr. *струни*) su tanke elastične niti izrađivane od raznih materijala (osušenih životinjskih crijeva, dlaka konjskog repa, kovine, plastike, kose, svile ili umjetnih vlakana) koje služe za proizvodnje tona na žičanim glazbalima. Nategnute na glazbeni instrument, zvukove proizvode titranjem koje se postiže na različite načine - udaranjem, trzanjem ili prevlačenjem gudala. Visina tona prije svega ovisi o duljini i debljini strune, ali isto tako i o njenoj masi, elastičnosti i napetosti (ME III: 774; PE: s.v. *struna*).

U frazeologiji *žica* metaforički označava emocije, odnosi se na emocionalni svijet čovjeka. Desemantiziranoj svezi **pogoditi (dirnuti) u žicu koga** u značenju 'razdragati koga, ganuti koga, ugoditi komu, učiniti po volji komu' nalazimo ekvivalent i u ukrajinskom - **вдарити по струні** i u poljskom jeziku – **uderzyć w strunę**. Kako bi žičani instrument ispustio željeni ton, potrebno je pogoditi ispravnu žicu. Navedena slika motivirala je antonimne frazeme **ударити u krivu žicu** (polj. **uderzać w czułą strunę**³⁶; ukr. **грати на болючій струні**) značenja 'postupkom ili riječima povrijediti koga' i **pogoditi komu pravu žicu** (polj. **uderzać we właściwą strunę**.) značenja 'učiniti nekome ono što želi'. Potonjima je ekvivalentom moguće smatrati ukrajinski frazem **потрапляти (потрапити, попадати, попасти) в тон кому** s

³⁶ U poljskom jeziku zabilježene su još i varijante **poruszać czułą strunę** i **trafiąć w czułą strunę**.

obzirom na svoje značenje 'pogoditi čiju volju, želju', upravo zbog čega se spomenuti frazem, iako sadrži sastavnicu *ton* analiziranu u potpoglavlju 3.3.3., navodi u ovoj podcjelini.

Osim navedenih, moguće je izdvojiti još neke frazeme kojima pridjevska komponenta ispred sastavnice *žica/struna* određuje značenje kao što su: **udariti u nježne žice** 'raznježiti', **udarati u tanke žice** 'žaliti se komu kako bi se izazvalo sažaljenje', **udariti u strože/blaže žice** itd. U ovom kontekstu moguće je spomenuti i dva antonimna hrvatska frazema: **udariti u drugu žicu** 'okrenuti na drugi način, promijeniti ton', kojem su značenjem podudarni ukrajinski frazem **затягти (заспівати) іншої <пісні>** ili **поставити іншу (переввернути) пластинку** analizirani u drugim odgovarajućim poglavljima³⁷, te **udariti u slične (iste) žice** 'postupiti kao drugi, usvojiti mišljenje drugoga'.

Zategnuta struna ili žica aludira na veliku napetost čega ili koga, pa se tako poredbeni frazem **biti kao napeta struna** ili **napet kao struna** (polj. **napięty jak struna**) odnosi na nekog vrlo razdražljivog, nervoznog, napetog. Frazemu **natezati žicu** (ukr. **перетягати (перетягти) струну**) prenesenog značenja 'djelovati, dokazivati, iskorištavati neke mogućnosti najviše što se može, do krajnjih granica' u pozadinskoj je slici predodžba o tome da se žica kida.

Kao sastavnica, *žica* ili *struna* javlja se u još nekim frazeološkim jedinicama kao na primjer **imati žicu (vijugu) za što**, čija je uporaba u hrvatskom jeziku učestala u situaciji kada želimo reći da netko ima dara, smisla za što, zatim u sklopu ukrajinskih frazema **ходити [як (мов, немов і т. ін.)] по струні** sa značenjem 'biti poslušan, raditi sve jasno i bez greške' te **зачіпати (зачепити) струни душі (серця)** 'duboko dirnuti, uzбудiti'.

4.1.4 GUDALO

Gudalo (polj. *smyczek*; ukr. *смик*) je luk s napetim strunama pomoću kojeg se na gudačkim glazbalima, povlačenjem preko žica, proizvodi ton. Kako bi gudalo ljepše zvučalo, strune se podmazuju kolofonijem sačinjenim od raznih crnogoričnih smola (ME II: 40).

Hrvatski frazem **povlačiti (vući) gudalo** ima preneseno značenje 'određivati kako se što radi, naređivati drugima i upravljati njihovim postupcima; povlačiti konce, dirigirati'. U Matešićevu frazeološkom rječniku navode se još i frazemi **ni gudi ni gudalo vadi** u značenju 'ne govori,

³⁷ Vidi potpoglavlje 3.2.1. i poglavlje 6.

šuti' te **gudjeti istinu** značenja 'gnjaviti inzistirajući na istini', gdje se sastavnica *gudjeti* pojavljuje u svom prenesenom i pejorativnom značenju 'govoriti neuvjerljivo, uvijek isto i sl.; piliti' (HJP: s.v. *guditi*).

U korpusu poljskih frazema ne nalazimo nijedan sa sastavnicom *gudalo*, dok je u ukrajinskoj frazeologiji potvrđen jedan aktivni frazem³⁸ s tom komponentom - **перепався (перепалася) на смик** kojim se opisuje jako omršavjela, oslabjela, oboljela osoba, pri čemu je navedeni frazem motiviran izgledom gudala, odnosno aludira se na tanak štap.

4.1.5 HARFA

Harfa (polj. *harfa*; ukr. *арфа*) je žičano trzalačko glazbalo nastalo najvjerojatnije od muzičkog ili lovačkog luka, a svira se objema rukama trzanjem žica vrhovima prstiju. U raznim je oblicima poznata od najstarijih civilizacija (sumerske, egipatske, kineske, indijske, perzijske, helenističke), a različite vrste ovog instrumenta postoje i u egzotičnom folkloru (afričkom i azijskom) (ME II: 73-74). Harfa je u židovstvu i kršćanstvu poznata oznaka kralja Davida, simbolizira božansku glazbu i često se povezuje s anđelima. Također, žice na harfi simboliziraju ljestve koje vode u buduću život (Bruce-Mitford, 2008: 274).

Ovo je glazbalo sastavnica ukrajinskog frazema **еолова арфа**, koji je motiviran antičkom mitologijom. Naime, Eol je u grčkoj mitologiji bog vjetra te se eolova harfa odnosi prije svega na žičano glazbalo nazvano prema njemu. Instrument se stavlja koso prema vjetru koji, stružeći kroz žice, proizvodi neobične i natprirodne zvukove (PE: s.v. *eolova harfa*). Za razliku od poljskog i hrvatskog jezika u kojem se sveza **eolova harfa** (polj. **harfa eolska**, **harfa Eola**) odnosi na taj žičani instrument, u ukrajinskom je jeziku ova sveza riječi poprimila i preneseno značenje 'jako osjetljiva, delikatna osoba; osoba koju je lako nagovoriti na što', a motivacija ovog frazema je upravo spomenuto osjetljivo žičano glazbalo koje svira već na vjetru („Еолова арфа фразеологізм значення“, n.d.).

Iako harfa nije narodni instrument, ona je u poljskom jeziku arhaični naziv za preneseno značenje 'poezija' ili 'pjesnički talent' pa tako frazem **harfa Słowackiego** znači 'poezija (talent) Słowackoga' (Pintarić, Komorowska i Ribarova 2017).

³⁸ U rječnicima je zabilježen još jedan ukrajinski frazem sa sastavnicom *gudalo* - **бабин смик** 'momak koji se ženi starom bogatom ženom', no navodi se kako je taj frazem zastario (SUM: s.v. *смик*).

4.1.6 GLAZBALA S TIPKAMA

Glazbala s tipkama postoje još od pretkršćanskih vremena, javljaju se u raznim oblicima i veličinama, a zvuk stvaraju na različite načine – strujanjem zraka, trzanjem žica i s pomoću batića (Dearling 2005: 112). Iz ove skupine instrumenata su samo klavir, čembalo i harmonika ostavili trag u frazeologiji poljskog i hrvatskog jezika, dok u korpusu ukrajinskih frazema nije pronađen nijedan kojemu je komponenta glazbalo s tipkama.

Glasovir ili *klavir*, glazbalo izuzetno velikih mogućnosti, široko popularno i osobito prikladno za kućno muziciranje (PE: s.v. *klavir*), sastavnica je poljskog frazema **grać na dwóch fortepianach/na dwa fortepiany** sa značenjem 'istovremeno djelovati u dva područja ili smjera koja su često suprotna i međusobno se isključuju; biti dvoličan'. Spomenutom frazemu nalazimo hrvatski i ukrajinski značenjski ekvivalent bez glazbene sastavnice **sjediti na dvije stolice**, odnosno **сидіти на двох стільцях**. Glasoviru razvojno prethodi *čembalo* koje se kao sastavnica našlo u sklopu poljskih frazema **istny cymbał** i **zachować się jak ostatni cymbał** 'ponašati se kao zadnji kreten'. Naime, *čembalo* je u poljskom jeziku poprimilo preneseno i pejorativno značenje 'glupan, kreten, budala itd.' (SJPDor: s.v. *cymbał*).

U korpusu hrvatskih frazema nalazimo frazeološku jedinicu kojoj je sastavnicom *harmonika*, instrument koji se zahvaljujući svom snažnom zvuku i nosivosti često koristi za izvođenje tradicionalne glazbe na otvorenom, posebno kao pratnja plesu (Dearling 2005: 138). Frazem **rastezati što kao harmoniku** ima značenje 'dugotrajno govoriti, otezati što' i motiviran je načinom na koji se harmonika svira – rastezanjem mijeha, a značenjem mu je podudaran poljski frazem **zawracać (kręcić) gitarę** koji također sadrži glazbenu sastavnicu, instrument gitaru.

4.2 PUHAČKA GLAZBALA

Puhački instrumenti spadaju među najstarije instrumente u povijesti glazbe zbog vrlo jednostavnog principa na kojem se osnivaju. Sviraju se tako da svirač puše kroz otvor na kraju cijevi kako bi postigao titranje stupca zraka u njoj, a o duljini cijevi ovisi visina proizvedenog zvuka. Puhačka glazbala dijele se na drvena i limena (Dearling 2005: 18).

4.2.1 ROG

Rog (polj. *róg*, *waltornia*; ukr. *валторна*) je limeno puhačko glazbalo s usnikom ljevkastog oblika. Današnje glazbalo razvilo se iz primitivnih rogova pretpovijesnog doba koji su se

izrađivali od životinjskog roga ili zuba, školjke, puža, drva, gline ili metala. Rog je dugo bio prirodno glazbalo, što znači da je na njemu bio izvodljiv samo ograničen broj tonova prirodnog niza osnovnog tona. Tek je 1815. godine pronalaskom mehanizma s ventilima rog pretvoren u kromatski instrument, a danas, nakon određenih poboljšanja, rog zauzima istaknuto mjesto kad je u pitanju orkestralno, komorno i solističko muziciranje (ME III: 216-217).

Rog je od najstarijih vremena bio simbol snage, moći i obilja, a životinjski su rogovi svugdje na svijetu služili istoj svrsi - za odašiljanje signala. Koristio se ne samo kao lovački instrument za davanje važnih znakova tijekom lova i kao vojni instrumentarij, već i za najavljivanje dolaska i odlaska poštara na konjima, a kasnije su se njime služili vozači diližanse (Dearling, 2005: 34-35).

Glazbalo *rog* sastavnica je dvaju sličnih hrvatskih frazema: **puhati u čiji rog** u značenju 'ulagivati se *komu* prihvaćajući *njegove* stavove, dodvoravati se *komu*, pristajati uz *koga*', čijim se ukrajinskim ekvivalentom može smatrati frazem **дути в чужу (чую) дудку**, a poljskim **dać w czyjąś dudkę** te **puhati u isti (jedan) rog** <*s kim*> značenja 'pokazivati svoje slaganje *s kim*, postupati poput *koga*, prihvaćati *čije* stavove (djelovanje), pristajati uz *koga*', čiji je ukrajinski ekvivalent **в одну дудку грати з ким**, a poljski **w jedną dudkę dmuchać**³⁹. Valja napomenuti kako se u pozadinskoj slici ovih frazema ne nalazi limeno orkestralno glazbalo, već primitivan instrument izrađen od životinjskih rogova (Opašić 2016: 575). Moguće je primijetiti kako se umjesto sastavnice *rog*, u poljskim i ukrajinskim frazemima javlja sastavnica *svirala*.

4.2.2 TRUBA

Truba (polj. *trąba*; ukr. *труба*) je limeno puhačko glazbalo koje se sastoji od cilindrične cijevi svinute u trostruku zavojnicu koja završava ljevkastom zvučnicom, od plitka kotlastog usnika i mehanizma s najčešće trima ventilima (ME III: 608). Pratiptovi trube bili su poznati i najprimitivnijim civilizacijama, a dva su primjerka od srebra i bronce čak sačuvana u Tutankamovoj grobnici. Truba je u antici služila kao ritualni instrument u svečanim prilikama te kao ratnički instrument u vojsci. U srednjem se vijeku truba upotrebljavala isključivo kao dvorski signalni instrument, trubači su najčešće radili kao stražari na tornju. Kasnije ju koriste

³⁹ U Hrvatskosrpsko-poljskom rječniku (1986) Antice Menac i Nede Pintarić se kao poljski ekvivalent navodi frazem **jechać na tym samym koniu**, no on ne sadrži glazbenu sastavnicu.

i žongleri kao pratnju plesu, a dio orkestra postaje tek u 17. stoljeću (ME III: 608; Dearling 2005: 38).

U Bibliji i Kuranu zvuk trube najavljuje uskrsnuće mrtvih i sudnji dan (Bruce-Mitford, 2008: 274). Trube jerihonske spominju se u Starom Zavjetu gdje se za vrijeme židovskog osvajanja Jerihona rušenje jerihonskih zidina postiglo trubljenjem u ovnujske rogove čiji je zvuk srušio zidine grada (HJP: s.v. *jerihonski*). Upravo se to vjerovanje te snažan, prodoran i bridak zvuk trube nalaze u pozadinskoj slici internacionalnog frazema **kao truba jerihonska** (polj. **brzmić (huczeć, ryczeć) jak trąba jerychońska**; ukr. **як (мов, ніби) ієрихонська (єрихонська, ярихонська) труба**) značenja 'vrlo glasno, gromoglasno'. U kolokvijalnom govoru poljskog jezika **trąba jerychońska** se pojavljuje i kao izraz nezadovoljstva prema nekoj osobi, njime se opisuje nesposobnjaković, nemarna osoba (SJPdor: s.v. *trąba*), a *truba* u poljskom jeziku može imati i pejorativno značenje za glupu osobu (Pintarić, Komorowska i Ribarova 2017: 240).

Nadovezujući se na spomenuto, *truba* je sastavnica poljskog frazema s vulgarnom sastavnicom **jak z koziej dupy trąba** koji se odnosi na nešto besmisleno ili nekog neuspješnog, beskorisnog. Značenjski mu je podudaran hrvatski frazem **biti prava (zadnja, obična) truba** pejorativnoga značenja 'biti nesposobnjaković, bezveznjak, budala', pri čemu vrijedi spomenuti da u hrvatskom žargonu *truba* također ima značenje 'onaj koji slabo radi, koji se slabo razumije u što; bezveznjak' (VRH: s.v. *truba*). Nadalje, *truba* je još i frazemska sastavnica poljskih desemantiziranih sveza **robić/zrobić kogoś w trąbę**⁴⁰ značenja 'prevariti koga, podvaliti kome, nadmudriti nekog, namagarčiti', zatim **puszczać/puścić kogoś w trąbę**⁴¹ značenja 'prekinuti s kim, ostaviti, napustiti koga'.

U hrvatskom jeziku frazem **(sastaviti) šake u trubu** ima dvojako značenje: prvenstveno znači 'sastaviti ruke u dlanovima i prinijeti ustima kad se više na daljinu (preko brda i sl.)', dok mu je drugo, ironično značenje 'vikati, praviti veliku reklamu oko čega, razvikati što, poduzimati da što postane tema o kojoj svi govore; razvikivati, reklamirati, razbubavati, trubiti, rastrubiti, rastelaliti, davati na veliko zvono'⁴².

⁴⁰ Njegovim se hrvatskim značenjskim ekvivalentom može smatrati frazem bez glazbene sastavnice **prevesti žedna preko vode**.

⁴¹ Hrvatski značenjski ekvivalent je frazem **dati nogu kome**.

⁴² S njegovim je drugim značenjem podudaran poljski frazem **roztrąbić/trąbić na wszystkie strony co** analiziran u potpoglavlju 3.1.4., dok ukrajinski značenjski ekvivalent **бити (дзвонити) у всі (в усі) дзвони** također sadrži sastavnicu iz semantičkog polja glazbe analiziranu u potpoglavlju 4.3.1.

Govoreći o trubama, moguće je spomenuti i fanfare, s obzirom na to da označavaju kratke patetične melodije za limene puhaće instrumente, a ujedno i limena puhaća glazbala za izvođenje takve melodije – trublje (HJP: s.v. *fanfara*). U hrvatskom je jeziku tako potvrđen frazem **udariti (zasvirati) u fanfare** značenja 'naveliko slaviti, proslavljati što preko mjere'.

4.3 INSTRUMENT IZ SKUPINE UDARALJKI

Udaraljke su velika skupina idiofonih i membranofonih (izuzetno i kordofonih) glazbala na kojima se titranje izvora zvuka postiže udaranjem. Udaraljke su vjerojatno najstarija skupina glazbala jer se od pretpovijesnog doba nalaze u folklornoj i umjetničkoj glazbi svih naroda i rabe kako pri svečanostima, tako i u bitkama. S obzirom na to da su udaraljke izrazito ritamska glazbala, primjenjuju se ponajprije za izvođenje ritamske podloge, zbog čega se njima mogu smatrati svi predmeti na kojima se mogu proizvesti ritmizirani zvukovi. Neke udaraljke poput bubnjeva i zvona služe kao sredstva za signaliziranje i dojavljivanje (ME III: 619).

4.3.1 ZVONO

Zvono (polj. *dzwon*; ukr. *дзвін*) se smatra jednim od najstarijih i najraširenijih metalnih idiofonih instrumenata iz skupine udaraljki, a ton se na zvonu proizvodi ili udaranjem izvana o njega ili udaranjem klatna o unutrašnjost zvona. Zvona su od najranijih dana čovječanstva služila u raznorazne svrhe. Osim što su zbog svog gromoglasnog zvuka korištena u signalne svrhe, upotrebljavaju se još i pri kulturnim obredima i svjetovnim svečanostima, što prepoznajemo u pozadinskoj slici poljskog frazema **od wielkiego dzwonu** 'na velike blagdane, na velike svečanosti; rijetko', a nekada se čak vjerovalo da zvuk zvona ima magičnu moć, odnosno da tjera zle duhove, čuva stoku, sprečava tuču itd. (ME III: 769). Zvuk zvona smatran je simbolom mudrosti te harmonijom između neba i ljudi, a usto u nekim kulturama obilježava djevičanstvo, dok u drugima označava položaj u društvu (Bruce-Mitford, 2008: 274).

Zvonjava ne samo da označava vrijeme u danu, već i okuplja ljude te najavljuje značajne događaje (ibid), stoga su njegova bitna društvena funkcija te snažan zvuk motivacija frazema **iznositi/iznijeti (dati) što na veliko zvono (na velika zvona), udariti/udarati (objesiti/vješati) na veliko zvono što** ili **udariti/udarati (objesiti/vješati i sl.) na velika (sva)**

zvona što ⁴³ značenja 'široko razglasiti/razglašavati, obznaniti/obznanjivati u javnosti'. Kako ističe Menac (2007: 13), ponekad dolazi do većih promjena u sastavu frazema, a i slika koja čini osnovu frazema nije u potpunosti ista, stoga je u tom slučaju teže utvrditi radi li se o jednom ili dvama frazemima. „Npr. frazemi **udariti na sva zvona** i **objesiti na veliko zvono** imaju središnju riječ *zvono*, značenje im je isto („razglasiti“), ali im se sastavnice i njihovi odnosi u nekoj mjeri razlikuju.“ Frazem **objesiti/vješati na veliko zvono** također je primjer frazema u kojem dolazi do alternacije svršenog i nesvršenog vida, odnosno dolazi do takozvane gramatičke zamjene sastavnica, u slučaju kad u frazemu treba uporabiti drugu riječ zbog promjene gramatičkog, a ne leksičkog značenja (ibid:13). Spomenutim frazemima ekvivalente nalazimo kako u ukrajinskom jeziku - **бити (ДЗВОНИТИ) у всі (в усі) ДЗВОНИ, ДЗВОНИТИ (ВІДЗВОНЮВАТИ) в усі ДЗВОНИ**, tako i u poljskom jeziku – **uderzać w wielki dzwon**. Poljskom suznačnicom smatra se i frazem **rozgłosić/rozgłaszać (roztrąbić/trąbić) na wszystkie strony** *co*⁴⁴ koji je umjesto sa zvonjavom povezan s trubljenjem, što je uvjetovano činjenicom da je i truba, kao i zvono, u povijesna vremena služila za najavljivanje bitnih događaja i javno oglašavanje.

Opašić (2016: 578) ističe kako je jedan od najpoznatijih hrvatskih frazema s komponentom *zvono* [**zna se, ne zna se i sl.**] **kome zvono zvoni** kojemu je značenje 'komu je došao kraj, tko neće poživjeti' ⁴⁵ „motivirano kršćanskim običajem da zvono obavještava stanovnike određenoga mjesta o čijoj smrti, prati pogreb te se svojim zvukom razlikuje od zvonjave koja najavljuje vesele događaje, a taj je običaj i danas zadržan u manjim mjestima i selima.“ Također, spominje i frazem novijeg postanka **čuti svadbena zvona** (polj. **usłyszeć dzwon weselny**; ukr. **почути весільні дзвони**), a koji označava da će tko uskoro imati crkveno vjenčanje. Ovaj je frazem nastao kalkiranjem engleskoga izraza *hear wedding bells* (ibid: 579) i nije zabilježen u rječnicima, ali je njegova uporaba u hrvatskom, poljskom i ukrajinskom jeziku potvrđena u govoru i na internetu.

Sa snagom zvona povezana je ukrajinska sveza **як дзвін** te poljska **jak dzwon** koje označavaju nešto vrlo snažno, pouzdano⁴⁶, dok su s označavanjem vremena povezani ukrajinski frazem **від**

⁴³ Blisko značenje ima i frazem **udariti/udarati na bubanj** te **trubiti/rastrubiti svima, na sve strane što s** obzirom na to da su i bubanj i truba nekada imali slične uloge kao i zvono. Vidi potpoglavlje 3.1.4. i 4.3.2.

⁴⁴ Vidi potpoglavlje 3.1.4.

⁴⁵ Vidi frazeme sličnoga značenja u poglavlju 3.1.5.

⁴⁶ Tako npr. frazem **serce jak dzwon** označava 'zdravo, snažno srce', a frazem **głos jak dzwon** – 'zvonak glas koji se daleko čuje'.

дзвінка до дзвінка značenja 'u potpunosti, bez ikakvog prekida; od početka do kraja' te poljski frazem **ostatni dzwonek** 'posljednji trenutak, prilika da se nešto bitno učini ili donese odluka'.

4.3.2 BUBANJ

Bubanj (polj. *bęben*; ukr. *барабан*) je najrašireniji instrument iz skupine udaraljki te ujedno i najbitnije glazbalo za isticanje ritmičke osnove. Sastoji se od šupljeg drvenog ili metalnog valjka preko kojeg je napeta koža, a zvuk se na bubnju proizvodi udaranjem rukama, raznim batićima ili palicama, što je motiviralo hrvatski frazem **(kao) šipka uz bubanj** ironičnoga značenja 'privjesak, pripada čemu, ide uz koga ili što'. Bubanj je jedno od najstarijih glazbala te je u brojnim oblicima i veličinama zastupljen kod svih naroda svijeta. Danas se u umjetničkoj glazbi razlikuju tri vrste bubnjeva: veliki bubanj, mali bubanj i tenor bubanj. (ME I: 259-260; PE: s.v. *bubanj*). Veličina bubnja motivirala je hrvatski poredbeni frazem **glava je kao bubanj komu** značenja 'osjećati pritisak u glavi (od napora, briga i sl.)' kojemu je u dubinskoj strukturi glavobolja i osjećaj da mu se glava povećala kojeg čovjek ima kad ga nešto mori. Veličinom bubnja motiviran je i frazem **trbuh kao bubanj** 'veliki trbuh' te valja naglasiti da i u razgovornom poljskom jeziku *bubanj* označava veliki trbuh (WSJP: s.v. *bęben*).

Osim u glazbi, bubanj služi i u neglazbene svrhe. Mali bubanj nekada se izvorno koristio u vojsci za vrijeme stupanja postrojbe te u žaru borbe, a i danas igra važnu ulogu u vojnim svečanostima. Veliki je pak bubanj na dvorovima i u palačama označavao zbornu mjesto ili služio za davanje vremenskog signala. Zvuk bubnja je signalizirao i približavanje napadača, a tog su se zvuka najviše pribojavali balkanski narodi u vrijeme kad je Osmansko Carstvo bilo na vrhuncu (Dearling, 2005: 96-101). Njegov je zvuk dubok i mukao, pa se njime mogu stvarati efekti grmljavine, topovskih pucnjeva i tome slično. Bubanj se osim svega navedenog koristio i za najavljivanje javnoga oglašavanja (ME I: 260), što je najvjerojatnije motiviralo frazem **otići na bubanj** u značenju 'dospjeti (doći) na javnu dražbu, pasti pod stečaj, bankrotirati; materijalno propasti', a Matešić dodaje i značenje 'razglasiti se, postati javnim'. Kako navodi Menac (2007: 13), ponekad frazem, identičan po značenju i strukturi, sadrži različite lekseme istoga značenja koji potječu iz različitih krajeva. U tom slučaju neki od takvih frazema ulaze u književnu normu, dok drugi ostaju lokalno ili dijalektalno obojeni. Primjer takvog frazema je upravo navedeni **otići na bubanj (doboš)** koji postoji u varijanti sa sastavnicom *doboš*⁴⁷ koja je dijalektalno obojana i potječe iz mađarskog jezika.

⁴⁷ Doboš je mali, plitki bubanj kojim se služi mjesni pozivar; telal (HJP: s.v. *doboš*).

U prošlosti je bubnjar bio seoski oglašivač. Obilazio je selo i kad bi bubnjanjem na uobičajenim mjestima privukao dovoljno slušača, tada bi objavio oglas ili općinske odredbe (ME I: 260). Taj davni običaj možemo prepoznati u pozadinskoj slici frazema **udariti/udarati u bubanj** u značenju 'razglasiti/razglašavati što, rastrubiti/rastrubljavati što, objaviti/objavljivati nešto što nije za javnost'. Postoje varijante ovog frazema identičnoga značenja **udarati/udariti u bubnjeve i talambase, udarati u talambase** te frazem **bez talambasa (objaviti i sl.)** 'bez velikog govora, bez reklame' koji sadrže zastarjelicu arapsko-perzijskog porijekla *talambas*⁴⁸.

Frazem **bić (walić) w kogoś jak w bęben** u poljskom jeziku ima značenje 'ne davati kome priliku da izrazi svoje stavove; žestoko kritizirati nekoga, nemilosrdno napadati nekoga', s time da njegova inačica **bić w kogoś/w coś jak w bęben** još nosi i značenje 'snažno udarati *koga, što*'. Bubanj je također sastavnica frazema **podbijać komuś bębenka** dvojakog značenja: 'laskati *komu*' te 'potpirivati (podjarivati) *koga*'.

5 FRAZEMI KOJIMA JE SASTAVNICOM RIJETKO ILI TRADICIJSKO NARODNO GLAZBALO

U ovu skupinu ubrajaju se tradicijska narodna glazbala: svirala ili duduk, diple, gajde, gusle, tambura te rijetka, odnosno glazbala koja se više ne koriste – orguljice (vergl) i lira. Narodna glazbala često su dio pojedine tipične regionalne kulture, stoga frazemima kojima je sastavnicom takvo glazbalo često nije moguće pronaći ekvivalente u drugim jezicima.

5.1 SVIRALA, DUDUK

Svirala (polj. *fujarka, dudka, piszczałka*; ukr. *coniлка, дудка*) je najjednostavnije drveno pučko puhačko glazbalo različita oblika (VRH: s.v. *svirala*), a ujedno i glavni dio svih puhačkih instrumenata. To je šuplja cijev u kojoj ton nastaje titranjem stupca zraka, a visina tona ovisi o duljini svirale. Razlikuju se dva tipa svirala: usne i svirale s jezičcem (ME III: 489).

Frazem **deveta (posljednja, zadnja) rupa na svirali** se svojim značenjem odnosi i na kategoriju živog i na kategoriju neživog. Ako govorimo o osobi, onda deveta rupa na svirali označava beznačajnog čovjeka, čovjeka kojeg okolina ne cijeni. Ako pak govorimo o stvarima, onda je njegovo značenje 'mala (neozbiljna) stvar, sitnica, nešto zanemarivo, posljednji

⁴⁸ Talambas je mali starinski bubanj u obliku metalne zdjele s razapetom kožom preko otvora (HJP: s.v. *talambas*).

(nevažan) dio cjeline'. Motivacija ovog frazema je vrlo vjerojatno činjenica da svirala, instrument jednostavne konstrukcije, ima samo osam rupa pomoću kojih se proizvode tonovi i da deveta rupa na svirali ne postoji. Na beznačajnost koga ili čega, osim sastavnice *zadnja*, svojom simbolikom upućuje i brojevnica *devet* (Opašić 2014b: 253). Poljski značenjski ekvivalent **piąte koło u wozu**⁴⁹ te ukrajinski značenjski ekvivalent **п'яте колесо до воза** u potpunosti se razlikuju sastavnicama od hrvatskog frazema te ne sadrže komponentu iz semantičkog polja glazbe, no međusobno se podudaraju značenjem i izrazom. Svirala je također sastavnica hrvatskog frazema **zasvirati (posvirati) sviralu i za pojas zadjenuti (zataknuti)** značenja 'znati prekinuti u pravom trenutku, znati mjeru (obično u zabavi, razonodi)'. U ukrajinskom jeziku javlja se u sklopu frazema **у власну (свою) дудку грати** u značenju 'imati vlastito mišljenje, poglede i raditi po svojemu, u svoju korist', a također i u ukrajinskim frazemima **дути в чужу (чю) дудку, в одну дудку грати з ким** te poljskim **dać w czyjąś dudkę, w jedną dudkę dmuchać** koji su već ranije spomenuti u potpoglavlju 4.2.1. kao ekvivalenti hrvatskim frazemima sa sastavnicom *rog*.

Nadalje, *svirala* se kao komponenta javlja i u frazemu **<to je> na vrbi svirala** značenja '<to je> sasvim nesigurna stvar, <to je> nedostižno (nedohvatljivo, neostvarivo), <to su> tlapnje'. Kako navodi Menac (2007: 12), poredak sastavnica u frazemu je obično stabilan, stoga se uvijek kaže **na vrbi svirala**, a ne „svirala na vrbi“. Navedeni frazem pripada nacionalnim frazemima (ibid: 16), a u malim frazeološkim rječnicima Antice Menac se daje primjer poljskog značenjskog ekvivalenta **<to> gruszki na wierzbie**, dok se kao ukrajinski ekvivalenti navode sveze **казала Хастя, як удасться** ili **баба надвої ворожила**. Izgled svirale u pozadinskoj je slici hrvatskog poredbenog frazema **imati nogavice (hlače) kao svirale** koji se odnosi na hlače s uskim nogavicama.

U kontekstu svirala možemo spomenuti duduk koji je također sastavnica mnogih frazema. Kako je navedeno u *Hrvatskom jezičnom portalu*, duduk je pastirska svirala, izrađivana obično od vrbine kore, a u prenesenom i pejorativnom smislu *duduk* može značiti 'glupan, budala', što je motiviralo poredbeni frazem **glup kao duduk** značenja 'jako glup'. U *Hrvatsko-slavenskom rječniku poredbenih frazema* se kao poljski ekvivalent navodi frazem **glupi jak but <z lewej nogi>**, a kao ukrajinski **дурний як довбня (обух)** te nijedan od navedena dva niti sastavnicama niti značenjem ne pripada značenjskom polju glazbe. Valja napomenuti da u

⁴⁹ Pintarić, Komorowska i Ribarova (2017) kao poljski ekvivalent navode frazem **dziesiąta woda po kisielu** 'nešto nevažno, netko nevažan, daleka rodbina'.

poljskom jeziku leksem *dudek* također nosi značenje 'glupan, budala' (SJPDor: s.v. *dudek*) te je to preneseno značenje motiviralo poljski frazem **wystrychnąć, wykierować kogo na dudka** značenja 'napraviti budalu od *koga*, ismijati *koga*'. U istom je rječniku u okviru koncepta 'tvrdo zaspati (spavati)' prisutan frazem **zaspati (spavati) kao duduk** te njegov poljski ekvivalent **zasnąć (spać) jak kamień** i ukrajinski **заснути (спати) як колода (поліно)** koji nisu povezani s glazbenom umjetnošću u nijednom pogledu.

5.2 DIPLE

Diple su narodno puhačko glazbalo karakteristično za hrvatske, bosanske, hercegovačke i crnogorske krajeve koje se sastoji od dvostrukih svirala s idioglotnim udarnim jezičkom. Danas se svira odnosno dipli dvoglasno, rjeđe jednoglasno. S obzirom na to da je diplenje za svirača vrlo naporno, glazbalo se često veže na životinjsku mješinu koja služi kao spremnik za stlačeni zrak i tada govorimo o diplama s mijehom (ME I: 448).

Diple su sastavnica hrvatskih frazema **puhati u (čije) diple** 'pristajati uz koga, govoriti ono što on očekuje' i **svirati (puhati) u iste diple** <*s kim*> značenja 'biti istomišljenik s kim, složiti se/slagati se s *kim*, prihvatiti/prihvaćati čije stavove/obično zbog kakva interesa', koji osim sastavnice *diple* sadrži i sastavnicu *svirati* također iz semantičkog polja glazbe. Vrijedi spomenuti kako neki frazemi, uz svoje osnovno značenje, pružaju dodatnu informaciju o stavu govornika te se tako dobivaju dodatna, konotativna značenja. Na primjer, frazem **puhati u čije diple** ima konotativno značenje neodobravanja (Menac 2007: 20). Ovaj frazem svoje značenje izgrađuje na temelju slike puhanja tj. sviranja istih dipli.

Nadalje, *diple* nalazimo i u frazemima <**to su**> **druge diple** značenja '<to je> druga pjesma (priča, par rukava)' te **udariti/udarati u druge diple** sa značenjem 'promijeniti/mijenjati stav (način razmišljanja), reći/govoriti drugačije nego prije'. Potonji ima i varijacije s komponentama *gusle* ili *žice* te ga Menac (2007: 16) svrstava među nacionalne frazeme. Poljskim se značenjskim ekvivalentom stoga može smatrati frazem **zaśpiewać/śpiewać na inną nutę (melodie)**, a ukrajinskim **заспівати/співати іншої (не те) ілі змінити/змінювати тему (пластинку)** te su spomenuti frazemi analizirani u drugim odgovarajućim poglavljima⁵⁰.

⁵⁰ Vidi potpoglavlje 3.3.2., 3.2.1. i poglavlje 6.

Udariti/udarati u druge diple ima i varijantu **drugačije dipliti** 'početi govoriti drugačije'. Glagol *dipliti*, osim svog primarnog značenja 'svirati u diple', ima preneseno značenje dugoga i dosadnog govora i glupoga ponavljanja (Pintarić, Komorowska, Ribarova 2017: 239).

5.3 GAJDE

Gajde su puhaće narodno glazbalo s mješinom, rašireno u mnogih europskih i neeuropskih naroda. Iako su u početku gajde bile samo pastirsko glazbalo koje je služilo kao pratnja plesu, kasnije su u nekim zemljama ušle i u sastav vojničke glazbe, a u nekima su čak uživale ugled na dvorovima. Gajde su često upotrebljavali i putujući muzikanti (ME I: 643). Nazivi za gajde razlikuju se prema područjima i tipovima, pa se tako u Poljskoj zovu *koziol*, *koza*, *gajdy* ili *dudy*, a u Ukrajini *duda*, *koza*, *volynka*, *mih*, *baran*, ovisno od kože koje životinje je načinjen mijeh.

Frazeme sa sastavnicom *gajde* u hrvatskom jeziku jedino bilježi *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika* Josipa Matešića, a pritom se misli na frazem **od kape gajde praviti** 'raditi uzaludan posao' te **složiti (udesiti) gajde** 'složiti se, dogovoriti se', dok u ukrajinskom jeziku nema aktivnih potvrđenih frazema s tom sastavnicom.

Gajde su očito ostavile veći trag u poljskoj kulturi negoli u hrvatskoj i ukrajinskoj, s obzirom na to da je u korpusu poljskih frazema pronađeno njih nekoliko s komponentom *gajde*. Frazem **schować dudy w miech** ima značenje 'priznati poraz, povući se' te je on manifestacija kukavičluka, a sličan mu je frazem **niedźwiedź zdechl, dudy w miech** koji označava 'prekid, završetak čega'. Oba frazema motivirana su davnim realijama, a naime situacijom kada gajdaš nakon svirke sprema prebiraljke gajdi u ispražnjeni mijeh, dok se drugi frazem referira na vrijeme kad su minstrelji svirali na gajdama dresiranim medvjedima (Dubisz 2021: 106). Nadalje, gajde su sastavnica frazema **jak dudy grają, tak skaczą**, koji je starija varijanta frazema **tańczyć jak ktoś komuś zagra**⁵¹, zatim **jak dudy nadmiesz, tak grają** 'prema radu bit će i rezultati' i naposljetku **nie wie, w jakie dudy dać** 'ne zna odakle početi ili što činiti'.

Kako navodi Dubisz (2021: 104-105), riječi *duda* i *gajda* poprimile su u poljskom jeziku pejorativno značenje: *duda* znači 'glupan, nesposobnjaković, budala', a *gajda* 'nespretnjaković, slabić, glupan'. Razlog tome je činjenica da su gajde služile samo za izvođenje narodne glazbe

⁵¹ Vidi potpoglavlje 3.1.1.

koja se smatrala primitivnom, grubom, bučnom, pa su se i izvođači takve glazbe smatrali primitivnim i glupim ljudima.

5.4 GUSLE

Gusle (polj. *gęśle*; ukr. *гусли*) su narodno gudačko glazbalo koje se sastoji u pravilu od samo jedne žice (rijetko dvije i samo iznimno tri). Ton se na guslama proizvodi prevlačenjem gudala po žici. Smatra se da je ta primitivna violina na Balkan prenesena iz zapadne Azije oko 8.-9. stoljeća, najvjerojatnije preko Bizanta. Gusle se koriste isključivo kao pratnja guslarevu svečanom pjevanju odnosno epskom pripovijedanju, a ugađaju se prema glasu pjevača koji sam izabire apsolutnu visinu tona prazne žice (ME II: 49-50; PE: s.v. *gusle*).

S obzirom na to da su gusle glazbalo karakteristično za balkansko područje, razumljivo je da u poljskoj i ukrajinskoj frazeologiji ne nailazimo na frazeme s tom sastavnicom. U hrvatskoj se pak frazeologiji susrećemo s nekoliko frazeoloških jedinica sa sastavnicom *gusle*. Frazem **<to su> stare gusle** '<to su> stare, poznate priče, isti argumenti', koji je sinoniman frazemima sa komponentom *pjesma* ranije spomenutima u ovome radu⁵², vjerojatno je motiviran prenesenim značenjem glagola *guslati* - 'dosadno ponavljati u razgovoru iste stvari, raditi što dosadno i jednolično, zamorno (HJP: s.v. *guslati*). Frazem **svirati prve gusle** 'biti najvažniji/najutjecajniji u čemu; imati glavnu riječ' suznačan je već navedenom frazemu **svirati prvu violinu**⁵³, a što ne čudi s obzirom na to da se gusle smatraju pretečom violine. Nadalje, sveza **druge gusle** odnosi se na 'nešto drugo', pa tako i frazem **udarati/udariti u druge gusle** ili **guditi/zaguditi u druge gusle** ima značenje 'poći drugim pravcem; poduzimati/poduzeti oštrije mjere; početi se drugačije ponašati/odnositi prema čemu'. Pintarić, Komorowska i Ribarova (2017) u ovom slučaju kao poljski ekvivalent navode frazem bez glazbene sastavnice **zacząć (zaczynać) z innej beczi**. Ovi su frazemi suznačni mnogim već ranije spomenutim frazemima kao što **promijeniti pjesmu, udariti u druge žice, udariti u druge dipie** itd.⁵⁴ pa im je poljske i ukrajinske ekvivalente moguće naći i u drugim poglavljima ovoga rada.

U *Hrvatsko-slavenskom rječniku poredbenih frazema* susrećemo se s frazemom **zabavljati se čime kao nori s guslama** u značenju 'baviti se čime ne znajući točno baratati tim predmetom, zabavljati se čim kao malo dijete, a također se navodi i njegova varijanta **imati veselja s čim**

⁵² Vidi potpoglavlje 3.2.1.

⁵³ Vidi potpoglavlje 4.1.1.

⁵⁴ Vidi potpoglavlja 3.2.1., 4.1.3. i 5.2.

kao nori s guslama. Poljskim značenjskim ekvivalentom smatra se sveza **bawić się czymś jak male dziecko**, a ukrajinskim **носитися з чим як дурень з писаною торбою (писанкою)** te se radi o frazemima koji niti sastavnicom niti značenjem ne pripadaju semantičkom polju glazbe.

5.5 ORGULJICE

Orguljice (organet, organin) ili kako se još pučki nazivaju – verglec, vergl – mehanička su glazbena sprava koja se pokreće uz pomoć ručke i tako proizvodi određen broj melodija. U 18. stoljeću se pod nazivom orguljica pojavljuje čitav niz različitih mehaničkih glazbala odnosno glazbenih automata za reprodukciju glazbe. Kasnije su se orguljice eventualno još ponegdje mogle vidjeti i čuti na sajmovima i u dječjim zabavištima kao pratnja vrtuljaka i tobogana (ME 3:9; HJP: s.v. *vergl*).

Zanimljiva je etimologija poljskog i ukrajinskog naziva za ovo glazbalo. Naime, početkom 19. stoljeća je u Njemačkoj bila popularna francuska pjesma „Charmante Catherine“, jedna od prvih pjesama koja se izvodila na orguljicama. U Rusiji je prema prvim riječima te pjesme instrument nazvan *шарманка* (šarmanka), a u Ukrajini i Poljskoj *катаринка*, *katarynka* (Онацький 1959: 613).

U poljskom se jeziku na nekoga tko brzo priča ili ponavlja jedno te isto odnosi poredbeni frazem **mówić [powtarzać i in.] (coś) jak katarynka**, a motiviran je činjenicom da je repertoar uličnih orguljica bio ograničen na nekoliko istih melodija koje su se u beskraj ponavljale. I u hrvatskom se jeziku leksem *verglaš* (onaj koji svira vergl) u prenesenom smislu odnosi na onoga koji priča kao navijen, bez kraja i konca (HJP: s.v. *verglaš*), motiviran predodžbom o verglu kao spravi koja radi na navijanje, a istog je prenesenog značenja i ukrajinski leksem *шарманка* (SUM: s.v. *шарманка*). Na internetu i u govoru potvrđena je i uporaba hrvatske sveze **ponavljati kao vergl (stalno)** 'ponavljati uvijek isto' i **verglati napamet** 'pričati što kao naučeno napamet, bez razumijevanja'.

Spomenuti se instrument javlja kao sastavnica još jednog poljskog frazema **znać się na czymś jak kozioł na katarynce** značenja 'ne razumjeti se ni u što, nemati pojma'. Kao primjere značenjski podudarnih frazema moguće je navesti hrvatski frazem **razumjeti se u što kao koza**

u **peršin (peršun)** te ukrajinski **як баран в аптеці розумітися на чому, в чому**, no ekvivalente s glazbenom sastavnicom u navedena dva jezika nije bilo moguće pronaći.

5.6 LIRA

U leksikografskoj jedinici za leksem *lira* veže se nekoliko definicija, no *lira* (polj. *lira*; ukr. *ліра*) prvenstveno označava starogrčki trzalački instrument sličan gitari, ali manji od nje, simbol poezije. Također, navedeni leksem odnosi se i na gudaći instrument s različitim brojem žica (s 5 ili s 9-16) koji je u 16. st. dosegao puni razvoj, a iščezava u 17. st. (lijerica) (VRH: s.v. *lira*).

Ovo je starogrčko trzalačko glazbalo historizam i sastavnica frazema **bacati liru (lire)** <komu> koji ima dvojako značenje: 'zavaravati *koga*, obmanjivati *koga*' te drugo značenje 'udvarati se *komu*'. Naime, *lira* je bila glavni atribut grčkih pjesnika i pjevača lirika koji su se svojim predivnim sviranjem i slatkorječivošću udvarali ženama, što je najvjerojatnije i motivacija spomenutog frazema. U hrvatskom jeziku ovaj frazem pripada nacionalnoj frazeologiji te mu ne nalazimo ekvivalent niti u poljskom niti u ukrajinskom jeziku. *Lira* kao simbol poezije je ostavila trag i u poljskom jeziku, pa tako sveza **uderzać w struny liry** ima preneseno značenje 'pisati poeziju'.

5.7 TAMBURA

Tambura je tradicionalno, ali ne i autohtono narodno žičano glazbalo koje se svira trzalicom. Hrvatska tamburica zapravo je potomak i srodnik *tanbura* - vrste lutnje duga vrata s malim ovalnim ormarićem za rezonanciju i 3-4 žice, poznate na Orijentu od 2. tisućljeća koja se i danas svira (HJP: s.v. *tambura; tanbur*).

Leksem *tamburati* u hrvatskom jeziku ima nekoliko značenja: primarno mu je značenje 'svirati tamburu' s čime je povezan frazem **tamburati da se praši** značenja 'svirati glasno i sa zanosom', dok u žargonu znači 'mlatiti, tući *koga*'. Kako navode Pintarić, Komorowska i Ribarova (2017), preneseno značenje glagola *tamburati/istamburati* vjerojatno je izvedeno od *tambure* i *tamburati* u značenju 'udarati u *tambure*', što je onda prenešeno i na mlaćenje.

Potonje je motiviralo frazeme **dati komu po tamburi** i **tamburati/istamburati koga** 'udariti *koga* po glavi; istući *koga* i **dobiti po tamburi** 'dobiti batine' ili 'dobiti udarac po glavi' jer je *tambura* žargonski izraz za glavu. Osim navedenog, *tamburati* može još u prenesenom i

ironičnom smislu značiti 'zamarati govorenjem uvijek istoga, ponavljati uvijek isto' (HJP: s.v. *tambura*). Tambura se kao sastavnica nalazi još i u hrvatskom frazemu **urediti kao tamburu** značenja 'lijepo urediti'.

S obzirom na to da je tambura pučko žičano trzalačko glazbalo istočnjačkog podrijetla koje je u naše krajeve dovedeno u 14. i 15. stoljeću posredstvom Turaka (PE: s.v. *tambura*), ne iznenađuje činjenica da u frazeologiji poljskog i ukrajinskog jezika nisu zabilježeni frazemi s takvom sastavnicom i da navedenim hrvatskim frazemima nije bilo moguće pronaći ekvivalente u spomenuta dva jezika.

6 FRAZEMI KOJIMA JE SASTAVNICOM NAZIV ZA NOSAČ ZVUKA

Nosač zvuka je medij za pohranu i distribuciju zvučnoga zapisa u analognom ili digitalnom obliku. Nosačima zvučnih informacija se smatraju gramofonska ploča, kasete, minidisk (MD), kompaktni disk (CD), mp3-player, USB-stick itd. (HE: s.v. *nosač zvuka*).

U frazeologiji hrvatskog, poljskog i ukrajinskog jezika susrećemo se samo s frazemima kojima je sastavnicom *gramofonska ploča*, odnosno 'plosnati kružni predmet izrađen od posebnoga materijala koji služi kao nosač zvuka koji se reproducira na gramofonu' (VRH: s.v. *ploča*).

Kada se na gramofon stavi pokvarena odnosno uništena ploča, ona ponavlja istu muzičku sekvencu nanovo i nanovo, a upravo je taj ponavljajući i iritantan zvuk motivirao frazeološke izraze **ponavljati (zvučati) kao pokvarena ploča i vrtjeti <uvijek> istu ploču** čije se značenje odnosi na stalno ponavljanje, govorenje jednog te istog. Navedeni frazemi imaju svoje djelomične ukrajinske ekvivalente **закручувати одну і ту ж пластинку** te **заводити пластинку**, a u poljskom su im jeziku značenjem podudarni frazemi **powtarzać jak zacięta płyta** te **brzmieć jak zdarta płyta**.

Nadalje, slika promjene ploče na gramofonu motivacija je frazema **promijeniti/mijenjati (okrenuti/okretati) ploču** (Opašić, 2014b: 248) u značenju 'promijeniti/mijenjati stav (način razmišljanja), postupiti/postupati drugačije (na nov način)'. Njegovim se djelomičnim izraznim i potpunim značenjskim ukrajinskim ekvivalentima mogu smatrati frazemi **поставити іншу (переввернути) пластинку** te **змінити/змінювати тему (пластинку)**.

7 ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada je usporedba poljskih, ukrajinskih i hrvatskih frazema iz značenjskog polja glazbe, ukazivanje na njihove sličnosti i razlike te utvrđivanje njihovog podrijetla, značenja i motivacije ili pozadinske slike u sklopu semantičke analize. Nakon provedene kontrastivne analize moguće je uočiti kako postoje tri skupine frazema: oni koji se i sastavnicom i značenjem odnose na glazbu, oni koji se samo sastavnicom odnose na nju te oni koji se samo značenjem odnose na koncept glazbe. U skupini frazema koji i sastavnicom i značenjem pripadaju semantičkom polju glazbe najzastupljeniji su frazemi koji se odnose na način pjevanja (npr. **pjevati kao slavuj; śpiewać jak słowik; співати як соловейко (соловей)**), dok primjeri koji se samo svojom sastavnicom odnose na koncept glazbe najčešće opisuju način govora, mišljenja ili ponašanja (npr. **spustiti/spuštati (sniziti) ton; spuszczać/spuścić z tonu; змінити (знизити) тон**). U maloj skupini frazema bez glazbene sastavnice, a koji se značenjem odnose na glazbenu umjetnost, moguće je uočiti kako se oni najčešće odnose na talent ili umijeće čovjeka te umjesto glazbene sadrže somatsku sastavnicu (npr. **imati tvrde (potumplane) uši; tępe, stępieale ucho; туге вухо у кого**). Općenito, najveći broj frazema povezan je s pjevanjem, pjesmom i glasom, što je očekivano jer je ljudski glas najstarije glazbalo. Frazemima kojima je sastavnicom glazbeni instrument najbogatije je poglavlje o žičanim instrumentima te poglavlje o tradicijskim narodnim glazbalima, što također ne čudi s obzirom na značajnu ulogu narodnih instrumenata u društvu i životu čovjeka.

Semantičkom analizom utvrđeno je da su frazemi prije svega motivirani značenjima glazbenih termina, što uključuje i njihovo šire, preneseno i žargonsko značenje te izgledom ili funkcijom pojedinog glazbala. Sukladno tome, pozadinska slika koja motivira frazeološko značenje najčešće je povezana s povijesnim događajima i običajima i signalnom funkcijom koju su glazbala u prošlosti imala, no danas tu ulogu više nemaju ili joj je smanjen domet, kao što je slučaj na primjer sa zvonom, bubnjevima ili rogom.

Analiza je također pokazala postojanje sljedećih ekvivalencijskih odnosa među frazemima: potpuna ekvivalentnost (npr. **prva violina; pierwsze skrzypce; перша скрипка**), djelomična ekvivalentnost koja uključuje: djelomično podudaranje sastavnica, sličnu frazemsku sliku i značenjsko podudaranje frazema (npr. **plesati (igrati) kako drugi (tko) svira; tańczyć jak ktoś komuś zagra; танцювати під чужу (чю) дудку**), zatim frazeme različitih sastavnica i frazemske slike, ali jednakoga značenja (npr. **pjevati kao svraka; śpiewać baranim głosem; співати, як муха в глечикю**) te frazeme s jednakim ili sličnim sastavnicama i pozadinskom

slikom, ali različita značenja (npr. **zvoniti u ušima**; **дзвонить у вухах (у голові)** ili **pjevati (propjevati) kao ptičica**; **śpiewać jak ptak**). Govoreći o frazemima različitih sastavnica i frazemske slike, a jednakoga značenja, valja naglasiti kako su potvrđeni brojni primjeri takvih frazema unutar istog jezika (npr. u hrvatskom **udariti/udarati u druge diple, promijeniti/mijenjati (okrenuti/okretati) ploču, pjevati drugu pjesmu, udariti u drugu žicu** itd.). Posljednju skupinu čine frazemi kojima nije moguće pronaći ekvivalent iz glazbenog frazeološkog repertoara ili oni koje nije moguće objasniti i prevesti drugim frazom već opisno, što je odraz specifičnosti svakog jezika i kulture. Te su razlike osobito primjetne u poglavlju o tradicijskim i rijetkim glazbalima gdje u znatnoj mjeri prevladavaju hrvatski frazemi koji kao komponentu sadrže hrvatsko narodno glazbalo (npr. **zabavljati se čime kao nori s guslama, dati komu po tamburi, deveta (posljednja, zadnja) rupa na svirali** itd.). Podudarnosti hrvatskih, poljskih i ukrajinskih frazema, osobito kad su u pitanju europeizmi i biblizmi (npr. **glas varijućega (u pustinji)**; **голос (глас) волаючого (вопіючого) в пустелі (в пустині)**; **głos wołającego na puszczy/na pustyni**), proizlaze iz zajedničke pripadnosti slavenskoj jezičnoj skupini te sličnog kulturnog iskustva i tradicije.

Kao zaključak ovog rada moguće je još jednom navesti činjenicu da je glazba neizostavan element duhovne i materijalne kulture svakog naroda te da je potreba za njom duboko ukorijenjena u čovjekovoj prirodi. Prisutnost glazbenih motiva u hrvatskoj, poljskoj i ukrajinskoj frazeologiji i sličnosti u frazemima sva tri jezika važan su pokazatelj utjecaja i odraza ljudske svakodnevnice, običaja, elemenata kulture i tradicije na jezik i obratno.

8 PRILOG: ABECEDNI POPIS HRVASKIH, POLJSKIH I UKRAJINSKIH FRAZEMA IZ SEMANTIČKOG POLJA GLAZBE

8.1 POPIS HRVATSKIH FRAZEMA

A

- **a dalje se fućka** 'nastavak se zamišlja'

B

- **bacati liru (lire) <komu>** 1. 'zavaravati *koga*, obmanjivati *koga*', 2. 'udvarati se *komu*'
- **bez talambasa (objaviti i sl.)** 'bez velikog govora, bez reklame'
- **biti kao napeta struna/napet kao struna** 'biti vrlo razdražljiv, nervozan, napet'
- **biti muzika (glazba) za čije uši, praznik (blagdan) za čije uši** 1. 'nešto uhu ugodno, lijep zvuk, 2. 'dobre vijesti, nešto dugo očekivano'
- **biti na dobru glasu/uživati dobar glas** 'biti poznat, slavan, ugledan, isticati se po čemu, biti viđen kao čovjek ili stručnjak; biti opisan ili shvaćen kao valjana, časna ili stručna osoba koja zaslužuje povjerenje, imati dobru reputaciju, biti cijenjen'
- **biti na glasu/steći glas** 'biti poznat po čemu'
- **biti na lošu/zlu glasu** 'ne uživati ugled, biti poznat po čemu lošem, imati lošu reputaciju, biti ozloglašen, ne biti cijenjen'
- **biti prava (zadnja, obična) truba** 'biti nesposobnjaković, bezveznjak, budala'
- **biti u tonu (s čim)** 'biti u skladu (s čim)'
- **brojenje glasova** 'brojanje listića kojima su se glasači izjasnili tijekom izbora'

C

- **cijediti tonove** 'pjevati sileći se/s mukom'
- **crni glasi** 'loše vijesti, nesreća'

Č

- **čuo da zvoni, a ne zna gdje zvoni** 'nije uspješno usvojio, nije dobro izveo, loše imitira čiji rad, ukus ili postupak; samo naslućuje (kad tko nešto izradi s nedovoljno poznavanja ili s poznavanjem pravila iz druge ruke, kad loše oponaša modne detalje u odijevanju i sl.)'
- **čuti svadbena zvona** 'tko će uskoro imati crkveno vjenčanje'

D

- **dati glas komu** 'glasati za koga'
- **dati komu po tamburi i tamburati/istamburati koga** 'udariti koga po glavi; istući koga'
- **dobiti po tamburi** 'dobiti batine', 'dobiti udarac po glavi'
- **dati/davati ton** <čemu> 'dati/davati (odrediti/određivati) stil (ugodaj, usmjerenje, način) čega'
- **deveta (posljednja, zadnja) rupa na svirali** 'beznačajan čovjek, čovjek kojeg okolina ne cijeni; 'mala (neozbiljna) stvar, sitnica, nešto zanemarivo, posljednji (nevažan) dio cjeline'
- **dići/dizati glas protiv koga ili čega** 'usprotiviti se, odlučno izricati svoje mišljenje, jasno se izjašnjavati protiv koga ili čega, protiviti se komu ili čemu'
- **dići/dizati glas za koga ili što** 'podupirati koga ili što, biti na čijoj strani, javno se izjašnjavati u čiju korist'
- **doći na svjetski glas** 'proslaviti se diljem svijeta'
- **druga violina** 'zapostavljena (zanemarena, nevažna) osoba, osoba na drugorazrednom položaju, osoba koja je gurnuta u pozadinu'
- **drugačije dipliti** 'početi govoriti drugačije'
- **drugačije pjevati** 'popustiti, spustiti ton'
- **druge bi komu ptice <danas> pjevale** 'u drugim/u boljim prilikama bi se netko nalazio'
- **druge gusle** 'nešto drugo'

F

- **fućkati komu** 'fćukom izražavati neslaganje, loše mišljenje i sl. (govornicima, glumcima i drugima na javnom nastupu.)'
- **fućkati na što** 'ne držati do čega, ne voditi brigu o čemu, ne poštivati koga ili što, ne uvažavati ono što tko radi, govori, savjetuje itd'
- **fućkati za kim** 'umjesto nazivanja imenom i sl. (znak nedoličnog ponašanja prema drugome)'

G

- **glas naroda** 'javno mnijenje, stav i mišljenje naroda o čemu'
- **glas se širi** 'vijest (novost, mišljenje) se širi među ljudima'

- **glas vapijućega (u pustinji)** 'uzaludno upozoravanje, uzaludan poziv na što dobro ili za pomoć, vapaj bez odaziva'
- **glava je kao bubanj komu** 'osjećati pritisak u glavi (od napora, briga i sl.)'
- **glup kao duduk** 'jako glup'

I

- **i komarac je (komu) muzika** 'biti vrlo skroman, biti zadovoljan i sa sitnicom, ne zahtijevati mnogo, čak i dosadno pretvoriti u ugodno'
- **ići kući pjevajući** 'vraćati se nakon dobro i uspješno obavljena posla'
- **ide glas** 'govori se, priča se'
- **ide kao pjesma** 'stvari se kreću dobrim smjerom'
- **imati (dobro, muzikalno, fino) uho** 'imati odlično razvijen sluh, dobro čuti'
- **imati nogavice (hlače) kao svirale** 'imati hlače s uskim nogavicama'
- **(imati) pravo glasa** '(imati) pravo sudjelovanja u odlučivanju i biranju, pravo iskazivanja svoga mišljenja'
- **imati sluha za koga, što** 1. 'biti glazbeno nadaren', 2. 'imati sposobnost da se *tko, što* shvati, imati razumijevanja za pojave oko sebe, biti istančan'
- **imati takta** 'znati se ponašati'
- **imati tvrde (potumplane) uši** 'nemati sluha, biti nemuzikalan'
- **imati žicu (vijugu) za što** 'tko ima dara, smisla za što'
- **ispod glasa [reći/govoriti, zapjevati/pjevati i sl.]** 'tihim glasom, tiho [reći/govoriti, zapjevati/pjevati i sl.]'
- **iz sveg glasa (na sav glas)** 'što je moguće jačim glasom, najglasnije'
- **iz sveg grla** [povikati/vikati i sl.] 'na sav glas, vrlo glasno [povikati/vikati i sl.]'
- **izbaciti/izbacivati (baciti/bacati) iz takta (ravnoteže, koncepta) koga** 'uzrujati/uzrujavati koga, dovesti/dovoditi koga u stanje razdraženosti (zbunjenosti, nesigurnosti)', 'izazvati koga da se prestane normalno ponašati, razbjesniti'
- **izići iz takta** 'izgubiti nadzor nad sobom, razbjesnjeti se'
- **iznijeti (koga) na glas** 'učiniti da se pročuje'
- **iznositi/iznijeti (dati) što na veliko zvono (na velika zvona), udariti/udarati (objesiti/vješati) na veliko zvono što, udariti/udarati (objesiti/vješati i sl.) na velika (sva) zvona što** 'široko razglasiti/razglašavati, obznaniti/obznanjivati u javnosti'

K

- **kad je bal, nek je (masken)bal** 'kad se troši, nek se troši'; 'kad si se u nešto upustio, nema natrag'
- **kad mačka ode, miševi kolo vode** 'kad vođa (pretpostavljeni) ode, svi postaju smjeliji'
- **kao truba jerihonska** 'vrlo glasno, gromoglasno'
- **(kao) šipka uz bubanj** 'privjesak, pripada čemu, ide uz koga ili što'
- **koliko koga grlo nosi** [povikati/vikati i sl.] 'na sav glas, vrlo glasno [povikati/vikati i sl.]'
- **koliko para, toliko muzike** 'radit će se onoliko i onako kakva bude plaća'
- **kriva nota** 'neiskrenost, dvoličnost, neistinitost'

L

- **labuđi pjev/labuđa pjesma** 'posljednje djelo koje se smatra osobito važnim, djelo kojim se zaokružuje *čiji* opus'; 'posljednji uspješni ostvaraj kakva talenta'

M

- **mačja derača (dernjava)/mačja muzika** 'neskladno i loše pjevanje ili sviranje, neugodna muzika'

N

- **na kraju balade** 'na kraju, nakon svih priča i događanja'
- **natezati žicu** 'djelovati, dokazivati, iskorištavati neke mogućnosti najviše što se može, do krajnjih granica'
- **neka on pjeva** 'uzalud mu je sve, ne može mi ništa'
- **<nema> ni traga <ni glasa> komu, čemu, (od koga, od čega)** 'nema koga, čega, nema ni najmanje vijesti (naznake) o kome, o čemu, nestati, ne javljati se'
- **nemati sluha za koga, što** 1. 'ne imati razumijevanja za koga, što', 2. biti nemuzikalan'
- **nemati takta** 'ne znati se ponašati'
- **nestati bez traga <i glasa>** 'potpuno nestati (izgubiti se), ne davati vijesti (glasa) o sebi, ne javljati se'
- **ni gudi ni gudalo vadi** 'ne govori, šuti'
- **gudjeti istinu** 'gnjaviti inzistirajući na istini'
- **nije komu do pjevanja** 'tko se loše osjeća, potišten je, muče ga brige'

O

- **od kape gajde praviti** 'raditi uzaludan posao'
- **odzvonilo mu je** 'došao mu je kraj'
- **otići na bubanj (doboš)** 'dospjeti (doći) na javnu dražbu, pasti pod stečaj, bankrotirati; materijalno propasti'; 'razglasiti se, postati javnim'
- **otpjevao je svoje tko** 'prošlo je čije vrijeme, završilo je čije djelovanje (aktivnost), došao je čiji kraj; završiti svoju ulogu ili završiti s neuspjehom'
- **otpjevati baladu** 'loše završiti ili odati'
- **otpjevati pjesmu** 'ne biti više sposoban/valjan za što; propasti'
- **otvoriti ples** 'započeti ples na velikoj plesnoj zabavi'

P

- **para uši komu što, probiti/probijati uši komu čime** 'jako smeta komu što, teško je i čuti što'
- **pjesma budućnosti** 'nešto daleko i nestalno, nešto s malo izgleda za uspjeh i nesigurno'
- **pjesmi je kraj** 'svršetak je čega, gotovo je'
- **pjevati (propjevati) kao kanarinac** 'odati tajnu, propjevati'
- **pjevati (propjevati) kao ptičica** 'početi priznavati pod prisilom; priznati pod prisilom; odati što'
- **pjevati <uvijek> istu pjesmu** 'ponavljati, govoriti, raditi uvijek jedno te isto'
- **pjevati drugu pjesmu** 'izmijeniti postupak, udariti u druge žice, drukčije govoriti'
- **pjevati hvalospjeve (ditirambe) komu, čemu** 'ulizivački hvaliti koga, što'
- **pjevati istu (svoju) pjesmu** 'ponavljati, govoriti, raditi uvijek jedno te isto'; 'ostajati pri svome mišljenju'
- **pjevati kao andeo (boginja, vila)** 'prekrasno pjevati'
- **pjevati kao ptica** 'lijepo pjevati'
- **pjevati kao slavuj** 'jako lijepo pjevati'
- **pjevati kao svraka** 'jako loše pjevati; imati slabe glasovne sposobnosti'
- **pjevati kao ševa** 'lijepo i radosno pjevati'
- **ples na (po) žici** 'vrlo opasna (rizična) aktivnost'
- **plesati (balansirati) po žici** 'održavati ravnotežu između dvije strane, kolebati se između dvaju uvjerenja, boriti se za održanje između dvije strane'

- **plesati (igrati) kako drugi (tko) svira** 'raditi (postupati) po *čijoj* volji, činiti ono što i kako drugi hoće', 'biti *komu* slijepo poslušan'
- **plesati (skakati i sl.) po glavi *komu*** 'raditi s kim što je koga volja, iskorištavati čiju dobrotu i strpljivost'
- **plesati na vulkanu** 'vrlo opasna (rizična) aktivnost'
- **plesati oko koga** 'ugađati kome (kako bi se što postiglo)'
- **po sluhu** 'pjevati, svirati i sl. bez nota, napamet'
- **pogoditi (dirnuti) u žicu *koga*** 'razdragati *koga*, ganuti *koga*, ugoditi *komu*, učiniti po volji *komu*'
- **pogoditi *komu* pravu žicu** 'učiniti nekome ono što želi'
- **ponavljati (zvučati) kao pokvarena ploča** 'stalno ponavljati, govoriti jedno te isto'
- **ponavljati kao vergl (stalno)** 'ponavljati uvijek isto'
- **povisiti (podići/podizati, dignuti/dizati) ton (glas)** 'podviknuti/podvikivati obično u uzbuđenju (ljutnji), oštro podviknuti/podvikivati'
- **povlačiti (vući) gudalo** 'određivati kako se što radi, naređivati drugima i upravljati njihovim postupcima; povlačiti konce, dirigirati'
- **profućkati imetak (imanje)** 'potratiti imetak (imanje)'
- **promijeniti pjesmu** 'izmijeniti postupak, udariti u druge žice, drukčije govoriti'
- **promijeniti/mijenjati (okrenuti/okretati) ploču** 'promijeniti/mijenjati stav (način razmišljanja), postupiti/postupati drugačije (na nov način)'
- **proturiti glas** 'urediti s lošom namjerom da se što počne govoriti'
- **prva violina** 'najvažnija (najmoćnija) osoba, osoba koja svime upravlja, onaj koji ima glavnu riječ u čemu, najznačajniji predstavnik'
- **puhati u (čije) diple** 'pristajati uz koga, govoriti ono što on očekuje'
- **puhati u čiji rog** 'ulagivati se *komu* prihvaćajući *njegove* stavove, dodvoravati se *komu*, pristajati uz *koga*'
- **puhati u isti (jedan) rog < s kim >** 'pokazivati svoje slaganje *s kim*, postupati poput *koga*, prihvaćati *čije* stavove (djelovanje), pristajati uz *koga*'
- **pukao je (puknuo je) glas** 'saznalo se, doznalo se, pročulo se'
- **pustiti glas** 'početi pjevati, glasno zapjevati'

R

- **rajska (andeoska, božanstvena, nebeska) muzika** 'nešto vrlo ugodno, nešto što zvuči izuzetno, prekrasno'
- **rajski zvuci** 'nešto divno, očaravajuće'
- **rastezati što kao harmoniku** 'dugotrajno govoriti, otezati što'

S

- **(sastaviti) šake u trubu** 1. 'sastaviti ruke u dlanovima i prinijeti ustima kad se više na daljinu (preko brda i sl.)', 2. 'vikati, praviti veliku reklamu oko čega, razvikati što, poduzimati da što postane tema o kojoj svi govore; razvikivati, reklamirati, razbubavati, trubiti, rastrubiti, rastelaliti, davati na veliko zvono'
- **slon je komu prdnuo na uho** 'nemuzikalna osoba, osoba s potpunim nedostatkom glazbenog sluha'
- **složiti (udesiti) gajde** 'složiti se, dogovoriti se'
- **spustiti/spuštati (sniziti) ton** 'ublažiti oštrinu govora, početi (nastaviti) mirnije (smirenije) govoriti, iznijeti umjereniji stav'; 'postati skromniji u svojim zahtjevima'
- **stara pjesma (priča)** 'nešto već sasvim poznato, nešto otrcano'
- **svirati (puhati) u iste diple** <*s kim*> 'biti istomišljenik s kim, složiti se/slagati se *s kim*, prihvatiti/prihvaćati čije stavove/obično zbog kakva interesa'
- **svirati drugu violinu** 'imati nevažnu (drugorazrednu) funkciju, biti zapostavljen (zanemaren)'
- **svirati kao Paganini** 'izvanredno svirati na violini, biti virtuoz'
- **svirati prve gusle** 'biti najvažniji/najutjecajniji u čemu; imati glavnu riječ'
- **svirati prvu violinu** 'imati važnu (rukovodeću, prvorazrednu) funkciju (položaj), biti na prvom mjestu, voditi glavnu riječ'
- **svisnuti, presvisnuti od bola** 'umirati, teško se nositi s boli'

T

- **tamburati da se praši** 'svirati glasno i sa zanosom'; 'mlatiti, tući koga'
- **tanko svirati** 'ekonomski slabo stajati, biti u neimaštini, nemati novaca, oskudijevati'
- **to <već> i vrapci <na krovu> znaju (cvrkuću, pjevaju)** 'to je svima poznato'
- **to je druga muzika** '(ti) sada drugačije i prihvatljivije govori(š)'

- **<to je> druga pjesma (priča, drugi padež)** '**<to je>** nešto **<sasvim>** drugo, **<to je>** druga stvar, to se razlikuje od svega'
- **<to je> na vrbi svirala** '**<to je>** sasvim nesigurna stvar, **<to je>** nedostižno (nedohvatljivo, neostvarivo), **<to su>** tlapnje'
- **to mi je prvi glas** 'prvi put čujem za što'
- **ton čini muziku** 'važno je na koji je način što rečeno'
- **<to su> druge diple** značenja '**<to je>** druga pjesma (priča, par rukava)' te
- **<to su> stare gusle** '**<to su>** stare, poznate priče, isti argumenti'
- **trbuh kao bubanj** 'veliki trbuh'
- **trubiti stalno jedno te isto** 'ponavljati uvijek isto, dosađivati komu istim razgovorima i sl.'
- **trubiti/rastrubiti svima, na sve strane što** 'široko razglasiti/razglašavati, obznaniti/obznanjivati u javnosti' 'svuda razglašavati *što*'

U

- **u jedan glas** 'jednoglasno, jednodušno, svi zajedno'
- **u po (pol, pola) glasa [reći/govoriti, zapjevati/pjevati i sl.]** 'tihim glasom, tiho [reći/govoriti, zapjevati/pjevati i sl.]'
- **udarati u tanke žice** 'žaliti se komu kako bi se izazvalo sažaljenje'
- **udarati/udariti u druge gusle ili guditi/zaguditi u druge gusle** 'poći drugim pravcem; poduzimati/poduzeti oštrije mjere; početi se drugačije ponašati/odnositi prema čemu'
- **udariti (zasvirati) u fanfare** 'naveliko slaviti, proslavljati što preko mjere'
- **udariti u drugu žicu** 'okrenuti na drugi način, promijeniti ton'
- **udariti u krivu žicu** 'postupkom ili riječima povrijediti koga'
- **udariti u nježne žice** 'raznježiti'
- **udariti u slične (iste) žice** 'postupiti kao drugi, usvojiti mišljenje drugoga'
- **udariti/udarati u bubanj, udariti/udariti u bubnjeve i talambase, udarati u talambase** 'razglasiti/razglašavati što, rastrubiti/rastrubljevati što, objaviti/objavljivati nešto što nije za javnost'
- **udariti/udarati u druge diple** 'promijeniti/mijenjati stav (način razmišljanja), reći/govoriti drugačije nego prije'
- **uhvatiti se u kolo s kim** 'udružiti se s kim obično u sumnjivim stvarima, naći se u lošem društvu'

- **urediti kao tamburu** 'lijepo urediti'
- **<uvijek> ista pjesma** 'ponavljati, govoriti, raditi uvijek jedno te isto'

V

- **verglati napamet** 'pričati što kao naučeno napamet, bez razumijevanja'
- **voditi kolo** 1. 'predvoditi plesno kolo', 2. 'predvoditi neku grupu, biti kolovođa'
- **voditi/pjevati prvi glas** 'zapjevati ili izdvajati se glasom, održavajući pojedine visoke note u skupnoj pjesmi dulje od drugih'
- **vrtjeti <uvijek> istu ploču** 'stalno ponavljati, govoriti jedno te isto'
- **vrzino kolo** 'sastanak vještica'; 'zbrka, pometnja, metež'

Z

- **zabavljati se čime kao nori s guslama, imati veselja s čim kao nori s guslama** 'baviti se čime ne znajući točno baratati tim predmetom, zabavljati se čim kao malo dijete'
- **zapjevala mu ševa** 'snašla ga „sreća“'
- **zaspati (spavati) kao duduk** 'tvrdo zaspati (spavati)'
- **zasvirati (posvirati) sviralu i za pojas zadjenuti (zataknuti)** 'znati prekinuti u pravom trenutku, znati mjeru (obično u zabavi, razonodi)'
- **završni/posljednji akord** 'radnja, pojava, događaj kojim se nešto završava'
- **zazvonila mu motika, kad zazvoni motika** 'umro je, pokopali su ga, kad dođe vrijeme umrijeti, kad kucne smrtni čas'
- **[zna se, ne zna se i sl.] kome zvono zvoni** 'komu je došao kraj, tko neće poživjeti'
- **zvoni (pjeva) komu <lijevo> uho** 'tko sluti da će se nešto važno dogoditi'
- **zvoniti (svirati) na uzbunu** 'objavljivati zvonom kakvu opasnost, tj. upozoravati na opasnost, na potrebu za akcijom'
- **zvoniti naopako** 'zvoniti udarajući o jednu stranu, oglašavati zvonjenjem smrt'
- **zvoniti u ušima** 'sjećati se nekog imena ili čega drugoga što se čulo'

Ž

- **živo se fućka komu za koga ili što** 'komu je svejedno, nije komu stalo, ne mari za koga ili što'

8.2 POPIS POLJSKIH FRAZEMA

A

- **ani widu ani slychu** *o kimś, o czymś* 'nema koga, čega, nema ni najmanje vijesti (naznake) *o kome, o čemu*, nestati, ne javljati se'

B

- **biały mazur** 'posljednji ples pred jutro'
- **biały taniec, białe tango, biały walc** 'ples na koji žene pozivaju muškarce'
- **bić (walić) w kogoś jak w bęben** 'ne davati kome priliku da izrazi svoje stavove; žestoko kritizirati nekoga, nemilosrdno napadati nekoga'
- **bić w kogoś/w coś jak w bęben** 'snažno udarati *koga, što*'
- **bieda aż piszczy** 'krajnja bijeda, veliko siromaštvo'
- **brzmieć (huczeć, ryczeć) jak trąba jerychońska** 'vrlo glasno, gromoglasno'
- **brzmieć jak zdarta płyta** 'stalno ponavlja, govoriti jedno te isto'
- **być nastrojonym na jaki ton** 'biti *kakva* raspoloženja'

C

- **cała para idzie/poszła w gwizdek** 'nečiji rad i entuzijazam, unatoč uloženom trudu, ne donosi rezultate'
- **chocholi taniec** 'netko pasivan, krotak, slab, netko tko nije sklon donositi odluke'
- **chodzą słuchy** 'govori se, priča se'
- **cienko śpiewać, śpiewać cienkim głosem** 1. 'ekonomski slabo stajati, biti u neimaštini, nemati novaca, oskudijevati', 2. 'popustiti, biti skromniji u svojim zahtjevima, spustiti ton'
- **coś jest muzyką dla czyichś uszu** 1. 'nešto uhu ugodno, lijep zvuk, 2. dobre vijesti, nešto dugo očekivano'
- **coś jest w tonie** 'biti u skladu (*s čim*)'
- **człowiek orkiestra** 'svestrana i multitalentirana osoba, netko tko se bavi s nekoliko stvari istovremeno'

D

- **dać/oddać głos na kogoś** 'glasati za koga'

- **dać w czyjąś dudkę** 'ulagivati se *komu* prihvaćajući *njegove* stavove, dodvoravati se *komu*, pristajati uz *koga*'
- **drugie skrzypce** 'zapostavljena (zanemarena, nevažna) osoba, osoba na drugorazrednom položaju, osoba koja je gurnuta u pozadinu'
- **dzwonić (bić) na alarm** 'objavljivati zvonom kakvu opasnost, tj. upozoravati na opasnost, na potrebu za akcijom'

F

- **falszywa nuta, falszywy akord** 'neiskrenost, dvoličnost, neistinitost'

G

- **głos jak dzwon** 'zvonak glas koji se daleko čuje'
- **głos narodu** 'javno mnijenje, stav i mišljenje naroda o čemu'
- **głos wołającego na puszczy/na pustyni** 'uzaludno upozoravanje, uzaludan poziv na što dobro ili za pomoć, vapaj bez odaziva'
- **grać drugie skrzypce** 'imati nevažnu (drugorazrednu) funkciju, biti zapostavljen (zanemaren)'
- **grać jak Paganini** 'izvanredno svirati na violini, biti virtuoz'
- **grać na dwóch fortepianach/na dwa fortepiany** 'istovremeno djelovati u dva područja ili smjera koja su često suprotna i međusobno se isključuju; biti dvoličan'
- **grać pierwsze skrzypce** 'imati važnu (rukovodeću, prvorazrednu) funkciju (položaj), biti na prvom mjestu, voditi glavnu riječ'
- **grać, spiewać itp. na cały regulator** 'što je moguće jačim glasom, najglasnije'
- **grać/zagrać komuś na (po) nosie** 'omalovažavati, podcjenjivati koga, izrugivati se komu, živcirati koga'
- **grać/zagrać komuś na nerwach** 'razdraživati, nervirati *koga*, izbaciti *koga* iz ravnoteže'
- **gwizdać na coś** 'ne držati do *čega*, ne voditi brigu o *čemu*, ne poštivati *koga* ili *što*, ne uvažavati ono što *tko* radi, govori, savjetuje itd'

H

- **harfa Słowackiego** 'poezija (talent) Słowackoga'

I

- **inaczej śpiewać** 'popustiti, spustiti ton'
- **istny cymbał** 'pravi kreten'

J

- **jak dudy grają, tak skaczą** 'raditi (postupati) po *čijoj* volji, činiti ono što i kako drugi hoće', 'biti *komu* slijepo poslušan'
- **jak dudy nadmiesz, tak grają** 'prema radu bit će i rezultati'
- **jak dzwon** 'nešto vrlo snažno, pouzdano'
- **jak rak świśnie, jak rak świśnie, a ryba piśnie** 'nikad, to se neće nikad dogoditi (desiti)'
- **jak z koziej dupy trąba** 'nešto besmisleno ili netko neuspješan, beskoristan'

K

- **kiszki *komuś* marsza grają** 'netko jako gladan, osoba kojoj kruli u želucu od gladi'
- **kocia muzyka** 'neskladno i loše pjevanje ili sviranje, neugodna muzika; lupanje u metalne predmete, zviždanje, buka i razni glasni zvukovi koji se proizvode s ciljem da se nekoga nanervira ili da se nekome ne dopusti da dođe do glasa'
- **koniec pieśni, cześć pieśni** 'svršetak je čega, gotovo je'
- **ktoś do tańca i do różańca** 'netko tko se umije i zabavlja i dobro raditi, tko se snalazi u svim životnim prilikama, netko svestran i na koga možemo računati u raznim situacijama'

Ł

- **łabędzi śpiew** 'posljednje djelo koje se smatra osobito važnim, djelo kojim se zaokružuje *čiji* opus'; 'posljednji uspješni ostvaraj kakva talenta'

M

- **mieć (dobre, wyculone, wprawne, czujne itp.) ucho** 'imati odlično razvijen sluh, dobro čuti'
- **mieć prawo głosu** '(imati) pravo sudjelovanja u odlučivanju i biranju, pravo iskazivanja svoga mišljenja'
- **mieć przegwizdane** 'propalo je što *komu*'
- **mieć słowiczy głos** 'imati lijep glas, lijepo pjevati'
- **mieć takt** 'znati se ponašati'

- **mieć, zyskać rozgłos** 'biti poznat po čemu'
- **mówić [powtarzać i in.] (coś) jak katarynka** 'brzo pričati ili ponavljati jedno te isto'

N

- **na cały głos/ na całe gardło** 'što je moguće jačim glasom, najglasnije'
- **na pół gwizdka** 'ne angažirati se u potpunosti'
- **nabrać rozgłosu** 'proslaviti se diljem svijeta'
- **nadać czemu rozgłos** 'učiniti da se pročuje'
- **nadać/nadawać czemu ton** 'dati/davati (odrediti/određivati) stil (ugodaj, usmjerenje, način) čega'
- **napięty jak struna** 'biti vrlo razdražljiv, nervozan, napet'
- **nie mieć taktu** 'ne znati se ponašati'
- **nie wie, w jakie dudy dąć** 'ne zna odakle početi ili što činiti'
- **niech kogo piorun świśnie** 'neka koga grom ošine'
- **niedźwiedź zdechł, dudy w miech** 'prekid, završetak čega'

O

- **obliczać głosy** 'brojanje listića kojima su se glasači izjasnili tijekom izbora'
- **od wielkiego dzwonu** 'na velike blagdane, na velike svečanosti; rijetko'
- **ostatni akord** 'radnja, pojava, događaj kojim se nešto završava'
- **ostatni dzwonek** 'posljednji trenutak, prilika da se nešto bitno učini ili donese odluka'

P

- **piąć hymny pochwalne na cześć kogoś, czegoś, piąć peany na czyjaś cześć** 'ulizivački hvaliti koga, što'; 'odavati počast, slaviti koga, što'
- **pierwsze skrzypce** 'najvažnija (najmoćnija) osoba, osoba koja svime upravlja, onaj koji ima glavnu riječ u čemu, najznačajniji predstavnik'
- **pieśń (melodia, muzyka) przyszłości** 'nešto daleko i nestalno, nešto s malo izgleda za uspjeh i nesigurno'
- **podbijać komuś bębenka** 1. 'laskati komu', 2. 'potpirivati (podjarivati) koga'
- **podnieść głos sprzeciwu** 'usprotiviti se, odlučno izricati svoje mišljenje, jasno se izjašnjavati protiv koga ili čega, protiviti se komu ili čemu'
- **podnosić/podnieść głos** 'podviknuti/podvikivati obično u uzbuđenju (ljutnji), oštro podviknuti/podvikivati'

- **powtarzać jak zacięta płyta** 'stalno ponavljati, govoriti jedno te isto'
- **pójść w tango** 'početi piti'
- **pusty dźwięk** 'nešto beznačajno, nevažno, bezvrijedno; izraz, riječ koja za nekoga nema nikakvo značenje'
- **puszczać/puścić kogoś w trąbę** 'prekinuti s kim, ostaviti, napustiti *koga*'

R

- **rajska (anielska, boska, niebiańska) muzyka** 'nešto vrlo ugodno, nešto što zvuči izuzetno, prekrasno'
- **rajskie dźwięki** 'nešto divno, očaravajuće'
- **robić coś jak z nut** 'raditi što precizno i lako, bez poteškoća i bez oklijevanja'
- **robić/zrobić kogoś w trąbę** 'prevariti koga, podvaliti kome, nadmudriti nekog, namagarčiti'
- **rozdziierać uszy, uszy bolą (puchną, pękają, więdną) od czegoś** 'jako smeta komu što, teško je i čuti što'
- **rozgłosić/rozgłaszać (roztrąbić/trąbić) na wszystkie strony co** 'široko razglasiti/razglašavati, obznanići/obznanjivati u javnosti'
- **rozpuścić głos** 'urediti s lošom namjerom da se što počne govoriti'

S

- **schować dudy w miech** 'priznati poraz, povući se'
- **serce jak dzwon** 'zdruvo, snažno srce'
- **serce śpiewa** '*tko* je dobre volje, *tko* se veseli'
- **słoń komuś nadepnął na ucho** 'nemuzikalna osoba, osoba s potpunim nedostatkom glazbenog sluha'
- **słyszy że dzwonią, ale nie wie w którym kościele** 'nije uspješno usvojio, nije dobro izveo, loše imitira čiji rad, ukus ili postupak; samo naslućuje (kad tko nešto izradi s nedovoljno poznavanja ili s poznavanjem pravila iz druge ruke, kad loše oponaša modne detalje u odijevanju i sl.)'
- **sprawić, wyprawić komuś bal** 'posvađati, obračunati se s *kim*'
- **spuszczać/spuścić z tonu** 'ublažiti oštrinu govora, početi (nastaviti) mirnije (smirenije) govoriti, iznijeti umjereniji stav'; 'postati skromniji u svojim zahtjevima'
- **stara śpiewka, stara (ograna) melodia** 'nešto već sasvim poznato, nešto otrcano'

Ś

- **śpiewać baranim głosem** 1. 'plakati', 2. neugodno, kreštavo i krivo pjevati'
- **śpiewać czyjaś piosenkę** 'slagati se s kim u svemu, kimati glavom, bivati pod čijim utjecajem i dijeliti isto mišljenje'
- **śpiewać jak anioł (bogini)** 'prekrasno pjevati'
- **śpiewać jak kanarek** 'jako lijepo pjevati'
- **śpiewać jak ptak** 'lijepo pjevati'
- **śpiewać jak skowronek** 'lijepo i radosno pjevati'
- **śpiewać jak słowik** 'jako lijepo pjevati'
- **śpiewać na inną nutę** 'promijeniti temu razgovora, ponašanje, stav itd.'
- **śpiewać pierwszym głosem, zawodzić pieśń** 'zapjevati ili izdvajati se glasom, održavajući pojedine visoke note u skupnoj pjesmi dulje od drugih'
- **śpiewać sobie a muzom** 'pjevati isključivo za sebe, za svoje zadovoljstvo'
- **śpiewać swoją śpiewkę** 'ponavljati, govoriti, raditi uvijek jedno te isto'
- **śpiewać tę samą piosenkę, śpiewać zwykłą piosenkę** 'ponavljati, govoriti, raditi uvijek jedno te isto'

T

- **ta sama piosenka, zwykła (ta sama) śpiewka, wciąż ta sama śpiewka** 'ponavljati, govoriti, raditi uvijek jedno te isto'
- **tańczyć jak ktoś komuś zagra** 'raditi (postupati) po *čijoj* volji, činiti ono što i kako drugi hoće', 'biti *komu* slijepo poslušan'
- **tańczyć koło czegoś** 'truditi se *oko čega*, starati se *o čemu*, nastojati *na čemu, oko čega*'.
- **tańczyć koło kogo, przed kim** 'ugađati kome (kako bi se što postiglo)'
- **tańczyć na wulkanie** 'vrlo opasna (rizična) aktivnost'
- **tańczyć/skakać komuś po głowie** 'raditi s kim što je koga volja, iskorištavati čiju dobrotu i strpljivost'
- **tępę, stępieale ucho** 'nemati sluha, biti nemuzikalan'
- **trąba jerychońska** 'nesposobnjaković, nemarna osoba'
- **trąbić o czymś na cały świat** 'svuda razglašavati *što*'
- **trele słowicze** 'lijepo pjevanje'

U

- **uderzać w czułą strunę, poruszać czułą strunę, trafiać w czułą strunę** 'postupkom ili riječima povrijediti koga'
- **uderzać w struny liry** 'pisati poeziju'
- **uderzać w wielki dzwon** 'široko razglasiti/razglašavati, obznaniti/obznanjivati u javnosti'
- **uderzać we właściwą strunę** 'učiniti nekome ono što želi'
- **uderzać/uderzyć w <jakiś> ton (nutę)** 'naglašavati, dati svom iskazu neka karakteristična obilježja, značajke'
- **uderzyć w strunę** 'razdragati koga, ganuti koga, ugoditi komu, učiniti po volji komu'
- **usłyszeć dzwon weselny** 'tko će uskoro imati crkveno vjenčanje'

W

- **w jedną dudkę dmuchać** 'pokazivati svoje slaganje s kim, postupati poput koga, prihvaćati čije stavove (djelovanje), pristajati uz koga'
- **wolać, krzyczeć wielkim głosem** 'jako glasno, prodorno'
- **wybijać/wybić kogoś z rytmu (ze snu)** 'uzruci/uzrucivati koga, dovesti/dovoditi koga u stanje razdraženosti (zbunjenosti, nesigurnosti)', 'izazvati koga da se prestane normalno ponašati, razbjesniti'
- **wystrychnąć, wykierować kogo na dudka** značenja 'napraviti budalu od koga, ismijati koga'

Z

- **zachować się jak ostatni cymbał** 'ponašati se kao zadnji kreten'
- **zawracać (kręcić) gitarę** 'dugotrajno govoriti, otezati što'
- **zdzierać gardło** 'govoriti, vikati, pjevati mnogo i glasno, do promuklosti; naprezati se prilikom govora, vikanja, pjevanja'
- **ze słuchu** 'pjevati, svirati i sl. bez nota, napamet'
- **ze śpiewem (z uśmiechem) na ustach** 'radosno, voljno'
- **zęby dzwonią komu (ze strachu)** 'tko se jako boji, tko je u velikom strahu (šoku)'
- **znać się na czymś jak koziół na katarynce** 'ne razumjeti se ni u što, nemati pojma'
- **znać się na czymś jak wielbłąd na skrzypcach** 'uopće se ne razumjeti u što, ništa ne znati o čemu'

8.3 POPIS UKRAJINSKIH FRAZEMA

А

- **(ані) ні слуху, (ані) ні духу** *про кого, що, від кого, чого* 'nema koga, čega, nema ni najmanje vijesti (naznake) o kome, o čemu, nestati, ne javljati se'
- **аж пищить (пищав, пищала, пицало)** 1. 'tko se nalazi u teškoj situaciji, 2. što se odvija, zbiva itd. vrlo intenzivno, neutaživa želja da se nešto brže izvrši, realizira'

Б

- **бабин смик** 'momak koji se ženi starom bogatom ženom'
- **бас урвався (увірвався)** *кому* 'izgubio je snagu, moć *tko*; nekome je došao kraj, netko je izgubio priliku da se obogati ili zaradi na čemu, da vlada nad kim'
- **басом дивитися (поглядати)** 'gledati krivim okom'
- **бити (дзвонити) у всі (в усі) дзвони, дзвонити (видзвонювати) в усі дзвони** 'široko razglasiti/razglašavati, obznaniti/obznanjivati u javnosti'
- **білий танець** 'ples na koji žene pozivaju muškarce'

В

- **в один голос/ в одне горло** 'jednoglasno, jednodušno, svi zajedno'
- **в одну дудку грати з ким** 'pokazivati svoje slaganje s *kim*, postupati poput *koga*, prihvaćati *čije* stavove (djelovanje), pristajati uz *koga*'
- **в тоні що** 'u skladu (*s čim*)'
- **вдарити по струні** 'razdragati *koga*, ganuti *koga*, ugoditi *komu*, učiniti po volji *komu*'
- **вести (водити) перед** 'zapjevati ili izdvajati se glasom, održavajući pojedine visoke note u skupnoj pjesmi dulje od drugih'
- **від дзвінка до дзвінка** 'u potpunosti, bez ikakvog prekida; od početka do kraja'
- **віддати голос за когось** 'glasati za *koga*'
- **відповідати (відповісти, говорити, сказати і т. ін.) в тон** 'odgovarati (govoriti) sugovorniku istom intonacijom, istim raspoloženjem itd. kakvim on govori'
- **во все горло (всю горлянку)** 'na sav glas, vrlo glasno [povikati/vikati i sl.]'
- **вухо (вуха) різати/дерати, вуха в'януть** 'jako smeta *komu* što, teško je i čuti što'

Г

- **голос (глас) волаючого (вопіючого) в пустелі (в пустині)** 'uzaludno upozoravanje, uzaludan poziv na što dobro ili za pomoć, vapaj bez odaziva'
- **голос народу** 'javno mnijenje, stav i mišljenje naroda o čemu'
- **гопака одирати (садити і т. ін.)** 'plesati gopak sa zanosom'
- **грати другу скрипку** 'imati nevažnu (drugorazrednu) funkciju, biti zapostavljen (zanemaren)'
- **грати мов Паганіні** 'izvanredno svirati na violini, biti virtuoz'
- **грати на болючій струні** 'postupkom ili riječima povrijediti koga'
- **грати на нервах чийх (кому)** 'razdraživati, nervirati koga, izbaciti koga iz ravnoteže'
- **грати першу скрипку** 'imati važnu (rukovodeću, prvorazrednu) funkciju (položaj), biti na prvom mjestu, voditi glavnu riječ'
- **гроб (гріб) з музикою** 'nešto jako loše, bezizlazno, nerješivo'

Д

- **давати/дати концерти** 1.'činiti, raditi nešto neuobičajeno, rizično, nesigurno itd.', 2. 'započinjati svađu, tuču'
- **дзвонити (бити) на сполох (на гвалт, на тривогу)** 'objavljivati zvonom kakvu opasnost, tj. upozoravati na opasnost, na potrebu za akcijom'
- **дзвонити (видзвонювати, ляскати, цокотіти і т. ін.) зубами** 'tko se jako boji, tko je u velikom strahu (šoku)'
- **дзвонить у вухах (у голові)** 'osjećaj zvonjave, zujanja u ušima (u glavi) uzrokovan napetošću, slabošću itd.'
- **довга пісня** 'nešto što zahtjeva mnogo vremena, što se ne može brzo odraditi, ispričati'
- **друга скрипка** 'zapostavljena (zanemarena, nevažna) osoba, osoba na drugorazrednom položaju, osoba koja je gurnuta u pozadinu'
- **дути в чужу (чию) дудку** 'ulagivati se komu prihvaćajući njegove stavove, dodvoravati se komu, pristajati uz koga'

Е

- **еолова арфа** 'jako osjetljiva, delikatna osoba; osoba koju je lako nagovoriti na što'

- з іншого лібрето 'ono što se neposredno ne tiče teme, razgovora, stvari itd'
- з іншої (з другої, не з тієї і т. ін.) опери 'ono što se neposredno ne tiče teme, razgovora, stvari itd'
- з корабля та на бал 'odmah, ne oklijevajući, bez odugovlačenja'
- задати/задавати (дати/давати) тон чому/у чому 'dati/davati (odrediti/određivati) stil (ugodaј, usmjerenje, način) čega'
- заключний (завершальний, сильний і т. ін) акорд 'radnja, pojava, događaj kojim se nešto završava'
- закручувати одну і ту ж пластинку, заводити пластинку 'stalno ponavljati, govoriti jedno te isto'
- зачіпати (зачепити) струни душі (серця) 'duboko dirnuti, uzbuditi'
- збивати (збити) з такту кого 'uzrjajati/uzrjavati koga, dovesti/dovoditi koga u stanje razdraženosti (zbunjenosti, nesigurnosti)'; 'izazvati koga da se prestane normalno ponašati, razbjesniti'
- змінити (знизити) тон 'ublažiti oštrinu govora, početi (nastaviti) mirnije (smirenije) govoriti, iznijeti umjereniji stav'
- змінити/змінювати тему (пластинку) 'promijeniti/mijenjati stav (način razmišljanja), postupiti/postupati drugačije (na nov način)'

I

- і швець, і жнець, і на (в) дуду грець 'netko tko se umije i zabavljati i dobro raditi, tko se snalazi u svim životnim prilikama, netko svestran i na koga možemo računati u raznim situacijama'
- інша пісня '<to je> nešto <sasvim> drugo, <to je> druga stvar, to se razlikuje od svega'

Й

- [й] голосу не відводити/не відвести 'izgubiti sposobnost govorenja, razgovaranja'

К

- кишки грають/заграють марш у кого 'netko jako gladan, osoba kojoj kruli u želucu od gladi'
- котрячий концерт 'neskladno i loše pjevanje ili sviranje, neugodna muzika'

Л

- **лебединий спів, лебедина пісня** 'posljednje djelo koje se smatra osobito važnim, djelo kojim se zaokružuje *čiji* opus'; 'posljednji uspješni ostvaraj kakva talenta'

М

- **мати почуття такту** 'znati se ponašati'
- **мати право голосу** '(imati) pravo sudjelovanja u odlučivanju i biranju, pravo iskazivanja svoga mišljenja'
- **мов (наче і т. ін.) у труби трублять про кого, що** 'mного приčaju, govore o nekome, nečemu'

Н

- **на бас брати кого** 'ismijavati *koga*, izvrgnuti podsmijehu *koga*'
- **на весь (на повний, у повний) голос** 'što je moguće jačim glasom, najglasnije'
- **на високих нотах** 'povišenim glasom (govoriti i sl.) zbog ljutnje, ogorčenosti, nezadovoljstva'
- **на одній ноті** 'monotono, jednolično'
- **на приступ трубити (кликати і т. ін.** 'davati signal za napad, ataku'
- **настроювати (настроїти) на тон який кого** 'izazivati određeno raspoloženje kod nekoga'
- **не мати почуття такту** 'ne znati se ponašati'
- **не своїм (нелюдським, несамовитим) голосом [кричати, верещати...]** 'jako glasno, prodorno'
- **ні звуку** 'apsolutna tišina, šutnja'; 'šutjeti, ne odgovarati na što'

П

- **перепався (перепалася) на смик** 'jako omršavjela, oslabjela, oboljela osoba'
- **перетягати (перетягти) струну)** 'djelovati, dokazivati, iskoristavati neke mogućnosti najviše što se može, do krajnjih granica'
- **перша скрипка** 'najvažnija (najmoćnija) osoba, osoba koja svime upravlja, onaj koji ima glavnu riječ u čemu, najznačajniji predstavnik'
- **підвищувати (підвищити і т. ін.) тон** 'podviknuti/podvikivati obično u uzbuđenju (ljutnji), oštro podviknuti/podvikivati'

- **піднімати (підіймати, підносити і т .ін.)/підняти (підійняти, піднести і т. ін.)** **голос** 'usprotiviti se, odlučno izricati svoje mišljenje, jasno se izjašnjavati protiv koga ili čega, protiviti se komu ili čemu'; 'početi govoriti'; 'povisiti ton'
- **по слуху** 'pjevati, svirati i sl. bez nota, napamet'
- **подавати/подати <свій> голос за кого-що** 'podupirati koga ili što, biti na čijoj strani, javno se izjašnjavati u čiju korist'
- **поставити іншу (перевернути) пластинку** 'promijeniti/mijenjati stav (način razmišljanja), postupiti/postupati drugačije (na nov način)'
- **потанцювати і поскакати циганської халяндри** 'upasti u nevolju'
- **потрапляти (втрапляти)/ потрапити (утрапити) в ритм чого, який** 'ponašati se kao drugi, prema određenim pravilima, kanonima, stilu, redu itd.'
- **потрапляти (потрапити, попадати, попасти) в тон кому** 'pogoditi čiju volju, želju'
- **почути весільні дзвони** 'tko će uskoro imati crkveno vjenčanje'
- **правити бал** 'upravljati, gospodariti, vladati itd.' i
- **продзвонити по душі** 'obavijestiti o čijoj smrti udaranjem u zvona'
- **проспівана (доспівана, скінчена) пісенька чия** 'prošlo je čije vrijeme, završilo je čije djelovanje (aktivnost), došao je čiji kraj; završiti svoju ulogu ili završiti s neuspjehom'
- **пускати (ловити)/пустити (зловити) півня** 'ispuštati krive zvukove tijekom pjevanja ili recitiranja'
- **пустий (порожній) звук** 'nešto beznačajno, nevažno, bezvrijedno'

Р

- **райська (ангельська, божественна, небесна) музика** 'nešto vrlo ugodno, nešto što zvuči izuzetno, prekrasno'
- **райські звуки** 'nešto divno, ocharavajuće'
- **рахувати голоси** 'brojanje listića kojima su se glasači izjasnili tijekom izbora'
- **розпускати/розпустити голос** 'bez suzdržavanja, jako glasno, svom silom vikati, pjevati itd.'

С

- **серце (душа, все) співає у кому, у кого** 'tko je dobre volje, tko se veseli'

- **скакати так, як заграє хто** 'raditi (postupati) po *čijoj* volji, činiti ono što i kako drugi hoće', 'biti *komu* slijepo poslušan'
- **скінчити свою пісню** 'ne biti više sposoban/valjan za što; propasti'
- **слон (ведмідь) на вухо наступив кому, бик на вухо ратицею наступив** 'nemuzikalna osoba, osoba s potpunim nedostatkom glazbenog sluha'
- **співати (вести) тієї <ж (самої, своєї)>** 'ponavljati, govoriti, raditi uvijek jedno te isto'
- **співати (виводити, розливатися, заливатися) соловейком (солов'єм)** 's prekomjernim žarom dugo i ponosito raspredati, govoriti o nečemu'
- **співати (заспівати) іншої пісні (іншу пісню)** 'izmijeniti postupak, udariti u druge žice, drukčije govoriti'
- **співати алілуя кому, чому, співати осанну кому, чому, співати хвалу кому, чому, співати славу кому, чому** 1. 'ulizivački hvaliti *koga, što*'; 2. 'odavati počast, slaviti *koga, što*'
- **співати в інший тон** 'promijeniti temu razgovora, ponašanje, stav itd.'
- **співати відхідну кому, чому** 'smatrati *koga, što* osuđenim na propast, uništenje; opraštati se *s kim, čim* za svagda'
- **співати гімн (гімна) кому, чому, співати дифірамби кому, чому** 1. 'ulizivački hvaliti *koga, što*'; 2. 'odavati počast, slaviti *koga, što*'
- **співати з чужого голосу** 'slagati se s kim u svemu, kimati glavom, bivati pod čijim utjecajem i dijeliti isto mišljenje'
- **співати інакше (інше і т. ін.)** 'popustiti, spustiti ton'
- **співати лазаря** 1. 'tražiti milostinju; prositi', 2. 'žaliti se, glumiti nesretnika pogođenog teškom sudbinom'
- **співати мов ангел (богиня)** 'prekrasno pjevati'
- **співати мов жайворонок** 'lijepo i radosno pjevati'
- **співати мов птах** 'lijepo pjevati'
- **співати не тієї (не тії)** 'izmijeniti postupak, udariti u druge žice, drukčije govoriti'
- **співати однієї й тієї <ж>** 'ponavljati, govoriti, raditi uvijek jedno te isto'
- **співати пісеньку чию** 'slagati se s kim u svemu, kimati glavom, bivati pod čijim utjecajem i dijeliti isto mišljenje'
- **співати як соловейко (соловей)** 'jako lijepo pjevati'
- **співати, як жаба на кладці** 'loše i neugodno pjevati'
- **співати, як канарка** 'jako lijepo pjevati'

- **співати, як муха в глечики** 'loše i neugodno pjevati'
- **співати, як півень на току** 'loše i neugodno pjevati'
- **співати, як поросля в тину/під лавкою** 'loše i neugodno pjevati'
- **стара (давня) пісня** 'nešto već sasvim poznato, nešto otrcano'

Т

- **танцювати від печі** 'krenuti od polazne točke; tražiti uzrok, početak čega'
- **танцювати під чужу (чию) дудку** 'raditi (postupati) po čijoj volji, činiti ono što i kako drugi hoće', 'biti *komu* slijepo poslušan'
- **тонке вухо у кого** 'imati odlično razvijen sluh, dobro čuti'
- **трубити в кулак** 1. 'trpjeti nestašicu, neimaštinu, glad', 2. 'plakati zbog nezadovoljstva, uvrede'

У

- **у гопки йти** 'plesati'
- **у свинячий (у чортів) голос** 'jako kasno, ne na vrijeme'

Ф

- **фальшива нота** 'neiskrenost, dvoličnost, neistinitost'

Х

- **ходити [як (мов, немов і т. ін.)] по струні** 'biti poslušan, raditi sve jasno i bez greške'

Ц

- **це музика для вух** 'nešto uhu ugodno, lijep zvuk; dobre vijesti i nešto dugo očekivano'

Я

- **як (коли, доки, поки) рак свисне** 'nikad, to se neće nikad dogoditi (desiti)'
- **як (мов, ніби і т. ін.) глухому музика треба, потрібно і т. ін.** 'nešto sasvim nepotrebno, suvišno'
- **як (мов, ніби) ієрихонська (єрихонська, ярихонська) труба** 'vrlo glasno, gromoglasno'
- **як (наче і т. ін.) по нотах** 'raditi što precizno i lako, bez poteškoća i bez oklijevanja'
- **як дзвін** 'nešto vrlo snažno, pouzdano'

- **як у спасівку соловейко заспіває 'nikad, to se neće nikad dogoditi (desiti)'**

9 LITERATURA

- Demydenko, G. G. = Демиденко, Г. Г. (2017). Вираження танцювальної культури українців засобами фразеології. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, (16), 77-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2017_16_11 [Pristup: 11.11.2021.]
- Dubisz, S. (2021). Słowa i słówka. Poświętecznie o dudkach, dudach, gajdach i cymbałach. *Poradnik Językowy*, 780(1), 103-107. URL: http://www.poradnikjezykowy.uw.edu.pl/wydania/poradnik_jezykowy.780.2021.01.pdf [Pristup: 06.11.2021.]
- Dugandžić, A. (2019). *Somatski frazemi u hrvatskom i ukrajinskom jeziku*. Doktorski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:573474> [Pristup: 06.11.2021.]
- Fink, Ž. (2014). Hrvatski i ruski frazemi sa sastavnicama ton i тон. U: Dobříková, M. (ur.), *Frazeologické štúdie VI. Hudobné motívy vo frazeológii*. Bratislava: Univerzita Komenského, 70-81.
- Fink-Arsovski, Ž. (2002). *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: FF Press.
- Hrnjak, A. (2017). *Frazeologija u rodnome okviru. Rodni elementi u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji*. Zagreb: Knjigra.
- Kovačević, B. (2012). *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Kovačević, B. (2014a). Medvjeda usluga i labuđi pjev. *Hrvatski jezik*, 1(1), 29-30.
- Kovačević, B. (2014b). Tko to tamo pjeva i kako? U: Dobříková, M. (ur.), *Frazeologické štúdie VI. Hudobné motívy vo frazeológii*. Bratislava: Univerzita Komenského, 133-143.
- Menac, A. (2007). *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.
- Mihaljević, M., i Kovačević, B. (2006). Frazemi kroz funkcionalne stilove. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 53(1), 1-15. URL: <https://hrcak.srce.hr/16627> [Pristup: 24.07.2021.]
- Opašić, M. (2011). Od A do Ž o istraživanjima hrvatske frazeologije. *FLUMINENSIA: časopis za filološka istraživanja*, 23(2), 188-190. URL: <https://hrcak.srce.hr/82468> [Pristup: 24.07.2021.]

- Opašić, M. (2014a). Općeeuropski frazemi hrvatskoga jezika u Rječniku stranih riječi Bratoljuba Klaića. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 40(2), 411-434. URL: <https://hrcak.srce.hr/131492> [Pristup: 13.08.2021.]
- Opašić, M. (2014b). Svijet glazbe u hrvatskoj i njemačkoj frazeologiji. U: Dobříková, M. (ur.), *Frazeologické štúdie VI. Hudobné motívy vo frazeológii*. Bratislava: Univerzita Komenského, 245-256.
- Opašić, M. (2016). Hrvatski i slovački frazemi sa sastavnicom iz semantičkoga polja glazbe. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 42(2), 563-585. URL: <https://hrcak.srce.hr/177798> [Pristup: 11.11.2021.]
- Pintarić, N. (2002). *Pragmami u komunikaciji*. Zagreb: FF press. URL: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg%3A1611/datastream/FILE0/view> [Pristup: 24. 11. 2021.]
- Pintarić, N. (2010). *Pragmatični svijet osjetilnosti (poljsko-hrvatska komparativna studija)* [online]. Zagreb: FF Press. URL: <https://openbooks.ffzg.unizg.hr/index.php/FFpress/catalog/view/84/137/6192> [Pristup: 09. 11. 2021.]
- Pintarić, N., Komorowska, E., i Ribarova, S. (2017). Zajednički korijeni naziva narodnih glazbala u odabranim slavenskim jezicima. U: Kovačević, Z., Vidović Bolt, I. (ur.), *Život mora biti djelo duha. Zbornik posvećen Dubravki Sesar*. Zagreb: Disput, 229-248.
- Pintarić, N., Tibenská, E., i Komorowska, E. (2018). Slični korijeni ornitonima i njihova pragmatična uporaba u odabranim slavenskim jezicima. *Tabula: časopis Filozofskog fakulteta, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli*, (15), 210-234. URL: <https://hrcak.srce.hr/205050> [Pristup: 11.11.2021.]
- Reich, T. (1985). *Muzička čitanka za mlade prijatelje muzike XX*. Zagreb: Školska knjiga.
- Užčenko, V. D., Užčenko, D. V. = Ужченко, В. Д., Ужченко, Д. В. (2005). *Фразеологія сучасної української мови. Посібник для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів*. Луганськ: Альма-матер.
- Vidović Bolt, I. (2011). *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji I*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

- Vidović Bolt, I. (2014). Tko pjeva, zlo ne misli. Na primjeru hrvatskih i poljskih zoonimskih frazema. U: Dobříková, M. (ur.), *Frazeologické štúdie VI. Hudobné motívy vo frazeológii*. Bratislava: Univerzita Komenského, 328-336.
- Wysoczański, W. (2014). Frazeologizmy związane z muzyką w wybranych językach słowiańskich. Paralelizmy frazeologiczne. U: Dobříková, M. (ur.), *Frazeologické štúdie VI. Hudobné motívy vo frazeológii*. Bratislava: Univerzita Komenského, 348-361.

RJEČNICI I PRIRUČNICI

- Bilonoženko, V. M. = Білоноженко, В. М. et al. (2003). *Словник фразеологізмів української мови*. Київ: Наукова думка.
- Bruce-Mitford, M. (2008). *Signs & symbols: An illustrated guide to their origins and meanings*. London: Dorling Kindersley.
- Dearling, R. (2005). *Enciklopedija glazbala*. Zagreb: Znanje.
- Dubisz S. (ur.) (2004). *Uniwersalny słownik języka polskiego* [CD-ROM]. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Fink-Arsovski, Ž. et al. (2006). *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*. Zagreb: Knjigra.
- Fliciński, P. (2012). *Współczesny słownik frazeologiczny* [online]. Wydawnictwo IBIS. https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/25561/1/Piotr%20Flici%20c5%84ski_Wspolczesny_sownik_frazeologiczny_author%27s%20version.pdf [Pristup: 17.07.2021.]
- Giel, K. (2017). *Mały słownik frazeologiczny chorwacko-polski i polsko-chorwacki dla studentów kroatystyki* [online]. Poznań: Wydawnictwo naukowe. URL: https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/21604/1/Giel_maly%20sownik%20frazeologiczny_dodruk_2017_MT.pdf [Pristup: 18.07.2021.]
- Jojić, Lj. (ur.) (2015). *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga. [kratica VRH]
- Kovačević, K. (ur.) (1971-1977). *Muzička enciklopedija I-III*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod. [kratica ME]
- Ladan, T. (2006). *Etymologicon*. Zagreb: Masmedia.
- Latusek, A. (red.) (2009). *Wielki słownik frazeologiczny*. Kraków: Krakowskie Wydawnictwo Naukowe.

- Matešić, J. (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Menac, A., Fink-Arsovski, Ž., Venturin, R. (2014). *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak
- Menac, A., Pintarić, N. (1986). *Hrvatskosrpsko-poljski frazeološki rječnik*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za lingvistiku.
- Menac, A., Trostinska, R. I. (1985). *Hrvatskosrpsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za lingvistiku.
- Опас'куї, Је. = Онацький, Є. (1959). *Українська мала енциклопедія: Літеру К-Ком*. Буенос-Айрес: Накладом Адміністрації УПАЦ в Аргентині. URL: http://history.org.ua/LiberUA/UkrMalaEnts5_1959/UkrMalaEnts5_1959.pdf [Pristup: 12.11.2021.]
- Skorupka, S. (1967-1968). *Słownik frazeologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wiedza powszechna.
- Užčenko, V. D., Užčenko, D. V. = Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. (1998). *Фраzeологічний словник української мови*. Київ: Освіта.
- Vidović Bolt, I. et al. (2017). *Rječnik hrvatskih animalističkih frazema*. Zagreb: Školska knjiga.

ELEKTRONIČKI IZVORI

- „Chocholi taniec i jego symbolika“. (n.d.). URL: <https://klp.pl/wesele/a-11081.html> [Pristup: 06. 11. 2021.]
- „Еолова арфа фразеологізм значення“. (n.d.). URL: <http://korusno-znatu.in.ua/frazeologizmy/eolova-arfa/> [Pristup: 16.10.2021.].
- „У свинячий голос“. (n.d.). URL: <https://ukr-mova.in.ua/library/frazeologizmu/u-svunyachuj-golos> [Pristup: 06.11.2021.]
- „Що означає не співай лазаря“. (n.d.). URL: <https://kerchtt.ru/uk/chto-oznachaet-ne-poi-lazarya-lazarya-pet---znachenie-i-proishozhdenie/> [Pristup: 06.11.2021.]
- Baza frazema hrvatskoga jezika URL: <http://frazemi.ihjj.hr/>
- Fink-Arsovski, Ž., Kovačević, B., Hrnjak A. (2017). *Bibliografija hrvatske frazeologije. Frazeobibliografski rječnik*. Zagreb: Knjižica. URL: http://www.knjižica.hr/wp-content/uploads/2017/12/bibliograf_hrv_fraz-frazeolos_rjec.pdf [Pristup: 06.11.2021.]
- Google mrežni pretraživač URL: www.google.hr

- Hrvatska enciklopedija. URL: <https://www.enciklopedija.hr/> [kratica HE]
- Hrvatska jezična riznica. URL: <http://riznica.ihjj.hr/>
- Hrvatski jezični portal. URL: <http://hjp.znanje.hr/> [kratica HJP]
- Opačić, N. (2016). *I komarac je komu muzika*. URL: <https://www.matica.hr/vijenac/580/i-komarac-je-komu-muzika-25709/> [Pristup: 06.11.2021.]
- Proleksis enciklopedija. URL: <https://proleksis.lzmk.hr/> [kratica PE]
- Slovnyk ukrajins'koji movu = Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/> [kratica SUM]
- Słownik języka polskiego pod redakcją W. Doroszewskiego. URL: <http://doroszewski.pwn.pl/> [kratica SJPDor]
- Wielki słownik języka polskiego. URL: <https://wsjp.pl/> [kratica WSJP]
- Wyrwas, K. (2004). [Co oznacza związek frazeologiczny śpiewać sobie a muzom?] URL: http://www.poradniajezykowa.us.edu.pl/baza_archiwum.php?POZYCJA=2220&AKCJA=&TEMAT=Wszystkie&NYP=&WYRAZ=s [Pristup: 06.11.2021.]

10 SAŽETAK

Cilj ovog rada je komparirati poljske, ukrajinske i hrvatske frazeme iz semantičkog polja glazbe, ukazati na njihove sličnosti i razlike te semantičkom analizom utvrditi njihovo podrijetlo, značenje i motiviranost odnosno pozadinsku sliku. Na temelju analizirane građe moguće je uočiti kako postoje tri skupine frazema: oni koji se i sastavnicom i značenjem odnose na glazbu, oni koji se samo sastavnicom odnose na nju te oni koji se samo značenjem odnose na koncept glazbe. Semantičkom analizom utvrđeno je da su frazemi prije svega motivirani značenjima glazbenih termina i izgledom ili funkcijom pojedinog glazbala te da je pozadinska slika najčešće povezana s povijesnim događajima, običajima i signalnom funkcijom koju su glazbala u prošlosti imala. Analiza je također pokazala da frazemi najčešće bivaju u potpunom ili djelomičnom ekvivalencijskom odnosu, međutim, postoji i manja skupina frazema kojima nije moguće pronaći ekvivalent iz glazbenog frazeološkog repertoara i oni koje nije moguće objasniti drugim frazedom, što je odraz specifičnosti svakog jezika i kulture. Podudarnosti hrvatskih, poljskih i ukrajinskih frazema, osobito kad su u pitanju europeizmi i biblizmi, proizlaze iz zajedničke pripadnosti slavenskoj jezičnoj skupini te sličnog kulturnog iskustva i tradicije. Prisutnost glazbenih motiva u frazeologiji i sličnosti u frazemima sva tri jezika važan su pokazatelj utjecaja i odraza ljudske svakodnevnice, običaja, elemenata kulture i tradicije na jezik i obratno.

Ključne riječi: semantičko polje glazbe; glazbeni instrument; frazem; frazeologija; hrvatski jezik; poljski jezik; ukrajinski jezik

ABSTRACT

This paper aims to compare Polish, Ukrainian and Croatian phraseological units from the semantic field of music, point out their similarities and differences, and use semantic analysis to determine their origin, meaning and motivation or in-depth structure. Based on the analyzed works, one can observe three types of phraseological units: those that refer to music in both their components and meaning, those that refer to music only in their components, and those that refer to music only in their meaning. Semantic analysis shows that the phraseological units are primarily motivated by musical terms, or the look or function of musical instruments, and that their in-depth structure is mostly connected to historical events, folk tradition, or the signaling function that certain instruments held in the past. Analysis also shows that the phraseological units are mostly equivalent, however, there is a small number of phraseological units that have no equivalents in the musical idioms' repertoire, and a number of those that can't be explained using another phraseological unit, which is a reflection of the uniqueness of each language and culture. The similarities between Croatian, Polish and Ukrainian phraseological units, especially when it comes to europeisms and biblisms, stem from the fact that they belong to the same language family, as well as their shared traditions and culture. The presence of musical motives in phraseological units and the similarities between phrasemes of all of the three languages prove how daily life, tradition and culture impact and reflect on language, and vice versa.

Keywords: semantic field of music; musical instruments; phraseological unit; phraseology; Croatian; Polish; Ukrainian